

LAKATOS MENYHÉRT

CSANDRA SZEKERE

Lakatos Menyhért
CSANDRA SZEKERE

© Lakatos Menyhért, 1981

CSANDRA SZEKERE

A Dráva hullámai hangos csámcsogással kószolgatták a partot, zöld hömpölygésében dermedten reszketett a nap, tovarohanó opál fodrain hideg gyöngyökké tört össze a fény.

Ősz volt. Egyforma mezítelenséggel hallgattak a fák, csupasz ágaik között rakoncátlan kedvvel visongott a szél.

Kurta vezényszavakat vert vissza a horvátországi part. Szállítók közeledtek, billegő madárijesztőkként tapogattak le a partról, vállukon simára pucolt, mezítelen farönkökkel.

Mólót ácsoltak a folyóra. Már túl voltak a nehezén, a zsinórhoz állított cölöpöket kemény mozdulatlanságba merevítették, a baltázott andráskeresztek és a vánkosgerendák ritmusos fejszecsapásaik nyomán szelíden elnyújtóztak a cölöpök tetején. Kehes valahol a sor közepe táján lépkedett. Mindig úgy alkalmazták, hogy inkább kapaszkodjon, mint emeljen. Aki vele párba került, két ember helyett dolgozott, különben másnap böjtölt. Hónapokkal előtte már úgy nézett ki, hogy fukarul meg vannak számlálva napjai, de reggelenként rendszeresen odaszegődött Phulár mellé, mint a kísértet.

Szeme gödrében elnézést kérő szomorúsággal csillogott életének maradék nedvessége. Sallangos szürke köpönyegét vékony faszilánkokkal tűzte szorosabbra, hogy a szélnek még kisebb kapaszkodót nyújtson összezsugorodott teste.

Nagyon félhetett a haláltól, örökké beszélt, ha ébren volt, ha álmodott. Szerette Phulárt. Phulár soha nem vágott a szavába, órákon át nézte a földet, egy-egy kis göröngyöt szétmorzsolta az ujjai között, hallgatott és bámult. A jó ég tudja, mire gondolt. Ilyenkor átragadt Kehesre is a csöndesség, riadtan fülelt, mint aki közeledni véli a kasza suhogását. Tenyerébe köhögött a holnapból néhány vörös tallért, aztán osztotta tovább a lapot.

– Én vagyok a soros, Phulár.

– Megint? – kérdezte morcosan. – Téged úgy kell agyonütni.

Kehes csak bólogatott, csontarcán nem lehetett látni, sír vagy mosolyog.

– Addig tarthatsz a szalma alatt, amíg meg nem büdösödöm – árulta magát szomorúan. – Annyival tovább élsz. Megérdemled, sokat koplaltál miattam.

Itt is szokás volt, hogy napokig nem adták ki a halottakat; ők már nem et-

ték meg a részüket. A bojtosokét, akiket, mert nem teljesítették az előírt normát, hosszabb-rövidebb koplalásra ítélték. Át kellett valamivel menteni, nagy részük így is Csandra szekereére került. Érdekes, első időben milyen iszonyatosnak tűnt fel a halál. Később Csandrának is megnőtt a tekintélye, ő volt a Mindenható. Szerette, ha hálálkodtak neki, ilyenkor csak a már elviselhetetlenül bűzlő hullákat szedte össze. Szakértő szemmel bökdöste végig az élőket, aztán másnap úgy rendelte a kocsikat. Kehest egy ideig fejcsóválva ugyan, de szó nélkül visszaírta az élők közé. Egyszer-kétszer figyelmeztette, hogy elég a bújócskából, vagy szépen, vagy éhen, de már ideje, hogy ne csúfolja az Istent.

Így aztán nem csoda, ha senki nem figyelt Kehes szavára, pedig sokszor megérte volna. Ott nyüzsgött mindig, ahol valamiről beszéltek. Nem szerette a titkokat sem másban, sem magában.

– Cigányok vagyunk – mondta –, úgylis elvinnének a másvilágra. Minek?

A két tábort néhány szál szögesdrót választotta el egymástól. Egyikben a szerb-horvát cigányok voltak, vegyesen nők, férfiak, a másikban magyarországi cigányok. Eleinte tiltották az érintkezést, de ahogy a horvát partizánok át-átruccantak a Dráván, összeterelték a népet. Éjszakánként a botosi vitéztelep karszalagosai erősítették az őrséget. Ezek olyan kimustrált hazafiak voltak, akik a szebb jövő reményében gondolkodás nélkül nyársra húzták volna az apjukat, ha azt parancsolják.

Kehes fülébe olyan hírek jutottak, melyek még a Csandra szekereéről is le szállították volna az örök nyugalomra térőket, ha meghallják. Egész nap rágta az önvád, nem tudta, mitévő legyen, elmondja-e a titkot szokásához híven, vagy ezt az egyet megtartsa magának.

– Ez nem kósza hír – bizonygatta magában. – Nem véletlenül csináltatják velünk a csonka hidat, ahogy a svábok susogják, odaállnak a csónakok, a szerb cigányokat átviszik Horvátországba. Nem tudnak már a partizánoktól nyugodni. Egy ember még könnyen elvegyül közöttük – fontolgatta –, úgysem állapítja meg a kutya sem, ki a szerb cigány, ki a magyar cigány, de ha elmondom, mindenki szerbnek adja ki magát. És akkor lóttek a menekülésnek. Áh – szorította össze állkapcsát –, lenyelem, ha belepusztulok is.

Délután, amikor lehajtották őket az erdőbe aknát taposni, még gondolkodott, de aztán végleg eldöntötte, hogy hallgat.

Este kutyákkal, csizmaorral és különböző segédeszközökkel kitereltek mindenkit a barakkokból. Míg Csandra összeszedte a hulláit, addig az élőket két

csoportba állították.

– Jó jel – zihált Kehes maradék tüdeje. – Ez is régen volt. Hol vannak azok a régi szép idők, amikor minden este kiálltunk raportra, és még húsz fillért is adtak egy napra.

Phulár meglepődve nézett utána, amikor Kehes beállt a szerb-horvát szortírba. Visszapillantásából felismerhették az örömet, ha ilyen érzés valakinek még egyáltalán élt az emlékezetében. Nem számolták a népet, külön-külön, nemzeti hovatartozás szerint minden csoportot visszatereltek a barakkokba, aztán a megrongált szöges kerítések mentén géppisztolyos őrök sorakoztak fel. A cigányok visszabújtak szalmafészkeikbe, ki az újba, ki a régibe, nem problémáztak a dolgok felett. Egyetlen gondolat érdekelte őket, vajon holnap hányan ébrednek fel? Phulár éppoly szótlan volt éjjel, mint nappal. Pedig ilyenkor már nem tiltották, akár cigányul is beszélhettek. Nem tudta hová tenni Kehest. – Miért ment a szerbekhez? Talán az asszonyok miatt? Szerette, ha jajgatnak körülötte. Na, legalább lesz, aki elsirassa. Ha túlélem, én is ejtek érte egy pár könnyet – gondolta magában.

– Mindnyájan meghalunk – sóhajtott mellette Kóró, azon melegében karjába véve a fiát, mint egy gyér kéve kukoricaszárat, feldobta a hullahordó szekérré.

– Ez van ránk kiszabva – nyugtatta Phulár.

– Ez – sóhajtott újra. Többet senki nem hallotta Kóró hangját, hajnalban őt is elvitte a Csandra szekere.

Utána lezárták a barakkokat, csak a tábori munkások és hullatemetők mehettek ki. Ugyanekkor a szerb-horvát barakkokból mindenkit a placra tereltek. A tábor egész történetében egyetlenegyszer sem használtak tolmácsot, mindig megtalálták a módját, hogy adják tudtukra akarataikat. Most szerbül mondatták el.

– Átszállítanak benneteket a túlsó partra! – kezdte a tolmács minden bevezető nélkül.

– Rendet és fegyelmet követel a parancsnokság, a rendbontókat agyonlövök. A túlsóparton mindenki szabad, arra megy, amerre akar. Az első száz fő elindul a mólóhoz és tízesével csónakokba szállnak.

A tolmács utolsó szavait elnyomták a pattogó vezényszavak. A csaholó kutyák segítségével leszakítottak a jobbszárnyról száz főt; futólépésben elindultak az erdőn át a Dráva felé.

Bénán, dermedten álltak az ottmaradók, a régen várt pillanat megfagyasz-

totta őket. Az óratoronyból feléjük fordított géppuskákon kívül csak néhány kézigránáttal és géppisztollyal felszerelt horogkeresztes civil vigyázott rájuk.

Kehes ujjongott magában, recsegték megmaradt fogai, mindenáron vissza akarta tartani kitörő örömét, de nem ment.

– Én már tegnap tudtam – súgta a mellette állónak. – Kihallgattam az öröket. Milyen jó, hogy megtanultam svábul – ömlengett a boldogságtól.

A csontvázsorok mereven, egymás kezébe kapaszkodva álltak, réveteg szemükben megüvegesedett a világ. A tolmács hangja még ott zengett a levegőben, sikertelenül döngetve berozsdásodott agyukat, hogy eljusson a tudatukig. Hallgattak, lélegzetüket is visszafogva, szentül hitték, hogy az egész csak álom, de kellemes álom, és ezért ne múljon el soha.

– Legalább Phulárt hoztam volna át! – kapaszkodott Kehes öröme fölé a lelkiismeret. – Köszönöm neked, drága jó Istenem, hogy megszabadítottál a szenvedésektől! – fohászzkodott hangosan.

Az örök futólépésben visszajöttek, lábaik mellett szűkülő kutyáikkal, s a lassúskodókat rugdalva biztatták, hogy az újabb százas csoportot mielőbb eljuttassák a mólóhoz.

Rossz helyre álltam – elégedetlenkedett Kehes, ahogy végignézett a sorokon. – Jó lenne már kívül lenni a drótkerítésen.

Régen jutottak eszébe olyan gondolatok, amiknek a legkisebb köze is volt az élethez. Örökösen a halálra gondolt, sokszor elfáradt az erőlködésben; nem könnyű lemondani az életről, még akkor sem, ha már minden reménytelen. Most érezte, hogy a szíve kezd felmelegedni. Valahol a messziségből az ég felé meredő fák csupasz ágairól az élet szagát hozta a könnyfakasztó szél. Szinte megbékült az étellel, feledve minden kegyetlenségét, s a holnapra gondolt, ahol nincsenek katonák és nyilaskeresztes civilek. Szeme előtt elsuhant két borzalmas esztendő szenvedése, meg-megszámlálhatatlan kínokkal és halálfélelemmel. A Csandra szekerén szétmálló csontvázak kibírhatatlan búze, a sírások, a kétségbeesett jajveszékelések és a beletörődés.

Úgy tűnt, mintha mindezt már csak messziről szemlélné, fájdalom és részvét nélkül, mert várja valami a szögesdróton kívül, amiről már el is felejtette, hogy micsoda. Egy pillanatig önmagára gondolt; a távoli fák csontos ágai reménnyel töltötték el, bizott hervadt tüdeje kivirágzásában, mint a halottnak tűnő ágak tavaszi rügyezésében.

Még néhányszor elfogta a bánat, de aztán egyszer csak ő is kívül jutott a dróton.

– Végre!

Nagyot szippantott az erdő szagából, pedig sokszor megjárta már ezt az erdei utat. Lihegve, lucskosan csaholtak körülöttük a kutyák. Az örök kemény rúgásai kopogtak a testükön, mintha egyszeriben véget ért volna az iménti boldog álmom. Az a más, amire percekkel előtte gondolt, éppen most nem a legszebb arcát mutatta. De a remény, a szabadulás reménye érzéketlenné tette a súlyos csizmák rúgásaival szemben.

Kibírni – lüktetett az agyában. – Kibírni, mert mindjárt vége a szenvedésnek. „A túlsó parton mindenki szabad, mindenki arra megy, amerre akar” – visszhangzottak benne a tolmács szavai. A parthoz közeledve, hirtelen álljt parancsoltak, beterelték őket a part felé. Kehes szemébe belopta magát az élet fénye, örömtől elcsukló hangon kiáltotta vissza: – Testvéreim, odaát találkozzunk!

A mólón a tíz vitéztelepi várt rájuk, tíz markos karszalagos vitéz, kezükben rövid vasrudakkal.

A Dráva hullámai hangos csámcsogással kóstonlgatták a partot, tarka hömpölygésében dermedten reszketett a nap, a bordó hullámok fodros taraján barna rönkök úsztak csendesen a túlsó part felé!

SZEGÉNY PÉTER

Hallgatott mindenki, csak a szél dudorászta őszi, elmúlást hirdető dalát.

A cigányok hosszú sora dermedt félkörben remegett a telep közepén, rongyokba csavart porontyaikat ölelve magukhoz, mintha azoktól várnák a védelmet, mert ők nem voltak képesek megvédeni önmagukat. De vajon ki is védhette volna meg őket? Talán a törvény? Hisz ott álltak előtte. Fényes szuronyain félelmetesen csillogott a fény és a törvény komor, vészjósló tekintettel méregette áldozatait. Mik voltak Ők a törvény szemében? Egy nagy nulla.

– Úristen! – érződött sóhajtásukból a fohász. – Mi lesz most?

A szélcsípte szemekből itt-ott kicsordult a kétségbeesés.

A csendőr úr megállt egy keshedt, nagy bajuszos cigány előtt, összeszűkítve szemét előbb végigmérte, aztán ráfordult. – Te vagy az a Péter?

A keshedt cigány megpróbálta katonásan kihúzni magát, de az évtizedek nedves putri-köszvénye nem oldotta meg görcseit.

– Igenis, törzsőrmester úr! – nyögte a keshedt cigány félelemtől és fájdalomtól eltorzult arccal.

– Hány éves vagy?

Péter hallgatott egy ideig, mint aki számol, hosszú ősz bajuszán megbillentek az évtizedek, de nem álltak sorba.

– Hatvanat betöltöttem – mondta elcsukló hangon.

– Mikor?

– Azt nem tudom, kérem tisztelettel.

– Hatvanhét, te pusztulatos! – válaszolt helyette a felesége.

A csendőr rosszalló tekintettel végignézett az asszonyon, majd ismét a keshedt cigányhoz fordult.

– Hány rajkód van?

– Nyolc, kérem – vágta rá.

– Lám-lám – húzta el a száját gúnyosan –, kölyköket tudsz csinálni, de azt nem tudod, hány éves vagy.

A nagy bajuszos Péter behúzta nyakát, tekintetét a földre szegezve nem mondott sem igent, sem nemet.

Lóké, akit gyávasága miatt cigánybírói tisztességgel tüntetett ki a törvény, egy piszkos zsákdarabba csavart csomaggal a kezében, távolabb a cigány fél-

körtől, hallgatagon állt, mint aki parancsra vár. A csendőr intésére előlépett, és a csomagot ledobta a földre.

– Lépj ki! – parancsolta Péternek a csendőr. – Mindjárt meglátjuk, milyen gacsar legény vagy.

A keshedt cigány sápadtan, mint akin eret vágta, kilépett a sorból.

– Ahaj, Devla, elpusztulok – suttogta reszkető bajusza alatt, szeme sarkából koldus pillantásokat vetve a többi felé.

A csendőr hatalmas rúgással Péter elé rúgta a piszkos zsákdarabba göngyölt csomagot, amiből egy tollától megfosztott, döglött tyúk gurult ki.

– Ismered ezt a dögöt? – dörrent rá.

Péter csodálkozó szemmel meredt rá a földön heverő állati tetemre, de hang csak nagy sokára jött ki a torkán.

– Igenis, ismerem, főtörzsőrmester úr.

– Hol fogtad?

– Nem fogtam, kérem. A feleségem kapta a faluban.

– A faluban? – kérdezte tettetett csodálkozással, majd egy lépéssel közelebb lépett a keshedt cigányhoz. – Hát nem megtiltottam, hogy a faluba betegyétek a lábatokat? Nem parancsoltam meg, hogy a telepet senki nem hagyhatja el? – Kérdő tekintetével végigpásztázta a sort, aztán ismét Péterhez fordult.

– Igenis, meg tetszett parancsolni – sírta el magát a nagy bajuszos cigány –, de ha nem mehetünk be a faluba, uram, éhen pusztulnak a gyermekeink, velünk együtt.

– Igen?! No, akkor mindjárt jóltartalak – felelte gúnyosan, és leemelte válláról a szuronyos puskát. – Vedd fel azt a tyúkot!

Péter korát meghazudtoló sietséggel kapta fel a dögöt, és mint aki semmi jóra nem számíthat, gyanakodva nézett a csendőrré.

– Na, edd meg! – szólt Péterre visszafogott indulattal.

A keshedt, nagy bajuszos cigány tágra meresztett szemmel bámult, látszott az arcán, hogy a parancs nem jutott el a tudatáig.

– Nem érted?! – sziszegte a törzsőrmester. – Megeszed nyersen, vagy levezem rólad a húst! – És ízelítőül a puskatussal mellbe vágta a horpadt mellű, nagy bajuszos cigányt.

Péter hátratántorodott, de hogy el ne essen, a másik csendőr hátba támasztotta a puskatussal.

A nagy bajuszos, keshedt cigány kissé még imbolygott az ütések súlyától,

de már nem támogatták. Fátyolossá vált szeme végigpásztázta a riadt tekintetű cigányokat, majd rácsodálkozott a kezében levő jószágra. Szeméből kövér könnycseppek futottak végig barna arcán, megöntözve ősz borostáit, ízesítőként ráperegtek a tollatlan tyúkra.

Nézte egy ideig, aztán szertartásosan, mint az áldozati serleget, szájához emelte.

A sorban állók lélegzete elakadt. Péter erős fehér fogai kivillantak ősz bajsza alól és recsegve belesüppedtek a döglött tyúk húsába.

A sor hirtelen felbomlott. A cigányok jajgatva, öklendezve borultak egymásra, siratva gyalázatukat, embertelenségüket, melyeket azok az idők oly bőkezűen mértek.

– Ne edd meg!!! – kiáltotta valaki kétségbeesésében.

És abban a pillanatban magasba lendültek a puskatusok, nyögött, jajgatott a tömeg, mint a vihar, és csak akkor halkult el a puskatusok dübörgése, amikor hang nélkül újra visszaállt a sor.

– Oda nézzetek! – ordította a törzsőrmester. – Aki elfordul, szétloccsantom a fejét!

Nézték, de sűrűn ömlő könnyeik eltakarták előlük szegény Pétert.

– Így fogjátok egymást is megenni, piszkos, szemét népség! Ezt én megmutatom néktek!

És egy pillanatig sem gondolta senki, hogy a csendőr uraknak éppen tréfálni való kedvük támadt. Amit mondtak, azt hinni kellett, mert azt a törvény mondta.

Végleg elhalkultak a zokogások, csak a könnyek peregtek gátjukat vesztve, mintha soha nem akarnának elapadni.

Péter a feleségére nézett. Apró unokái úgy tapadtak a sovány cigányasszonyhoz, mint a levéltetvek a ragadós falevélhez.

– Miért sírsz? – kérdezte az asszonyt. – Pétert ne féltsd! Megeszi ezt Péter! – emelte fel a hangját, és fogai dühösen belemartak a véres húsba. Tépte, szaggatta, meg sem rágta, csak lenyelte. – Péternek ezt meg kell ennie, különben Péterről verik le a húst... – Az utolsó szavaknál elcsuklott a hangja, arcát a cafatokká tépett húsba temetve zokogta. – ...mert Péter cigány.

Aztán hirtelen elhallgatott, borzalmassá maszatolt tekintetét a csendőrökre emelte, és összeszorított, recsegő fogai közül a csendőrök felé sziszegte:

– Igen, Péter cigány.

Vad, szinte állatias mozdulattal tépett ki fogaival egy darabot a sárga hús-

ból, kétoldalt lecsüngő ősz bajuszán alvadt vér és húscsapatok táncoltak, ahogy kemény állcsontjai között őrlődött a nyers hús.

Ezt a látványt már Péter felesége nem tudta elviselni. Lerázva magáról acsarkodó purdét, a keshedt, nagy bajuszos cigányhoz ugrott, kitépve kezéből a véres húscsapatot, feje felett meglóbálta és nagy ívben elhajította.

– Engem öljetek meg! – kiáltotta a csendőrök felé, és felsőtestéről letépte a réklit.

Nem kellett kétszer mondani. Leomlott szénfekete haja szárnyalni kezdett a napfényben, ahogy mezítelen testére zúduló ütések nyomán szétfröccsent, mint az izzó vas szikrái, amikor ráver a pöröly.

Szegény Péter csak állt magába hullva a lábaihoz tapadó apró porontyok között, akik félelmükben hozzá menekültek, és talán sajnálta a tyúkot.

FURCSA HISTÓRIA

A kis alacsony termetű Kakunda nem tartozott a legszebb lányok közé, valahogy mégis neki volt a legtöbb csodálója. Sok szóbeszédre, sok irigy vitára adott alkalmat, de ha megrakott batyujával ellépkedett a jobb sorsra áhítózők csoportja előtt, mindég rajta feledték a szemüket.

Kakunda ügyességét, vagy ahogy a telepi cigányok mondták – hárnýékságát, hét falu ellen is megcsodálták. Sokan kétségbe vonták a tisztességét, de azt vitatkozás nélkül elismerték, hogy míg mások azon töpregenek, hová merre tegyék a fejüket, addig a kis Kakunda térül-fordul, és mindig úgy megy haza, mint akinek valahol egy kifogyhatatlan éléskamrája van.

Egyszóval, olyannak nézték, hogy aki őhöz köti a lovát, annak nem esik porba a kenyere.

Büszke is volt Zoga a lányára, úgy járt-kelt a cigánysoron, mint a falusi bíró. Ami igaz, az igaz, módjában állt. Két törőlmetszett lipicai kanca ott ropgtatott a putri végénél, olyan dorozsmai szekérhez kötözve, amilyen az igazi bírónak sem volt. Így aztán nem csoda, ha a többit megölte az irigység, hisz némelyiknek felkopott az álla az éhségtől. Zoga meg a bajuszát is zsírral kente.

No, menne már férjhez a lánya! Óhajtották. Majd lejjebb adja ő is a nagy büszkeségét.

És, mintha az irigyeknek akarna kedvezni a szerencse, Zogáékhoz kérő érkezett.

Húúú az áldóját! – örvendeztek a cigányok, nemsokára nagy kanállal eszünk.

Aztán híva, hívatlanul ott tébláboltak a Zoga kunyhója körül, senki nem akart lemaradni a vásári ceremóniáról.

Kakunda irulva-pirulva végigmérte a legényt, majd otthagya a lánykérőt, mert a régi szokások úgy tartották rendjén, hogy a lány tartsa magát távol, amíg az egyezés létrejön. Bár mindenki tudta, hogy nem a véletlen hozta lánykérőbe kancsal Nuszit.

Zoga vásárokat járó ember volt, kevés valamirevaló cigány akadt a környéken, akinek ne tudná, hányadán áll a bugyellárisa.

A Nuszi apjával együtt gyerekeskedtek, együtt legénykedtek, aztán barátok

maradtak akkor is, amikor kit-kit a maga gondjával, bajával más irányba fúj a szél. A régebbiek úgy beszélték, hogy szegről-végről rokonok lennének, no de három falu ellenében már jó távolinak számít. Aztán az is örök rejtély maradt, hogy Zoga honnan vette ezt a lányt, hisz a cigányok emlékezete szerint soha nem nősült meg.

Sajnos ebben a világban a kis vagy nagy dolgok mindig olyan furán keveredtek egymással, hogy a szétválasztásukat meg sem próbálták. Kancsal Nuszi is úgy volt vele, ha jó a csirke, nem számít, mi költötte, tyúk vagy kappan, az a fontos, hogy jól kaparjon és éljen meg a szemétdombon is. Hát ebből a szempontból a kis Kakundát nem kellett féltetni. De a kancsal fiú sem látszott alábbvalónak. Fényes, hosszú szárú csizma feszült a lábán, aztán a lovában csak az irigy talált volna hibát, mert jó fogakkal, ép lábakkal rendelkezett. Igaz, hogy Puszáló nem ezt a lovat ígérte a fia lakodalmára, no de nem kellett féltetni Zogát, hogy bordában hagyja a vásznat.

– Na, ecsém – kérdezte –, hát aztán mit tudsz adni a lányomért?

– Lássuk előbb a medvét! – nézett Kakunda után kancsal Nuszi, majd illemtudóbban Zoga felé fordult. – Megkövetlek, bátyám, de nem akarok zsák-bamacskát venni.

– Nagyon jól feleltél, fiam – ismerte el Zoga a bölcs választ.

A cigányok nem figyeltek Zoga bólogatására, tudták, hogy rég megkötötte Nuszi apjával a vásárt, és most minden azon múlik, hogy a bandzsál fiúnak mennyire tetszik a lány.

Nuszi a pillekalap alul figyelte Kakunda mozdulatait, míg mögötte feszült várakozással pihegtek a cigányok. Az sem volt titok előttük, hogy Puszáló nem fizetségnek, hanem csalétnak küldte a lovat. Kakunda férfias bátorsággal végigsimította a vinnyogó gebét, megveregette a nyakát, kötőfékjénél fogva maga felé fordította, jól a szemébe nézett, aztán eloldozta a kocsisaroglyától.

Zoga idegesen húzgálta a bajuszát, de igyekezett talpig becsületes maradni, inkább a szerencsére bízva lánya férjhez menését, mintsem kitegye magát a cigányok szájának, hisz nem lovat árultak, hanem lányt.

Kakunda, megkötve Nuszi lovát az udvar hátulján búsuló fűzfához, az istálló végétől felnyalábolt egy öl száraz szénát, majd bőségesen meglocsolta vízzel és a ló elé tette.

A cigányok meglepődve egymásra néztek, mint akik ördögöt látnak, csak Zoga szája húzódott mosolyra. Előbb kancsal Nuszira nézett, aki elégedetten bámult Kakundára, majd haragot színlelve, rászólt a lányára.

– Miért pocskékolod a vizet, Kakundám, nem tudod, hogy messze van a kút?

– No, akkor fojtsam meg a cigány ember lovát, hé? – förmedt az apjára. – Hát nem látod, hogy meg van benne állítva a keh?

Bizony, nagyon sokan nem látták, csak akkor, amikor Kakunda torkon ragadta a lovat és köhögésre kényszerítette.

– Na, Nuszi – bólogatott elismerően a vén csipás Jankó –, jó helyre teszed a gatyádat. Nagyon messze földeket kellene bejárnod, amíg ennek párjára találnál.

Nuszi mosolygott, aztán mellényzsebéből kiemelte hatalmas, harmonikaszerű bugyellárisát, előkotorta a ló paksusát, meglobogtatta, hogy mindenki lássa, átnyújtotta Zogának.

– Megvettem a lányodat. Vidd ezt a bogot a vásárra és az árából vedgyél húst, bort! Hadd tudják meg a cigányok – mutatott maga köré –, hogy nem akárki vette el a lányodat.

Kakunda nem akarta magát másnak tüntetni, tudta, hogy a huncutságot a vak is meglátja, hát akkor hogyan látná meg Nuszi. Nagyon sokan csapták Kakundának a szelet, de olyan igazán egyik sem tetszett neki, mint a kancsal legény.

– Ez igen – dicsérte az apja ízlését. – Asszony legyen a talpán, aki ennek a szeméből kinézi, hogy mire gondol.

Zoga kétszeresen boldog volt, egyszer, mert busás árat remélt a lányért, másodszor, hogy Kakundának is kedvére választott. Így aztán igyekezett mielőbb túladni a kehesen.

Szép nyárias ősz volt, a szorgalmasabb gazdáknál már megforrtak a borok és a megbízhatóbb cigányok részére hitelbe is áruba vetették. Korán reggel finom paprikás illat árasztotta el a telepet, ami kimozdította vackából a félholtat is. Aztán ki-ki a maga módján igyekezett ünneplő formát ölteni, nehogy szégyent valljanak a vendégségbe érkező idegenek előtt. Mert volt még eladó lány bőven. Vidám ricsaj, cifra sürgés-forgás költözött Zoga háza tájára. Hangosan kotyogtak az üvegek és még hangosabban a daj-dajok, a murcis^[1] csigertől^[2] magasra szökkent a jókedv. Csak a gyerekek tartottak ki a kondér mellett, ugrottak minden füttyentésre, vizet, fát hordtak, egy-egy óvatlan pillanatban meg-meghúzták a gazdátlan boros-üvegeket is, aztán strázsálták tovább a fortyogó pacalpaprikást.

Ám ahogy kivették belőle a részüket, alábbhagyott szorgalommal elvegyültek az éneklő táncolók között. Gyorsan elröppent a délelőtt és vele együtt a bú, a gond, helyében égis csapott a jókedv, színes szalagokkal felcicomázott lovas futárok hozták a hírt, hogy a falun túl már látni lehet a vőlegény tarka kendőkkel díszített vendégseregét. Kakunda izgult, de egy-egy kedves mosollyal igyekezett megajándékozni azokat is, akikről szemmel láthatóan lerítt az irigység. Náluk sem volt másként, mint bárhol, minden koszos malacnak akadt egy dörgölőfája, ám jól férjhez menni ebben a világban is ritka madárnak számított. Ezért aztán mondani sem kell, hogy a sok szerencse és fürtös jókívánság mögött mennyi minden rejlett még. Amióta kancsal Nuszi kezét adott Zogának, nem akadt olyan nap, hogy Kakunda kétségbe vont tisztessége szóba ne kerüljön. Szapulták, mint a frissen szótt vásznat, némelyek azt is beszéltek, hogy Kakunda rég nem tartozik a lányok sorába. No de amikor hús, bor van elég, és a hegedűk sem porosodnak a falon, kinek jut eszébe kis dolgokkal foglalkozni? Jöttek-mentek a lovas legények, hozták a hírt, hogy két táltosnak beillő sötét pej kanca üget a kancsal Nuszi lova mellett, felbokrétázva, felszalagozva, ami nem más, mint a menyasszony ára. Zoga eddig sem búsult a lánya miatt, de a hír hallatán sokszorosára nőtt kedvvel sőt, kenyeret rendelt, a zenészeket kiharancsolta a telep szélére, aztán poharat, pálinkásüveget fogva a kezébe, csendre intette saját népét. Kakunda sóval, kenyérral a kezében kilépett a tömeg elé, pirult, mint minden lány, aki az álmait teljesülni látja, de türelmesen várt, amíg a násznép hangos zeneszó mellett, díszes, felpántlikázott fogatain berobogott a telepre.

Nuszi megállította a csapatát, szigorú tekintettel megvárta, amíg mindenki elcsendesül, aztán féken tartva a lovát, lassú lépésekkel Kakundához közelített, majd mint akit lovastól a földbe cövekelnek, megállt a lány előtt.

– Nos, hát eljöttem érted – húzta ki magát a ló hátán –, jó pénzt, jó paripákat kínálva apádnak, amiért felnevelt. És ha nincs ellenedre, magamhoz fogadlak, hogy férjed és védelmeződ legyek, amíg hűségemben nem csalódom.

– Szerencse kíséren, amerre jársz, amerre kelsz, Nuszi! – mondta Kakunda, földre szegezve tekintetét. – Hűségemnek majd te légy a bírója, mert nagy örömet szerezteél szívemnek. Nem utasítom el az ajánlatod, hisz magam is vágyok rá. És ha szavaid úgy igazak, ahogyan mondtad, a só és a kenyér áldásával átnyújtom neked szívem békéjét és soha nem lázadó alázatát.

Kakunda lábujjhegyre pipiskedett, Nuszi felé emelte a sőt, kenyeret.

Hangos tapssal, hegedűreszeléssel jutalmazták a szép szavakat.

A lány arcát pirosra csípte az öröm, úgy állt a kör közepén, mint a pálmát tartó angyal.

Nuszi keményen, egyenes derékkal ült a lován, megvárva, amíg mindenki elcsendesül, aztán tekintetét a lányra vetette, majd mosolyogva megszólalt.

– Soha nem hagylak el, Kakundám. – Nyúlt a kenyér után lassú mozdulattal.

Ám a sors nem mindig békél meg az emberek akaratával, gonoszul belé vájja ujját az életünkbe és nincs szavunk, mert ha ő akarja, hegyek nőnek a pusztán vagy elmerülnek a tengerekben.

Ahogy Nuszi megérintette a kenyeret, a pipiskedő kis Kakunda véletlenül akkorát durrantott, hogy a kancsal Nuszi lova lehúzott füllel, rúgásra emelte a lábát.

A körülöttük álló cigányokban szinte megállt az élet, kitágult orrlyukakkal beleszagoltak a levegőbe, csak akkor ocsúdtak fel dermedtségükből, amikor a lány kezéből kihullott a só és a kenyér.

Tekintetüket a földre erőszakolták, fogaikat ajkukba vésték, hogy se szem, se száj ne tanúskodjon a fülnek. Hallgattak; olyan lett a dorbézoló tömeg, mint ahonnan a vihar elsepert minden életet. Kakunda porig alázottan állt, földbe gyökerezve, még mindig Nuszin tartva ijedt tekintetét, aki dühös mozdulatokkal letépte lovairól a tarka kendőket, s megfordítva vendégseregét, hatalmas porfelhőt hagyva maguk után – elrobotgok.

A cigányok egymásra néztek, majd Zogára, aki a putrija falához támaszkodva szájára emelte a pálinkásbutykost, nyelte az erős szilvapálinkát, amíg ki nem hullott a kezéből, aztán összerogyott. Némán, magukba merülve szétszéledtek a putrik között. Kakunda még ott állt, csak duzzadt keblein látszott az élet, mígnem keserű mosollyal az arcán elindult a kunyhójuk felé. Eszelősen rámeredt a gőzölgő kondérokra, fát dobott a hamvadó tűzre, majd fel-emelte a húsvágó tönkről a hatalmas disznóölő kést, arcán kárörvendő mosollyal, sziszegni kezdett a fogai között.

– No, ha te elhúztad az én lakodalmi nótám, én is elhúzó az tied. – Leku-corodott a tűz mellé, földhöz támasztva a kés nyelét, lassan, minden jajszó és sziszegés nélkül ráereszkedett.

Késő este vették észre Kakunda bosszúját, amikor már rég nem volt benne élet.

Éjfélután lehetett, amikor Zoga kábultan ébredve bement a putriba, azt hitte, hogy még mindig áll a lakodalom.

– Hol vagy, Kakunda!?! – követelte botladozó nyelvvel.

A cigányok csendre intve odavezették a putri közepén kiterített vértelen lány teteméhez; bámulta egy darabig, amíg a komor bólogatások megértették vele a történetet, majd kiomló könnyei alatt ugyanaz a mosoly jelent meg, mint amikor eladta Kakundát.

– Uram! – fohászkodott összekulcsolt kezekkel. – Köszönöm neked, hogy megmentetted lányomat az örök gyalázattól.

ÁLDÁS VAGY ISTENVERÉS?

Bodag kidugta nagyra szabott fejét az árnyékból, hunyorogva megvizsgálta a nap állását, elégedetlenkedve megrázta fésületlen haját, aztán visszahanyatlott a hűvösbe.

– Hogy nem alusszák ki a szemüket? – rázogatta a fejét, aztán leste megint a legyeket.

– Mit csinálsz, hé? – kiáltott feléje Patkós a szemközti konyhó ajtajából.

– Gondolkozók, testvér, mit tud az ember egymagában csinálni? Gyere, beszéljünk!

Patkós lomhán, kelleetlen járással átballagott Bodag konyhójához, elől-hátul kidomborodó mezítelen felsőtestén buja rendetlenségben tarkállottak a tetovált figurák.

– Na, halljam, min gondolkodol? – vont a kérdőre Bodagot.

– Tudja a bánat, testvér, mindig tele van az ember feje rossz gondolatokkal. Kínoz bennünket a csóróság meg az istenverése.

– Unatkozol megint, komám – találta ki Patkós a gondolatait. Bodag mosolyogva felnézett Patkósra, aztán megadva magát, bólintott.

– Gyere, ülj le, kis ducosom – mutatott helyet maga mellett. Patkós ímmel-ámmal lekuporodott a fal tövéhez, várakozva bámult Bodagra.

– Testvérem – kezdte Bodag nagy lélegzettel. – Téged nemhiába mondanak a gádzsók^[3] tudósnak, mert ahogy elnézem, te vagy itt a telepen a legokosabb ember.

– Ne hízelegj! – vágott a szavába Patkós. – Mi a rövidséged?

– Semmi – húzta el a száját. – Csak rosszul érzem magam.

– Nem úgy nézel ki, mint aki beteg. Három ember kihasadna belőled, olyan, mint én.

– A vármegye sem aggódik a betegséggel – legyintett. – Dögöljön meg az ember, amikor eljön az ideje, csak ne csináljon belőle az Isten csodát!

Patkós rosszat sejtve összeráncolta a homlokát.

– Hüüm, nézel, ugye? – mosolygott Bodag kényszerülten. – Énbelsőlem csodát csinált az Isten, kis ducosom, mert itt is van egy szívem, meg itt is – tette a kezeit szőrös mellbimbója fölé.

Patkós arcán egy pillanatig a harag reszketett, majd szánalommal enyhülve

mosolyba fulladt.

– Verd meg, Isten, valahol egy bolond van! – csóválta a fejét.

– Hallottál már olyant, hogy valakinek két szíve volt?

– Hallottam, bizony – bólogatott szomorúan. – Nagypapámnak is kettő volt.

– Mije? – robbant ki Patkós – talán két fonnyadt krumplija?

Fel akart ugrani, de Bodag visszatartotta.

– Ha nem igazat mondok, akkor mind a hat gyermekemnek te kösd fel az állát. Hallgasd csak meg! – hajlott közelebb Patkóshoz.

– Fő, more, olyan bűdös vagy, mint a dög! – hárította el magától. – Hogy tudsz feküdni mellette, te cigányasszony? – kiáltott be a pitvarban motoszkáló Szulának.

– Tudja az árvaság a fejébe! – szólt ki rosszkedvűen. Patkósék egyre hangosodó vitája felverte a délutáni csendet. Melegtől, unalomtól elgyötörten néhány kíváncsiskodó férfi hozzájuk szegődött.

Bodag még mindig bozontos mellét tapogatta, mint aki maga is meg akar győződni érzése felől, lelógó bajusza mellett kétoldalt megjelentek a keserű vonások, tekintete kifejezéstelen, önmagába néző lett.

Szula előbújt a putriból, szoknyáját gondosan megigazítva körülnézett.

– Bizony, úgy nézzetek rá, hogy ennek két szíve van – pislantott Bodagra szeme sarkából –, azért nem tudja az Isten elpusztítani a fejemtől.

– Majd elpusztítalak én mindjárt, ha jól megrugdoslak! – förmedt az asszonyra.

– Jól van, no – tette Szula az ijedőst –, csak mondtam, hogy neked is kettő van, mint a nagypapádnak. – Szula sokat sejtetően Patkósra kacsintott, aztán magukra hagyta őket.

– Na, tudjátok – kezdte minden unszolás nélkül –, apám olyan karon ülő gyerek lehetett, a többi mind nagyobb volt nála, hisz csinált Bula egy iskolára valót. Na de ki volt közöttük a legidősebb, a Bangó. Ez már olyan legénysorban járt, egyik lábára egy kicsit biccentett, de megállta a helyét, ahol egy embernek meg kellett állni. Szegény nagypapám, nyugodjon békével, rááldozta volna a csillagokat, hisz még javakorabeli ember volt. Úgyhogy Bangónak nem kellett szégyenkezni, ha átment a másik faluba asszonyt keresni.

Bodag összeráncolta a homlokát, elhallgatott, amíg összerakta a mondani-valóját, majd folytatta.

– Udvarit jó módú parasztok lakták, olyan kocsival, olyan lóval jártak, mint a táltos. Télen meg csengős szánokkal, amit maguk faragtak, így aztán kellett

a fúró, mint a jó bors. Akik ismerték a fúros Bulát, nagydarab, barna embernek mondják, kettő-három kihasadt volna belőle, olyan, mint ti.

Lehet, hogy babonából, de az is lehet, hogy szerénységből nem hasonlította magához a nagyapját, pedig aligha nyomott súlyra többet nála. Aki nem ismerte Bodag istenáldotta természetét, a látványától is megriadt. Egyszer fogadásból alábújt egy kétéves csikónak, és megemelte. – De a légynek sem ártott – dicsérte tovább a nagyapját. – Senkit nem szerettek úgy a faluban, mint Bulát. Úgy élt, mint a kiskirály. Egyszer aztán, egyem a szátokat, a Bangó akkor is odavolt valahol asszonyozni, majd felébredt éjjel, mondja a nőnek: – Hallod? Haza kell mennem, mert valami baj van az otthoniakkal.

– Most, éjszakának idején? – kérdi a cigányasszony. – Tudjátok, mit gondolnak ilyenkor a nők? – Illegette Bodag a fejét.

– Na de Bangó nem adott rá semmit, felöltözött, vette a botját, és eredj, útnak indult. Szép holdvilágos éjszaka volt, olyan, hogy az úton a krajcárt meg lehetett lelteni, de sehol egy árva lélekkel nem találkozott. Megy Bangó, megy, egy hatalmas legelőn kellett átmenni, majd mit lát? – a szentséges szűzmária távol tartsa tőlünk – azt, hogy két árnyéka van. „Ahaj, Devla!” – nyomja le Bangó a fején a kalapot. „Valami nagy baj van otthon. Na, mindegy, majd csak hazaérek.” Nekirugaszkodott, úgy hogy az ing csupa lucskos lett rajta. Már jó két óra hosszat gyalogolt, de a legelőnek még akkor sem érte el a szélét. Megáll, körülnéz. „Te jó Isten, hol vagyok?” Úgy érezte, mint akit akkor ébresztenek fel az álmából. „Na, most merre menjek?” Törte a fejét. Akármerre nézett, csak a sík legelőt látta. „Azt ad az Isten, amit ad – határozta el magát –, megyek ebbe az irányba. Vajon hány óra lehet?” – törte a fejét. Már kezdte érezni, hogy rossz nyomba lépett. Egyszer csak hová ér? – nyalom meg a véreteket, vissza a cigányasszony kunyhójához, ahonnan elindult. Na, Bangó a putri ablakánál hallgatózik egy darabig, belül nagy horkolás hallatszik. Megkopogtatja az ablakot.

– Te vagy az, Bangó? – riadt fel a cigányasszony.

– Én – mondta. – Öltözz és gyere!

– Megyek – szólta ki –, ne nyiss vissza rám, Bangó, mert megint nem lesz szerencséd!

Tudjátok, amikor az ember kimegy az útjából, kimegy az időből is. Megvirradt, amikor hazaértek. Már a telep szélén látták, hogy nyüzsögnek a cigányok.

– No, mit mondtam neked? – kérdezte Bangó az asszonytól. Hazamennek,

látják, hogy az apja ott fekszik a putri közepén kiterítve. Csóró Bangó egész nap ott ült az apja fejénél, nem tudta levenni róla a szemét. Olyan volt, more – állította Bodag –, mint aki alszik. Egy ideig az anyja is nézte. Aztán elment, hogy kimosson Bulának egy tiszta inget meg egy tiszta gatyát. Volt nagyapámnak egy keresztkomája, a Báló, gyerekkoruktól jó pajtásoknak ismerték őket. A jobb módú cigányok közé tartozott, de a pusztulat sem tudja, hogy szerezte, amije volt, az biztos, hogy nagyra becsülték az előljáróságnál.

– Sose foglalkozzál most, Ilkám, a mosással – szolt nagyanyámnak. – Van itt egy tiszta gatyá meg ing, add rá a komámra. – Két nap múlva eltemették a szép, nagy, derék cigányt. Bangó bánatában elköltözött az asszonyhoz, magára hagyta nagyanyámat az apróságokkal. Eltelt egy hónap, két hónap, lassanként elfelejtették Bulát, mint az adósságot. A régi jó barátok is csak a fiatalasszonyon tartották a szemüket, mindegyiket ette a penész, de a legjobban Bálót.

– Hogy lehet az – suttogták a cigányok –, hogy a Bula felesége így kitart? Vagy azt hiszi, hogy kocsival, lóval jönnek érte?

Az igazság az, hogy nagyanyám nem adott rájuk semmit. Nevetett, dalolászott, mindig úgy tért haza, mint a rakott szekér, soha olyan módja nem volt a gyerekeknek, mint amióta Bula meghalt. Nem volt olyan nap, ha Ilka a kútra vagy a faluba ment, hogy Báló, a komája ura útját ne állja.

– Gyere hozzám, Ilka – könyörgött –, meglátod, boldoggá teszek.

– Nem kell engem boldoggá tenni, komámuram, nincs olyan szép ember a világon, akiért Bulát felcseréljem – hárította el Báló ajánlatát.

– Hótnak hót a fele, élőnek meg élő – próbálkozott tovább a cigány. Ilka úgy nézett rá, mint aki gyilkolni akar, aztán mosolyogva legyintett.

– Nem baj, én akkor is hű maradok hozzá. Otthagyta Bálót a poros álláson.

A cigány csak a száját rágta mérgében.

– Megállj! – gondolta – kapjalak el egy éjszaka, másnap már nem így beszélsz!

Sokáig nem tudta senki, mi megy végbe Ilka házában. Éjszakának idején kalapálás, reszelés hallatszott a putriból, vagy valamelyik nagyobbacska gyerek, vagy az Ilka tanulta meg a fúrócsinálást. Találgatták a cigányok. Különben miből élnének olyan jól?

Már kezdték levenni Ilkáról a nyelvüket, belátták, hogy hasztalan pályáznak rá, nem fekszik le egyikkel sem. Ígérhetnek neki palotát, mindenre a fejét rázta és nevetett.

– Na, pusztuljon el a fejed – mondták mérgükben –, akkor penészedjél be! Bula már úgysem hajtja fel a szoknyáját, megöl a véred a nagy tisztességében.

Egyszer csak mit látnak, nyalom a húsokat, Ilkának nő a hasa. Sun,^[4] az anyám istenit, ámuldoztak a cigányok. Na, látjátok, hogy domborodik ki a nagy tisztesség Ilka szoknyája alól? Kit ölt meg a méreg igazán, mint Bálót.

Megállj, rád virrasztok – gondolta. És ahogy besötétedett, megbújt Bula kunyhója végénél a gazban. Leste, várta, mikor jön az Ilka latra. Jó éjfél lehetett, mit lát? Hogy egy nagydarab hosszú gatyás illető sappog a kunyhó felé. De ismerős ez a cigány, gondolta magában, nemhiába feküdt le neki Ilka, szakasztott olyan, mint Bula. Az illető megkopogtatja a putri falát, Ilka kinyitja az ajtót, nyakába ugrik a gatyás embernek, aztán betessékeli.

– Hüm, hát ezért nem jöttél hozzám? Na, várjál, mindjárt elhúzom a latrod nótáját! – Kimászik a bozótból, odamegy a pitvarajtóhoz, megkopogtatja a görbe bottal.

– Ki az? – szólt Ilka.

– Én vagyok, Báló, eressz be!

– Nincs veled semmi beszélhivalóm, majd mondd el holnap!

A pökhendi Báló nem tudta elviselni, hogy valami jöttment csóróság szégyent hozott rá. Mindenki tudta, hogy lekönyörögte a térdéről a bőrt, Ilka meg alattomban felkollantotta magát.

– Na, nem nyitod ki? Majd kinyitom én. – Ropp. Benyomta az ajtót.

Az ismeretlen illetőnek annyi ideje maradt, hogy a fejére rántotta a takarót. Báló kővé meredt a putri közepén. Ugyanazt az inget, gatyát látta, amit temetés előtt ráadtak Bulára Csak állt és bámult, mint aki megnémult.

– Menj ki – kiáltott rá Ilka –, mert megöllek! – Felkapta a nagy kést, ha az isten nem ad Bálónak annyi erőt, hogy kiugorjon, Ilka a szívébe mártja a kést.

Azon az éjszakán Báló annyit sem aludt, mint a körmöm feketéje, egyhuzamban rázta a hideglelés. Másnap bement a csendőrségre, elmondta, mit látott az éjjel.

– Bolond cigány – nevettek rajta a csendőrök –, ki hallott már olyat, hogy a halott visszajöjjön a temetőből?

Igen ám, de Bálón kívül mások is látták. Gyorsan elterjedt a híre, hogy Bula minden este hazajár. Éjjel mindenki magára zárta az ajtót, nappal meg egyik jelentés a másikat érte. Mit tehetett a csendőrség, nagyanyámat vallató-

ra fogta. Addig verték a talpát, amíg be nem vallotta, hogy Bula minden este hazajár, mert két szíve volt és csak az egyik halt meg. Még azon a napon kiszállt az előljáróság, papot, doktort vittek a temetőbe. Volt ott egy nagy, dagadt képű kispap. Az meg elment a kovácshoz, csináltatott két karhosszúságú vasszeget. Ahogy körülnézték a sírt, egyből rájöttek, hogy igazuk van a cigányoknak. Olyan lyuk volt kaparva a fűzfa alatt, ami ráhajlott a Bula sírjára, hogy egy ember könnyen ki-be járhatott rajta. Fej veszetten szaladtak szét a cigányok, ki merre látott. Ilkának ott kellett maradni, mert a csendőrök nem engedték el. Nem telt bele negyedóra, a fél falu ott tolongott. Ásóval, lapáttal. Kiásták a sírt, ahogy a kispap leemelte a koporsó tetejét, Bula ott pipázott fél környéken a koporsóban. Mindenkinek elállt a lélegzete, a gádzsók egymás után szédültek el.

Bula csak hallgatott, Ilkát nézte, akkora könnyecseppek hullottak a szeméből, mint az egy ízem. Így száradjak meg, mint ez a nádszál, ha merre valaki megközelíteni a koporsót a kispapon kívül.

– Mindjárt elhúzó é a nótádat, Bula! – El is húzta, a kutyák egyék meg a csontját, ott ahol van! Megvárta, amíg a pap elmondja a mondókáját, aztán az egyik szeget jobbról, a másikat balról beleverte a szívébe. Bula szájából kiesett a pipa, egy nagyot sóhajtott, és örökre vége lett. Hát ettől félek én – nézett szomorúan Patkósra. – A régi öregek azt mondják, olyan vagyok, mint nagyapám. Lehet, hogy csak kívül – próbálta magát vigasztalni –, a nagy Isten tudja.

A TUDÓS EMBER

Kora tavasz volt, a nap sugarai még ferdén sütöttek, de a putrik apróságai már féktelen kedvvel ricsajoztak a tavasz küszöbén.

A felnőttek kis csoportokba verődve, tétlenül hunyorogtak a nap felé, ásításaikat a kabát alá eresztve, hogy az a kis meleg se vesszen kárba.

A demokrácia szele egyre keményebb kézzel tisztogatott a régi rend árkádjai alatt és nagy tervekkel díszítgette a falusi kerítésdeszkákat.

Igaz, hogy a háború ökre alaposan megtaposta az elemózsiás tarisznyákat, de ígéretekből nem voltunk szegények. És ha nem is jutott minden asztalra elegendő kenyér – mert akkor még a dolgozó paraszt nem tudta, melyik lábára álljon –, nem panaszkodott senki, akadt tennivaló bőven. Csak a putrivilág lakói idétlenkedtek, azon töprengve, melyik végén kellene megkezdeni a kolbászt, ha lenne! De nem volt.

A parasztok szétszótották egymás között a földet, nekik annyi sem jutott, ahová egy putrira való vályogot vessenek. A gyárról meg azt se tudták, hogy vízben kell-e bevenni vagy szárazon.

Előfordult olykor, hogy a népnevelők megpróbálták munkára serkenteni a putrivilág lakóit, de ők se mondták, hol keressenek munkát, a cigányok meg nem kérdezték.

Így aztán maradt minden a régi. Csodálatos módon a demokrácia vihara messze elkerülte a putrik világát, talán soha nem tudjuk meg, hogy miért. Pedig a kezdet kezdetén olyan jól indultak a dolgok. A cigányok éppúgy részt vettek a zabrálásokban, feketézésekben, mint az idő tájt bárki más, aztán valahogy elaludt minden. Lehet, hogy akkor fordult meg velük a ló, és oda értek, ahová a mádi zsidó. Na, mindegy, elég az hozzá, hogy tavasz volt.

Bandi, akit a cigányok rosszmájúan „tudós embernek” neveztek, néhány hete jött ki a börtönből, megsápadva, megfehéredve, a putrija előtt ült és gondolkodott. Becsületére legyen mondva, sokszor megfogadta, hogy nem kerül vissza többet, de a szerencse mindig messze elkerülte. Sok volt a gyerek, a szegénység is mindig a nyakán volt, így aztán nem tudott ellenállni a kísértésnek. De most a templomban fogadta meg, hogy felhagy a jóslásokkal és ha valami munkaalkalom kínálkozik, inkább elmegy dolgozni.

Nem volt ez akkoriban kis fogadalom, hisz amelyik cigány a munkából

akart megélni, annak a kezébe kellett vennie a vándorbotot, mert a saját falujában nem lehetett próféta. A nagy gonddal megépített kis cserepes tanyákat már nem kellett tapasztani. A nagyüzemi gazdálkodás irányába folyt minden, és a parasztság együttes erővel sározta a közöst.

A cigányságnak is eszébe jutott, hogy valami újabb közösséget kellene alapítani, no de ekkora zenekar hogy tudna egy húron pendülni? Aztán meg abban az időben egészen más nóták jártak. Így megmaradt az ősi közössége mellett, folytatva a régi gyűjtögető életmódot. Ősszel sündisznót szedett, tavasszal varjúfiókát. Télen, ha a másik nagy közösség behúzódott a kemence mellé, a teelésre kinn hagyott kukoricatáblákban üzte mesterségét. A tavaszi nagyböjtöt általában nyáron volt kénytelen megtartani, mert aratás, cséplés idején az egész ország gyűjtögetéssel foglalkozott.

Nos, valahogy így éledegélt abban az időben a putrik népe, amikor oly lassan teltek az évek, hogy azt se tudták, jönnek vagy mennek? Szegény Bandit is tavaly nyáron elvitték két hónapra Baracskára, és mire hazajött, már tavasz volt. Ezek után nem csoda, ha valaki esküt tesz a munka mellett! Úgy tűnt, hogy be is válthatja a fogadalmát, éppen gulyást kerestek a falusi tehének mellé, és ha egy kis szerencséje van, később a feje sem fáj. De nem volt szerencséje. Helyette a régi főjegyzőnek adták oda az állást.

Kellemetlenül érintette Bandit, egy kicsit el is átkozta a szerencséjét, csak hogy ez mit sem változtatott a helyzeten. – Ah, majd lesz valahogy! – hessegette el magától a rossz gondolatokat, hátha a fejfájása is elmúlik vele.

– Mi van veled, hé, tán beteg vagy? – kérdezték tőle a cigányok, akik a másik putri tövében napoztak. Bandi válasza sem érdemesítette a kérdést, hátat fordítva, a nap felé nyomogatta tovább a fejét. Ugyanakkor a telep szélén egy rongyos, mezítlábas ember tűnt fel, feléjük tartott. Egyszeriben sokszorosára nőtt a ricsaj, a gyerekek szoros gyűrűbe fogva az idegent, a kérdések százait zúdították felé, amíg be nem ért a telepre. Palcsi, nagy sebbel-lobbal segítségére sietve az idegennek, kalapjával szétriasztotta az ördögfiókákat. – Menjtek a pokolba! – ripakodott rájuk. – Szóhoz sem hagyjátok jutni az elvtársat. Kit keres az elvtárs? – kérdezte az idegentől, amikor szétfutottak a gyerekek.

– Én a tudós professzor urat keresem – mondta tört magyarsággal.

Palcsi nagy, borzas szemöldökeket összehúzóva végigmérte az illetőt, aztán visszahúzóva fejére a kalapot, Bandi felé kiáltott:

– Téged keres a gádzsó, hé, tudós ember!

– Küldd a pokolba – válaszolta Bandi félvállról.

Ám ahogy az idegen felismerte a tudós embert, rohanva a lábai elé vetette magát.

– Jaj, drága tudós professzor úr, az istenre kérem, nagyobbra nem. Mentsen meg engem az Ánától, mert megöl!

– Verd meg, Isten, a fejét! Ki ez a csóróság? – kérdezte Bandi ijedten az odacsődült cigányoktól.

A gádzsó arca össze volt marva, mint akit a veszett macska megpocsékolt.

– Hát ki vagy, hé? – ripakodott rá.

– Draguj Demeter vagyok Méhkerékről – mondta könnyörögve –, csináljon valamit, drága tudós úr, mert az Ána megrontott.

– Megrontott téged a pusztulat a fejedbe – húzogatta a száját Bandi.

– Oszt gyalog jött az elvtárs? – méregették a cigányok Demeter ágrólszadtságát.

Méhkerék ekkor már olyan külön köztársaságfélének látszott, csak még nem volt tudós emberük.

– Gyalog – jelentette ki Demeter –, mert az Ána minden este odajön hozzám macska képibe és összemar, meg üsd el, verd el, ami ráfér Demeterre.

– Csórókám – szánakozott rajta Paksi.

– Mondjál neki valamit, drága Bandikám, látod, hogy csupa dilo.^[5]

– Mondjon neki a pusztulat a fejében! – fordította el Bandi durcásan a fejét.

– Nem mehetek haza, kedves tudós úr – ragadta meg Demeter a tudós ember kezét –, mert nekem az a pusztulásom lesz! Segítsen rajtam, ha ismeri az istent, mert két gyerekem van.

Bandi utálkozva nézett a gádzsó kezére, ahogy belekapaszzkodott a térdébe, nagy fekete körmei alatt a tavalyi krumplicsírázás maradványai még ott díszelegtek. Aztán az arcát kezdte vizsgálni. Demeter savószínű szeméből nagy könnycseppek gurultak végig borozdásra gereblyélt, gyulladós arcán.

A cigányok szíve egy kicsit összefacsarodott a szerencsétlen ember könnyei láttán, de már nem merték Bandit kérni, hisz mindenki tudta, hogy nagy esküt tett. Csakhogy a tudós ember sem volt fából, neki is megesett a szíve szegény Demeteren.

– Szokott kend cigarettázni? – kérdezte megenyhülten.

– Hát amikor van – válaszolta Demeter szuszkán, és inge derekába nagy kürtöléssel kifújta az orrát.

– Na, füstöljön rá, komám! – nyújtott felé egy görbe Munkás cigarettát.

Demeter megtörölte a szemét, aztán a felé lobbantott gyufák sokaságánál meggyújtotta a cigarettát.

– Ez jó – szippantott Demeter nagyokat.

– És miért bántja kendet Ána? – kérdezte Bandi, tekintetét le nem véve a gádzsó piszkos, retkes körmeiről.

– Mert el akarja venni az Ána engemet.

– Ó, szegény Ána – csóválta Bandi a fejét.

– Szegény, szegény! Nincs neki semmi, csak a nagyon nagy – és mutatta, mekkora feneke van Ánának –, de én a Terézét szeretem.

– Hát a Terézé jobb, hé, mint az Ánáé? – förmedt rá Palcsi.

– A Terézét én szeretem.

– Ümm! – dörmögték a cigányok.

– Az Ána öreg és az enyém feleségének volt a nénije.

– Hát meghalt? – lepődtek meg egy pillanatra.

– Dehogy. El akar venni engem, és minden este besurran egy nagy macska, és megmarja Demeternek az arcát – emelte piszkos körmeit a varasodé sebekhez. – Mentessen meg az Ánától, tudós úr! Jó az Isten, megadja magának mind az árát.

A cigányok ellágyulva csóválták fejüket, sajnálták Demetert.

– Ógya meg a gatyamadzagát, szomszéd, amikor bemegy a macska – furakodott segítő szándékkal közéjük a pipás Julis.

– Ereggy már innen, te büdös kút – penderítette ki maguk közül Palcsi.

– Jól vagy már, véres szemű Palcsi – sappogott el lomposan az asszony.

Megmosolyogták pipás Julist, ahogy elkotródott a varázstudományával, de Demetert nem zavarta.

– Én hallottam hírét a tudós professzor úrnak, hogy vissza tudja rontani a boszorkánymesterségeket – hízelgett.

– Ez vissza is – bólogatott komolyan a véres szemű Palcsi. – Aztán elég, ha rájuk szól, már össze is pisilik magukat a boszorkányok. Bizony, úgy nézzen erre a tudós emberre, Demeter komám! – bökött Bandi felé.

– Az még semmi – selypített Pisom –, ha a tudós ember akarja, az egész cigánytelep tele van töltött káposztával. Csak egyet nem tud varázsolni: húst, szalonnát meg kolbászt. De ha az Ánát visszarontja, azt hozzon neki, mert annak nagyon fog örülni a tudós úr.

– Éhes vagy, ugye, rohadjon meg az a fa-nyelved! – kérdezte Bandi nevetve.

– Na halljátok? – csóválta a fejét Pisom. – Hát nem megennénk, ha Demeter gazda hozna egy kis jó szikkadt szalonnát?

– Hoz az majd – állították a cigányok nagy komolyan –, nem is olyan embernek néz ki!

– De meg is gyógyítja a tudós ember úgy, hogy Ánának kétfelé áll tőle a füle – toldotta meg Palcsi.

– Hát úgy kellene az – kapott a szavakon Demeter.

Amíg a cigányok nagyokat mosolyogtak Demeter hiszékenységen, addig Bandi azon töprengett, mit is mondjon ennek a szerencsétlen embernek, aki a saját fejének a betegje. Ez talán még azt is elhiszi, hogy töltött káposztát tudok varázsolni – kordult meg Bandi gyomra. Szeme ismét Demeter körmére tévedt, megcsóválta a fejét.

– Mikor halt meg kendnek a felesége? – kérdezte.

– Ó, az van egy éve.

– Akkor is bántotta komámat, amikor még élt a felesége?

– Á, nem. Csak a feleségem mondta, hogy vegyem el Ánát, mert az jó anyukájuk lesz a kis árváknak, mivelhogy a nénikéjük. De én csak Terézét szeretem.

– Na, hát ha a Terézét jobban szereti, mint az Ánáét, akkor a Terézét tartsa meg kend – adta a kezére Palcsi a szót.

Bandi látta, hogy nemsokára bohócot csinálnak Demeterből, mert bizony itt is úgy volt, mint bárhol a világon, könnyebb volt a csórón nevetni, mint segíteni. De Demetert nem zavarta, az is örömet szerzett neki, és úgy nézett a nagy, borzas szemű Paksira, mintha öröktől fogva a védőangyala lenne.

A cigányok mulattak egy darabig a szerencsétlen gádzsón, hol megvigasztalták, hol megszomorítottak, de lassanként az ő macskájuk is kezdett belülről karmolni, amit sokkal kilátástalanabb volt kiűzni, mint a Demeterét.

– Majd elintézi a tudós ember az Ána sorsát – veregette meg Palcsi a gádzsó vállát –, mert ha az nem segít magán, akkor senki a világon.

– Tudom én, tudom én – sietett bizonygatni a hitét. – A tudós úrnak híre van a megyében.

– Ó, hát még a megyeházánál! – mondta nevetve Palcsi.

Bandi egy pillanatra elkomolyodott, de aztán nagyot kacagva megszólalt: – Na, figyeljen rám, Demeter gazda! Most szépen azon az úton, amelyiken jött, elballag haza. És még ma naplemente előtt keres két köcsögöt, olyat, amelyik nem törött és nem zsíros. Arra ügyeljen, hogy beléjük férjen a keze, de ha az

ökleit összeszorítja, ne jöjjenek ki a köcsögökből. Érti, ugye, mit mondok?

– Értem én, tudós úr – válaszolta Demeter.

– Nos, ezeket a köcsögöket holnap reggel, amikor a nap feljön, megtölti meleg, szappanos vízzel. Arra nagyon vigyázzon, hogy csak annyi legyen bennük, amennyi ellepi Demeter komám kezét.

– Jól az eszébe véssen mindent! – hunyorgott rá Bandi.

– Nagyon, tudós úr.

– Akkor folytatom. A szappanos meleg vízzel megtöltött köcsögökbe bele dugja a kezeit és ki nem veszi, amíg a déli tizenkettőt el nem üti a templom harangja. Majd amikor elhangzott a déli harangszó, az összeszorított öklein csüngő köcsögökkel kimegy a kapuhoz és mind a kettőt odacsapja a kapufélfához. Egyiket az egyikhez, másikat a másikhoz. De úgy ám – emelte fel figyelmeztetően az ujját –, hogy azok darabokra törjenek. Eddig minden érthető?

– Minden – mondta Demeter nagyokat nyelve.

– Aztán fogja kend a bicskáját, jól megélezi és levágja mind a tíz körmét – nézte egy ideig Demeter csodálkozó arcát, majd folytatta. – A körömdarabokat belekeveri egy félliternyi árpába, de ha nincs, akkor búza vagy kukorica is jó, és még naplemente előtt kiszórja a tyúkoknak. Aztán már nyugodtan alhat, mert ahogy a tyúkok felkapkodják a gabonaszemeket, Ána elveszíti minden boszorkánytudományát. Soha, amíg a világ világ lesz, nem tud magának ártani. Akkor, ha akarja, feleségül is veheti Terézét. Most pedig: itt egy egészséges Munkás cigaretta, gyújtsa meg és menjen isten hírével.

– Nagyon köszönöm, drága jó tudós úr – hálálkodott Demeter.

A gyerekek nagy ricsaja kikísérte Dráguj Demetert a telepről, és az idő múltával a messzeség kitörülte őt a cigányok életéből. Csodálatos módon senkit sem érdekelt, hogy Bandi miért húzatott vízzel telt köcsögöt a gádzsó kezére. Mindenki meg volt róla győződve, hogy csalás, vagy ahogy ők nevezték, „drabárel”^[6]-ás, aminek mindig meg kell adni a módját, hogy a gádzsók elhiggyék.

Azt viszont Bandin kívül senki nem tudta, senki nem látta, hogy a Demeter arcán éktelenkedő karmolósos sebek a saját nagy, piszkos körmeinek nyomai.

Nem sokkal utána Bandi is elfeledte, örült, hogy a csóró gádzsótól nem kért egy krajcárt sem, így legalább nem szegte meg esküjét, és ha szegény is, de a lelkiismerete tiszta maradt.

Néhányszor még felkereste a legeltetési bizottságot, hátha a régi főjegyző úr megunta a gulyáskodást, de nem járt szerencsével. A szikfűszedés lassan a végét járta, egyre zsírtalanabbá váltak a főzőedények, csak a gond és a nincstelenség szaporodott.

A népnevelők minden eszközt megragadtak, hogy megmutassák a jó utat, de úgy volt ezzel más is, nemcsak a cigány, hogy mennyországba se szívesen ment, ha az messzinek látszott. Így aztán csak azok üdvözülhettek igazán, akik sokkal közelebb voltak az úrhoz. A cigányság valahol a vályoggödrök mélyén élt, ahonnan a tanya is csak haloványan látszott, és ezek már akkor nagyon távol estek a mennyországtól. Nem csoda hát, ha a népnevelők szorgalma egy repedt szellentést sem ért. No de ettől még szépen tollasodtak a varjúfiókák, és ha nem is oldották meg a cigányság problémáit, az eperérésig hoztak valamit a konyhára. Aztán a varjúfiókák is kinőttek a lábasból, az epret felfalták a hernyók, és megint visszafordult a ló, ott találták magukat a nagyböjt küszöbén. A régi szent mondások azt tartották, hogy éjjel minden jó lélek dicséri az urat. A cigányok inkább nappal dicsérték, mert éjjel a közösbe jártak. Nem azért, mert a politikai irány az összefogásban látta a jövőt, hanem mert nőtt a krumpli és érett a gyümölcs.

Szerencsére az időjárásra nem kellett panaszkodni, hét ágra sütött a nap, és a putrik árnyékában nagyokat beszélgettek a cigányok. Aztán egy nyári kora délelőttön két pej kancával, jó kocsival és a bőrülésen egy csinos barna menyecskevel bevágatott Demeter.

– De ismerősnek tűnik ez a gádzsó! – vizsgálgatták a cigányok.

– Jó napot! – köszönt nagyot. – A tudós urat keresem.

A cigányok csak a hangjáról ismerték fel. Két hónap alatt alaposan megváltozott Demeter.

– A tudós urat? – bújt elő Bandi is az ismerős hangra.

– Tessék közelebb fáradni, tudós úr! – ismerte fel Demeter, és egy bekötött zsákot emelt le a kocsiról. – Ez mind a magáé, van benne hús, kolbász meg szikkadt szalonna. Megérdemli a tudós úr, mert elkergette tőlem az Ánát.

– Talán csak nem ez a helyre kis menyecske a Terézé? – mutatta a csodálkozót Bandi.

– Ez az, tudós úr. Sokat megszenvedtem érte az Ánától, de a tudós úr megcsinálta, hogy az Ánát elvigyék az ördögök.

– És elvitték? – kérdezte Bandi meglepődve.

– Hát még nem, de egyszer biztosan el fogják vinni.

– El azt. Az már biztos – emelgette Bandi mosolyogva a zsákot.

– No, hát áldja meg az én jó istenem, fogyasszon mindent jó egészséggel – nyújtott kezét Demeter, aztán nekiengedte a két türelmetlenkedő pej kancát a hámnak.

Bandi még mindig nem tudott a csodálkozástól magához térni, csak bámult a telepről kivágatató fogat után, és mint aki soha nem hitt a csodákban, bűnbánóan ingatta a fejét.

– Hát ezt az isten küldte! – emelte meg ismét a zsákot. Valóban a legjobbkor jött Demeter, mert Bandi már százszor elátkozta magát az esküje miatt. Két hete, hogy készültek Dunapentelére, de még nem jött értük a munkástoborzó. Azt a néhány forintot, amit az útra zsugorgattak, némelyik már elköltötte, mert nem tudta nézni a gyerekek éhségét. Nem sok híja volt, hogy ő is hozzányúlt. De úgy látszik – gondolta Bandi –, mégis van isten.

Be sem fejezte a hálálkodást, amikor a gyerekek zshivajgásával kísérve a régi főjegyző csoszogott a telepre. Egyenesen Bandi felé tartott.

– Maga az a tudós Bandi, kérem szépen? – kérdezte köszönés nélkül.

Bandi előbb a kíváncsiskodó cigányokra nézett, aztán gyanakodva végigmérte a főjegyző urat. A jó világot látott ütött-kopott úrhoz úgy illett az orosz kenyérzsák és a kötélből font karikás ostor, mint koldusbíróhoz a cifra dolmány.

– Én vagyok – mondta Bandi izgatottan. – Megunta tán a főjegyző úr a gulyáskodást?

– Nem, nem, kérem szépen, a munkát nem lehet és nem szabad megunni, ez emberi kötelesség. Hanem én egészen másért jöttem.

Bandiban újra fellobbant a gyanú, a cigányok is kíváncsian néztek a régi főjegyzőre.

– Hallgatom, uram.

– Ugye, kérem szépen, ön szeretett volna falusi gulyás lenni?

– Igen! – vágta rá Bandi nagy örömmel.

– Nos, hát én hozzásegítem, Bandi úr, kérem, ha meg tudunk egyezni.

Bandi arcát hirtelen elöntötte az örömpír, kis híján megölelte a régi főjegyző urat.

– Nagyon jót tenne velem, uram – hajtotta meg a fejét hálaalázattal –, mert sok a gyerekek.

– Akkor én megfogadom magát, kérem szépen, gulyásbojtárnak.

– Bojtárnak? – kapta fel Bandi a fejét.

– Úgy van, kérem – bólogatott. – És magának nem kell mást csinálni, csak reggel kihajtja a marhákat a legelőre, este meg visszahajtja a gazdákhöz. Ezért én magának a saját béremnek az egynegyedét adom. Négy kenyérből egy kenyeret, négy liter babból egy litert. Sajnos szalonnát, kérem szépen, nem tudok adni, mert oly keveset mérnek, hogy azt már meg sem lehet osztani. De ezen kívül még sót is kap, és egy használt esőkabátot.

Ahogy a főjegyző sorolta a bojtár járandóságát, Bandinak úgy kezdett szürkülöni az arca.

– Gyere, te asszony – szólt a feleségének – vidd be ezt a zsákot!

– Nos, kérem, ha úgy gondolja, akkor már munkába is állhat.

– Megnézhetném azt a karikás ostort, főjegyző úr?

– Hogyne, kérem – emelte le a válláról – majd ilyet csináljon maga is. Olcsó és a célnak tökéletesen megfelel.

Bandi csak bólogatott, amíg a kezébe nem vette az ostort, aztán ki sem oldva, csak úgy két ágra fogva, elkezdte tángálni vele a főjegyző urat.

– Az anyád reakciós teremtését, hát azt hiszed, hogy még mindig te vagy a gazda? Cseléd kell? Nesze, nesze! – abrakolta nyögdecselve.

A cigányok egy pillanatra szétrebbentek, de aztán nagy kört formálva, szájuk elé tartott kézzel trombitálni kezdtek a főjegyző úr táncához.

Végül is a borzas szemű Palcsinak megesett rajta a szíve, de előbb kiforgatta a főjegyző katonai kenyérzsákját, a benne lapuló madárlátta cipót szétosztotta a gyerekek között, aztán nagy képmutató sajnálkozással elkísérte a cigánytelep széléig.

– Menjen, főjegyző úr, ne foglalkozzon cigányokkal, hisz ezeknek hiába ígéri a jót, nem hallgatnak rá – próbálta Palcsi elsimítani a dolgot, de nem sikerült.

Bandi a számonkéréskor igyekezett a demokratikus érzésére hivatkozni, de nem volt fogantja. Újra elvitték néhány hónapra Baracskára, úgyszólván mire hazajött, már másként hívták Dunapentelét.

A SIKER

Bakró olyan tizenéves lehetett, a pokol ördögfiókái között eggyel több, de semmivel nem jobb a társainál, amikor ráeszmélt, hogy ez az unalmas egyformaság nem elégíti ki az igényét. Az addigi jónak, rossznak arányos részese-dése mindinkább terhes lett számára. Önmagát emésztve ellődörgött a barátai között, egyiket-másikat összemérte magával, de valami pontosságra törekvő kéz ugyanazzal a krétával, egyenlő kis vonalkáit oly tökéletesen húzgálta egymás mellé, hogy önmagát is alig ismerte meg.

Bakró fél lábszárig érő bricsesz nadrágjában, aminek már csak a lopott dinnye leve változtatott kopott, szürke színén, irgalmatlanul elveszett a putrik rongyos, vásott kölykei között. Kesergett, bánkódott sorsa miatt, de nem sok remény ígérkezett a változtatásra. Annyit ér itt minden, mintha semmi nem lenne, sóhajtozott. Siker vagy sikertelenség egy kalapba hull. Lassanként azon kapta magát, hogy lázong a saját sorsa ellen. Pedig ha valakinek nem volt rá oka, akkor neki egyáltalán nem. Különös kegyeltje lehetett a teremtőnek, mert oly sokszor megdicsérték jól fésült frizuráját, hogy talán azt is az isteni gondviselésnek köszönhette, amiért nem olvadt el a boldogságtól. Nyilván jól látta a lelkét, és tudta, hogy nem a tisztálkodási vágy készíteti barátai által megvetett cselekményére, hanem unja az egyhangú kócos-ságot. Egyszóval nem akart olyan lenni, mint a többi. Ám az a világ, aminek uniformisa a mezítelenség volt, nem sok lehetőséget enged a különállásra, így aztán csak dühöngött; ott is vakarta, ahol nem viszketett, fényesítgette, fésülte a haját, amíg barátai orrfintorogva össze nem tépték vele a bábruhát. A szakítás nem volt azonos a mennybemenetellel, de valami kis változást hozott az életében. Úgy tett, mint aki egymaga sem fél, sokkal később ébredt a többenél, és jobb híján előbb lefeküdt, amíg mások is igaziból fel nem figyeltek rá.

Ágnes, aki csak egy-két évvel lehetett fiatalabb nála, de már elég közel volt a tízhez, rövidesen hiányolni kezdte a társaságát. Volt barátai néha fittyet hánytak a Bakrót dicsérő és őket szidalmazó felnőttek intelmeire, néha megórákon át ott senteregtek kunyhójuk táján, hogy kiengesztelve visszacsábítsák megnőtt tekintélyű barátjukat. Bakró azonban kitartott saját öröme mellett, füttyült Golyvás kötekedő megjegyzéseire, akinek hosszú, lecsüngő orrán messzire virított az irigység. Ágnesben bízott egyedül. Az rendületlenül hitte,

hogy a többiek irigységből marták ki maguk közül. Ezt aztán nem is tartotta véka alatt.

– Mivel különb nálunk? – vonták kérdőre a lányt. – Talán azzal, hogy naponta ötször megfésülködik?

– Az is valami – kelt Bakró védelmére. – Annak úgy fénylik a haja, mint a tükör.

– Csak nem igaziból – húzgálta Golyvás marokkal az orrát –, hanem a sok zsírtól.

– Haha! – csengett Ágnes hangja. – Mégsem büdös a feje, mint a tietek, hanem patikaszaga van. – Isteni szerencse, hogy Bakró apja nem hallotta, különben kiveri a világból, mert minden csipetnyi vazelinjét elhasználta az aranyerétől. Zúgtak-búgtak a volt barátok, néha ott tartottak, hogy közös erővel törik le Bakró büszkeségét, de ő csak csattogtatta madzagon lógó kaflis pisztolyát. – Az álljon mellém – mondta –, aki ennek felmutatja a párját. – A fiúk elhallgattak, ő meg, mint a német juhászkutya, amelyik többre tartja magát a csaholásnál, hallgatagon bolyongott a kunyhók szűk ösvényein. Nem csábította a csorda nagy reményű vadászcsörtetése, inkább magányos farkasként elhevert a saját putrijuk hűvösében. Valahová, nagyon messze akart nézni, de nem látott semmit. Fent foszladozó bárányfelhők kavarogtak cél nélkül, alatt a telepen hiányos öltözetű cigányok; csak a csend és a zsidongás változott élesen különválasztva. Valami nagy dolgon törte a fejét, amikor Ágnes halkán mellékuporodott. Egy ideig figyelte Bakró lehunyát, de a legyekről meg-megrebbenő szempilláját, majd suttogva megszólalt.

– Dél van, ilyenkor a csőszök enni szoktak.

– Tudom – válaszolt kurtán.

– Nem jössz?

– Én, velük? – húzgálta a száját lekicsinylően. – Ha megyek, magam megyek.

– Te? – kérdezte a lány riadtan, majd szánakozó mosollyal megcsóválta a fejét. Bakrónak nem kellett volna csodálkozni Ágnes kételkedésén, hisz a vazelin csillogásán kívül eddig sem övezte dicsőség jól ápolt fejét. A portyázásokban csak mint figyelő vett részt. Elkísérte mindenre elszánt csapatukat a dinnyeföld széléig, aztán a sánc mögül, vagy legjobb esetben a harmadik tábla kukoricásból vigyázott, nehogy váratlanul meglepjék a bandát. Ágnes nem szólt, zavartan simogatta térdén a kantust. Bakró könyökére támaszkodva pislogott, szeretne volna nem tudni, ami a lány zavart mosolya mögött meghúzód-

dott, de sajnos Ágnes sem tartotta többnek amazoknál, csupán a szájalom készítette külön barátsággra. Bakró nagyokat lélegezve visszaereszkedett a kunyhó tövéhez, ismét valahová messze nézett, csak időnként vetett egy-egy sanda pillantást a zavartan babráló lányra.

– Na, majd meglátod – fújtatott tehetetlenül.

– Nagyon haragszol rájuk?

– Nincs miért – próbált nyugalmat erőltetni magára.

– Akkor minek álltál külön?

– Mert így jobb, legalább nem esszük el egymás elől a szilvát.

– Ah! – legyintett Ágnes. – Te mindig a szilváról beszélsz, közbe meg felvágol.

– Eszemben sincs – nevetett erőlködve.

– Akkor miért nem jössz a cirkuszba? – fogta kérdőre.

– Mindenhová megyek, de csak egyedül – hangsúlyozta ki.

– Nem félsz? – nézett rá a lány.

– Én? – Kezét lassan lecsúsztatta a hasán heverő bádognisztolyra, minden veszélyt semminek nézve, lazán megmozgatta a vállát.

Ágnes térde köré fonva vézna karjait, csodálattal bámulta Bakró hirtelen megnőtt bátorságát.

– Tudod, hogy a Csecse Pali szuszka fia beállt cirkuszosnak?

– És? – kérdezte, mint akit egyáltalán nem érdekel a hír.

– Azt mondják, ha egy cigánygyerek megközelíti a sátrat, leüti, mint egy kutyát.

– Érdekel engem, ha a Szent Péter fiát állították oda csőznek, akkor is be-megyek, ha sárkánytejet szopott az illető – kattintott egyet a pisztollyal.

– Engem is beszöktetsz a délutániba? – raggyant meg Ágnes szemében az öröm.

– Hát, ha magad jössz! – hajlott a szóra. Ám amíg Ágnes örömtől áradozva körülcirógatta, többet gondolt a szuszka fiúra, mint a lányra. Úgy érezte, hogy egy kissé elsiette a dolgot. Csecse Jankóval nem lehet játszani.

– Bolondság a cirkusz – igyekezett lebeszélni a lányt. – Csak kínozzák ott magukat a hilintán.

Ágnest már semmi nem érdekelte, énekelve, ugrándozva, magával vitte Bakró könnyelmű ígérését.

Ha este lenne, de nappal veszélyes játék – gondolt újra Csecse Jankóra. Sőhajtozása a vályogkatlanig elhallatszott, ahol az anyja nagy perlekedéssel in-

tézte a vasárnapi csipketészta-levest és a türelmetlen apróságot.

– Mi van veled, te gyerek, tán beteg vagy?

Bakró nem válaszolt, alvást színlelve elgondolkozott az anyja sugallta ötleten, amíg meg nem főtt az étel, aztán a sovány, semmit nem érő gondolatokat elűzte a forró tésztaleves.

Délután még megpróbálta Ágnest rábeszélni az esti előadásra, de az hajthatatlanul kitartott előző óhaja mellett.

Már javában trombitáltak a sátor alatt, ő még mindig csak a lehetőségeket latolgatta, pirulva Ágnes epekedő türelmetlenségétől. Golyvásak rég elfeledték a belépés izgalmait, elég volt egynek elvonni a bolondos Csecse Jankó figyelmét, a többi zavartalanul túltette magát a formaságokon.

– Most tornáznak – mutatott Ágnes a remegő sátor tetejére.

Bakró szívén találta a lány sóhajtozása, no de mit tegyen, amikor három-négy Csecse Jankó-féle kujtorog a sátor körül? Dühösen megmarkolta a nyakán lógó pisztolyt, odalépett a sátor mellé, bal kézzel megemelte a ponyva alját.

– Na, menj már be, ne nyavalyogj rajtam annyit!

Maga sem tudta, hogy tett szert anyyi bátorságra, csak akkor sápadt el, amikor János odalépett hozzá. Görcsöt kapott ujjai nem akartak engedelmessé válni akarátának, markolta a durva vásznat, keményen, bátortalanul, míg a bamba mosolyú János ki nem vette a kezéből.

– Na, eredj már, amíg meg nem látnak. – Irányította szuszlán Ágnes után. Bakrónak nem volt ideje az érzésekkel foglalkozni, Ágnes türelmetlenül vonszolta maga után a trapézra bámulok lábai között.

– Látsz valamit? – rángatta a lány kantusát.

– Igen – suttogetta. – A cirkuszosok most jönnek le a hilintárol.

Hatalmas csinnadratta kísérté ki a merész légtornászokat, aztán Dzsoni bukdácsolt be, a bohóc.

– Hahahaaaa, hojjé! – üdvözölte lyukas cilinderével a közönséget. Bakróék kitartó küzdelemmel törtek előre a toporzékoló lábak erdejében, amíg el nem érték a porond szélét.

– Na, itt már jó lesz – bújtak meg az első lócasor alatt.

Dzsoni mókáin nevetett a közönség, a kellékesek öt kerti széket sorakoztattak egymás, mellé a porondon. Aztán nagy ricsajjal megérkezett Pepi is, kezében egy tálcával, amin igazi tortaszelet sárgállott.

– Bravó! – üdvözölte Dzsoni az uzsonnát, de Pepi leállította.

– Nem a tiéd ez, barátom.

– Nem az enyém!?! – kérdezte meglepetten.

– Nem, nem. Azé lesz, aki megnyeri – mutatta fel a piskótaszeletet. Dzsoni szomorú grimaszain mulatott a közönség, Pepi egy ideig hagyta, aztán újra megszólalt.

– Hat vájjajkozó fiataljembert kérek! – selypítette vékonyan, hangsúlytalanul.

– Ne menj! – ragadta meg Ágnes a Bakró nadrágját. – Majd valami rosszat csinálnak veled a bohócok.

Bakrót nem lehetett visszatartani, fürgén, könnyedén átugrotta az alacsony arénadeszkát.

– Nagyon jó! – mérte végig Pepi. Golyvásék recsegve-ropogva törtettek át a padsorokon, Pepinek gondot okozott kiverni a túljelentkezőket.

– Nnaa – állította sorba a versenyzőket. – Most tessenek figyelni! Amikor megszólal a zene, önök körbe-körbe szaladják a székeket, mindaddig – emelte fel a hangját –, amíg a zene meg nem áll. Utána lecsücsülnek. Amelyiknek nem jut szék, az cofort, kifelé a placcról! Megértettük?

– Igen – harsogták.

– Kar-mes-ter úúr! Zenét! – Megzendültek a trombiták, a hat toprongyos cigánygyerek körbe-körbe vágta az öt szék körül, Pepi hajtotta őket, aztán mikor jól nekilendültek, hirtelen elhallgatott a zene. Az idéetlen kis Csuvi szomorúan, szó nélkül kiballagott. Pepi vezényelt, a zenekarnak már erősebben kellett játszani, üvöltött, nevetett a közönség, aztán ahogy újra megszólalt vagy elhallgatott a zene, egy-egy szégyenpírtól kivörösödött vadóc elhagyta a porondot.

Bakró és Golyvás kérlelhetetlen erőszakkal törtettek a siker felé, már-már úgy tűnt, hogy ők maradnak a küzdőtéren, amikor a negyedik fordulónál mindketten egy székre ültek. A tapsolás és a gátlástalan röhögések hirtelen biztatásba csaptak át, időközben a többszörösére duzzadt cigány közönség torkaszakadtából üvöltötte a két egymás ellen erőlködő nevét. Golyvás mezítlábos körmeivel megkapaszzkodott a porond fűrészpóros talajában, kidagadt nyakereiről ítélve egy pillanatig sem volt kétséges, hogy ő marad a széken, amikor Pepi leállította a kakasviadalt.

– Mars ki! – mutatott Golyvásra. Bakró megkönnyebbült krakogásokkal köszöri elnyálkásodott hörgőjét, és amíg kivitték a feleslegessé vált széket, egykedvűen vizsgálta a kissé szelídebb, de mindenáron sikerre vágyó, még

megmaradt vetélytársat. Már csak egy szék választotta el a győzelemtől. Vajon sikerül? – lüktetett benne a kérdés. Golyvásak irigy ricsaja áthallatszott a közönség vidám nevetésén.

– Fésüld meg a hajad, hé! – rikoltoztak rosszindulattal.

Ágnes izgalomában kimerészkedett a lóca alól, magáról megfélemedkezve ugrándozott a porond szélén, mint valami csóró védőszent, megpróbálta pártfogolni Bakró győzelmi szerencsáját.

– Úgyis Bakró nyer! Úgyis Bakró nyer! – sikoltozta, amíg a zene el nem nyomta a hangját.

Óh, Devla, segíts meg, hogy én győzzek! – fohászkodott szaladás közben Bakró. – Meglátod, meghálálom neked. – Míg ezekre gondolt, elhallgatott a zene és a nála sokkal kisebb termetű Zsula vigyorogva lehuppant a székre. Bakró kétségbeesetten nézett körül.

Ám mintha a gondviseléshez; egy gondolattal később jutott volna el Bakró fohásza, de nem jóvátehetetlenül, abban a pillanatban ismét megzendültek a trombiták. Eget verő hahoták között felzúgott a taps, Bakró ösztönösen szaladni kezdett. Úgy érezte, hogy elszédül a hirtelen fordulat izgalmatól, de futott, a tomboló közönség üvöltözésén áthallott Pepi biztatása, és a dob vidám dübögése visszaadta siker utáni vágyát. Zsula, aki félig-meddig már megízlelte a győzelmet, sokkal nagyobb elővigyázatossággal igyekezett elkerülni előző baklövését, nehogy ismét elhamarkodja a dolgot; még akkor is futott, amikor Bakró megkaparintotta a széket. A zene már nem szólt, de Zsula csak akkor hitte el, hogy igazán vége, amikor lezavarta Pepi a porondról. A közönség még pusmogott, köhögött, nagyokat fújta a szórakoztató játék után, de Bakró, már a siker kocsiján érezve magát, Golyvásakra gondolt: Hogy eheti őket a penész. Hát csak hadd egye! Én nem fogok közöttük elmerülni a vak kilátástalanságban. A magam ura leszek. Majd megmutatom, hogy van bennem bátorság egyedül is dinnyét lopni – vetett egy pillantást a boldogságtól olvadozó Ágnesra. Pepi finoman megfogta a Bakró nyakán lógó kaflis pisztolyt, mint a kisborjút, elvezette a sistergő gázlámpa alá.

– Hölgyeim és uraim! – rikácsolta. – Ismerkedjenek meg a győztesselem! Mondja meg, kérem, mi a foglalkozása! – Magázta Bakró a győztesnek kijáró tisztelettel.

– Katona – mondta megigazítva a piros madzagon lógó játék pisztolyt.

A bohóc arcán egy pillanatra eltorzult a festett vigyor, de igyekezett helyére tenni Bakró szavait.

– Á! Katona? Naggyon jó. – A közönség nem túlságosan derült a megismélt kijelentésen. Pepi folytatta.

– Ezzel a szerszámmal? – fitymálta Bakró spárgán lógó büszkeségét.

– Hát, nem csak ezzel – dicsekedett a siker mámorában. – Tudnék én puskát is szerezni.

– Puskácskát! Hahaha! – topogta körül Pepi nagy rikácsolással, de a taps valahogy nem jött be. – Hülye – nyomta kezébe a szikkadt tortaszeletet.

Bakró nem értette a közönség fagyos hangulatát, az meg szinte felbosszantotta, hogy Ágnes, aki az előbb annyira boldognak látszott, most kétségbeesve integet a porond kijárata felé. Pepi intésére Bakró megfordult és abban a pillanatban már Ő is értett mindent.

A díszpáholy szélső bársonnyal kárpitozott székén a csendőrtiszthelyettes úr extra ruhás alakját látta, ahogy fehér kesztyűs ujjá macskacsalogató mozgással ráirányult. Bakró, tenyerén tartva a győzelmi tortaszeletet, lassan elvándorolt a díszpáholyig, ahol a tiszthelyettes úr éppen befejezte kesztyűelhúzó műveletét, és egy hatalmas pofonnal az alacsony arénadeszkán át visszabillentette Bakrót a porondra. A cirkuszsátor olyan lett, mint ahol misére várnak, Bakró felállt, megkereste a fűrészportól bundássá vált tortaszeletet, meg sem fújta, úgy mindenestől begyúrta a szájába, majd konokul összezárt állkapcsai közül lassú erőlködéssel lekényszerítette a torkán. Dörrenésszerűen harsant fel a taps, a zenekar tust fújta, Bakró még a visszamaradt fűrészporszilánkokkal küzdött, amikor a tiszthelyettes úr bal kezében tartott fehér kesztyűjét előkelően megemelte, és a szélrózsa három irányába meghajlott. Bakró szeméből kicsordult a sikerre vágyás áhítata, aztán, mielőtt még a tortaszeletet is visszakívánták volna tőle, Ágnessal együtt eltűntek a lóca-sorok alatt.

A KIS TÁLTOS

Gácsi, mint akinek semmi dolga, hosszan elbáméskodott a zöldséges kofák kirakatai előtt, míg meg nem unva a sok őszi gyümölcs étvágygerjesztő nézését, elvegyült a piac nyüzsgésében.

Zsófi néni jobb szerette, ha befőzések idején távol van a tanyától. Így aztán már hajnalban útnak indította hús tojással, nehogy szétszaladjon a piac, mire beér. – Nagyon vigyázz a pénzre! – kiáltotta utána.

Istenverte egy vénasszony – dörmögte magában Gácsi –, roskadásig tele rakja a kamrát gyümölccsel, de egy szemet nem adna, ha megkívánnám se. – Vigyed, Gácsi, a piacra, kell a pénz, az Amerikából kapott segítségre nem lehet számítani. – Pedig mindenki tudja, hogy egyetlen szó sem igaz a siránkozásából, apám mindig küld pénzt. Ő meg viszi a takarékbba, nehogy öregkorára a szegényházba kerüljön. Na de mindegy, majd vége lesz ennek, ha apám hazajön. Megállt, mezítelen talpával nagyot dobbantott, kiverte a láb ujjai közé szorult kavicsokat, végignézett a túrós-, tejelesfazekakon, nyelt egyet, aztán visszatért a gondolataihoz.

Lehet, hogy engem is magával visz Amerikába, akkor aztán igaziból felöltözök, cipőt, kabátot vesz nekem. Tekintete feslett, kastos nadrágjára tévedt. – Az úristen gúnyáját is tönkretennéd te – hallotta Zsófi néni kárpálódását. – Na és? – kérdezte a vélt hangtól –, nem Zsófi néni adja rá a pénzt. – Hirtelen a zsebéhez kapott, megtapogatta a tojások árát, a csörgő pénz hallatán megnyugodva folytatta képzeletbeli vitáját a vénasszonnyal. – Ha tönkremegy, hát tönkremegy. Azért van apám Amerikában, hogy vegyen másikat. Különben is – rántotta meg a váltót –, nem érdekel a véleménye, úgysem ért a mos-tani divathoz.

Gácsi arcáról sugárzott a diadal, Zsófi nénit levegőhöz sem engedte jutni, csak mondta, mondta, feltárva mindent, ami nyomta a begyét.

A körülötte zsibongó embertömeg egy pillanatra kizökkentette gondolataiból, de gyorsan visszafordította a képzelet szekerét és még keményebben, még határozottabban csapott le Zsófi nénire. – Ne piszkálja az orrát, ha magához beszélek! – lobogott szemében a harag. – És vegye tudomásul, hogy apám mindig küldi nekem a pénzt meg a ruhákat, csak Zsófi néni nem látja. Még a legszebb nyakkendőjét is hazaküldte nekem, amit minden héten kimo-

sott. Bizony – fújt nagyot –, akkor veszek magamra új ruhát, amikor én akarok, azt vásárolok a nagy pénzekben, amihez kedvem van. – Gácsi a vita hevésben lassanként elsodródott a lacikonyha pecsenye-szagú sátrához, ahol a frissen sült disznóságok zsírgőzös levegője kiűzte képzeletéből Zsófi nénit. Megállt, fülelni kezdett, mint aki gyanús hangokat hall, aztán korgó gyomra utasítására, dagadtra szívta mellkasát disznótor-illatú levegővel. Javára legyen mondva, nem az a fiú volt, akit könnyen le lehet venni a lábáról, de ahogy a sístergő piros lében fürdő karcsú kolbászdarabok kacéran odasimultak a csábító barnasággal libegő hurkák karéjába, Gácsi megadta magát a csábításnak.

És a nagy diadal, amit nemrég Zsófi néni felett aratott – eloszlott, mint a reggeli köd. Előbb lenyelte a szájában összegyűlt ízeket, aztán félénken megszólalt.

- Hogy a kolbász, tessék mondani?
- Tizenkettő tíz deka – jelentette ki az árus.
- És a hurka?
- Nyolc.
- Kenyérrel?
- Nem, kenyér nélkül.

A fiú közelebb lépett, ismét nagyot szippantott a jó illatból, hátha az is megfékezi dühöngő gyomrát, de a párologó kolbászillat befészkelte magát az agyába és mintha ott sülné, ott sísteregne a tudatán, kemény, fojtogató görcsökkel lekúszott a torkán.

– Vigyázz a pénzre, Gácsi! – hallotta a vénasszony rikácsolását, de most már nem érdekelte semmi. Tekintete ott ragadt a zsírban fürdő disznóságokon, moccanni sem tudott a látványtól.

- Állj félrébb egy kicsit – szólt rá az árus –, rád fröcsög a zsír.

Gácsi hátralépett, tekintetével még mindig a sütőedénybe kapaszkodva előkotort nadrágja zsebéből két forintot. – Most már hiába – hallotta Zsófi néni intő szavait, minden bajt, minden félelmet megvetve, az elárusító felé nyújtotta.

- Tessék ezért zsíros kenyeret adni!

A lacikonyhás gondolkodás nélkül berakott két szelet kenyeret a sütőedénybe, aztán papírtálcára szedve átnyújtotta Gácsinak.

- Mi van, kis táltos – kérdezte barátságosan –, elkelt az áru?

A fiú nem szólt, mohón beleharapott az egymásra helyezett zsíros kenyérbe, és amíg őrte, gömbölygette a szájában, elgondolkodva bámulta a maradék

kenyérszeletet.

– No, tartsd a tálcádat! – akasztott a villára egy kihasadt hurkát az eladó. – De vigyázz, meg ne égesd magad!

Gácsi fel sem nézett, ujja hegyével megérintette a forró hurkát, hálálkodás helyett bólintott, majd köszönés nélkül továbbállt.

A tisztességes őszi hangulatba néha irigyen belekörmölt a szél, de nem zavarta a piacolókat. Az időjárás mindennapi témáját háttérbe szorította a hó végi fizetés, és ki – ki a maga zsebén keresztül ítélve szidta vagy dicsérte a kínálatot.

Gácsi, letudva gyomra óhaját, puha léptekkel, mint aki fél, hogy nyomot hagy maga után, elsomfordált a piacszéli újságosbódéhoz. Szerette a szép, színes képeket. Régtől szokása volt, hogy megállt az üvegkalitka előtt, inge derekával gondosan megtörülte az orrát, nehogy rászóljanak, aztán hátát neki-támasztva a járdaszéli gesztenyefának, elmerült a bódé üvegfalára aggatott színes folyóiratok szemlélésében.

A régi, napsütötte folyóiratok között hamar megtalálta kedvenc divatlapját, melynek hát só borítójáról egy gyermekien bájos, fiatal színésznő tekintetével találkozott.

Július óta, ahogy az *Ez a divat* című folyóirat megjelent, Gácsi soha nem mulasztotta el, hogy megtekintse kedvenc színésznőjét. Moziba ugyan nem járt, televíziót is csak a KERAVILL kirakatában látott, de az újságáros néni-től annyit hallott a művésznőről, hogy szinte személyes ismerősének tudta.

– Szerbusz – mondta a képnek.

A művésznő még hallgatott, arcán valamiféle várakozás ült, de mintha sötét pillái alatt titkon felvillant volna két kis lámpácska, ami Gácsi arcára fényes mosolyt sugárzott.

– Mi van, kis táltos? – kérdezte az újságáros.

Gácsi arcáról elröppent a mosoly, tekintetét a földre szegezte, és csak hosszabb várakozás után emelte magasabbra egyik vállát, jelezve, hogy semmi.

– Tetszik még a kis nő? – faggatta.

Félénken visszaült Gácsi arcára az elröppent mosoly, tekintete még mindig mezítelen lábait vizsgálta, de már formálódott ajkán a válasz..

– Tetszik vagy nem tetszik? – türelmetlenkedett az újságáros.

– Igen – nyögte ki.

– Na végre! Mindig úgy kell kihúzni belőled a szót, mint akibe belé rosz-

dásodott. Nem leszünk jó barátok, ha ilyen szófukar leszel. Különben is egy táltos fiúhoz nem illik a kukaság, főleg akkor nem, ha Amerikába készül. Ott ám ki kell vágni a rezet, és nem lehet vállrándításokkal elintézni a dolgokat. Hogy fogsz udvarolni a lányoknak, ha nem gyakorolod? Látod, apád milyen nagyra vitte, pedig neki sem volt jobb sora, mint neked. Amikor itthon volt – tette hozzá az újságos.

Gácsi teleszívta a tüdejét levegővel, most már mind a két vállát egyszerre emelte meg, de ezzel el is intézte a választ.

– Hühüm, csakhogy az mindig olyan volt, mint akit a skatulyából húztak ki – folytatta az újságos. – Mindennap megállt a bódém előtt, megigazította a haj át, nyakkendőjét, aztán illedelmesen meghajolva ideköszönt: – Csókolom, Juliska néni! – Olyan volt az, mint egy igazi úr. Haraptak is rá a lányok, meg a fiatalasszonyok, nem tudott úgy végigmenni az utcán, hogy utána ne nézzenek. Ah! – legyintett a néni – nem is lesz olyan cigányunk a faluban, mint apád volt.

Gácsi arcán látszott, hogy a maga részéről nem éppen dicséretnek fogja fel az újságos néni szavait, előbb megpiszkálta lába ujjával a földet, aztán Juliska néniére nézett.

– Zsófi néni azt mondja, hogy apám sem volt különb, mint én, most is csak egy rossz brácsos Amerikában, akit a pesti sógora sajnálatból vitt ki, mert azal sem megy már a kutya sem.

– Na és, ha brácsos? – emelte fel Juliska néni a hangját. – Attól még igazán lehet gróf is. Nézz ide! – mutatott Gácsi felé egy újságot. – Doktor Kelemen Lajos főmérnök. Szerinted meg Zsófi nénéd szerint, aki doktor, az nem lehet főmérnök?

– De – hagyta rá Gácsi.

– Na látod, hát éppen úgy lehet egy brácsás is úriember.

Gácsi arca ragyogni kezdett, Julis néni orra alul is eltűnt a szigor, aztán magához intette a fiút.

– Na, vidd ki ezt az újságot a piacra – markolt fel egytucatnyit –, de tisztességes legyél!

Gácsi már nem is hallotta a néni intelmét, egyszeriben mint akinek felvágták a nyelvét, hangos kiáltozással bevetette magát a piac sűrűjébe.

– Meg-ér-kez-tek a leg-friss-ebb-hírek, Doktor Kelemen Lajos főmérnök hazánkba érkezett... Ma este a legszebb színésznő tart előadást. Itt vannak a hírek! Megbüntették a gonosz vénasszonyt! Frissek a hírek! Tessék, Jani bá-

tyám – nyomott a lacikonyhás kezébe is egy újságot. – Meg-bün-tet-ték a gonosz vénasszonyt – rikoltozta tovább. És félóra sem telt bele, Julis néninek leszámolta az újságok árát.

– Ügyes vagy – dicsérte. – Így kell ezt. Az élelmesek előtt mindig nyitva áll a világ, a bárgyúk meg elpusztulnak. Nnnna... itt van két forint, aztán ne gyalogolj, hanem ülj fel a buszra! Zsófi nénédnek is eszébe juthatna – motyogta, ahogy gebeszkedve leakasztotta a régi divatlapot. – De megbecsüld ám, mert ilyet még Amerikában sem találsz! – intette a fiút.

Gácsi elpirult, mint akinek a legféltebb gondolatára tapintottak, megkaparintva a régen óhajtott divatlapot, köszönni is elfelejtett volna, ha Julis néni utána nem szól.

– Köszönöm szépen – fordult vissza, tekintetét le nem véve a művésznő fotójáról. – Ne tessék haragudni, Julis néni, én gyalog megyek... több időm lesz megnézni a képeket.

– Hülye – csapta be Julis néni az újságoskalitka ablakát.

Gácsit már nem érdekelte semmi, egyszerűen megszűnt körülötte a valós világ, sarkantyúi közé fogta a képzelet paripáját és elvágatott.

Aztán ahogy elhagyta a falut és rátért a messze pusztai útra, korlátlan ura lett a képzelet birodalmának. Már nem is a kis Gácsi volt, hanem egy igazi amerikai fiú, aki azért jött haza, hogy megmutassa a hitetlen Zsófi néninek, hogy ezt a ruhát Amerikában vette, a legnagyobb boltból. Bizony. Látta magát jól vasalt fekete csíkos ruhában, lábán fehér betétes, sárga cipővel, olyanul, mint amelyet valaha az apja hordott. – Hát ezt a nyakkendőt ismeri? – húzta szét magán a képzeletbeli zakót. És azon nyomban kipottyant inge alól a divatlap. Zsófi néni, mintha a szél fújta volna el, elröppent Gácsi képzeletvilágából, de helyébe nyomban beköltözött a művésznő, mintha öröktől fogva ismerősök lennének.

– Régen vársz? – kérdezte Gácsi.

– Nem – mondta a művésznő –, csak amióta a falut elhagytad.

– Tudod, nagyon siettem, de Zsófi nénivel olyan nehéz boldogulni.

– Hadd most a vénasszonyt, gyere, ülj ide mellém a fatörzsre.

Gácsi pillanatok alatt ott termett, aztán összeráncolta a homlokát, mint aki erősen gondolkodik.

– Min gondolkodói?

– Elfelejtettem a neved.

– Hát ide van írva, miért nem olvasod el?

– Olvasni is elfelejtettem.

– Ha megmondom az első betűket, eszedbe jut?

Gácsi bólogatott, de látszott a szemén, hogy nem egészen biztos a dolgában.

– Na, figyelj! – emelte fel a mutatóujját. – Szer...

– Szerelem – vágta rá Gácsi ujjongva, és teljesen meg volt elégedve önmagával. – Hát persze hogy Szerelem, hisz Juliska néni azt mondta, hogyha ez az én Szerelmem lenne, akkor boldog lennék.

– És boldog vagy?

– Hát – húzta Gácsi a vállát –, most igen.

– Zsófi nénédől sem félsz? – érdeklődött Szerelem.

– Nem – rázta a fejét.

– Akkor gyere, sétáljunk!

– Menjünk inkább autóval – mondta Gácsi, a lábait tapogatva.

– Jó – örvendezett Szerelem.

Gácsi kocsijának nem volt sem kereke, sem ablaka, sem színe, csak valami csodálatos érzés áradt belőle, ami átjárta minden porcikáját. Hátradőlt, fejét megtámasztotta valami láthatatlan párnán, megfogta Szerelem kezét és száguldani kezdtek, mintha a saját szárnyaikon lebegnének.

– Ugye, jó autózni? – kérdezte.

– Igen – válaszolta Szerelem. – Ilyen kocsiban még nem ültem.

– Amerikából hoztam. Tudod, ezt nem is kell kormányozni, oda megy, ahová én akarom, csak kigondolom, és már száguld is velem, mint az igazi autó. Ha akarom, egy pillanat alatt hazarepít. Azért nem szoktam busszal menni, mert az én autómmal bejárhatom az egész világot.

– Akkor ne menjünk még haza – kérte Szerelem.

– Ugye, neked olyan kis pisze orrod van? – kérdezte Gácsi.

– Hát nem látod?

– De látom – hagyta rá. – Azt mondják, hogy akinek kicsi az orra, annak jó szíve van, nem gonosz és nem makacs.

– Ezt meg honnan tudod?

– Juliska néni mondta, hogy olyan lányt válasszak, akinek kicsi az orra, mert az jobban elhisz mindent.

– Érdekes – bámult maga elé Szerelem –, most már értem, hogy Zsófi néni-vel miért nem fértek össze.

– Zsófi néni soha nem hisz el semmit. Azt mondja, mindig a fellegek kö-

zött járok. Pedig én igaziból táltos vagyok, mert másként nem lettek volna fogaim, amikor megszülettem. Látod ezeket? – kopogtatta meg a fogait. – Ezekkel születtem.

– Jaj de izgalmas – örvendezett Szerelem. – És mondd, aki táltos, az mindent meg tud tenni?

– Hát azért táltos – emelte fel Gácsi büszkén a fejét. – Akarod, hogy tiszta új ruhát varázsoljak rád?

– Igen. De várj! Olyat szeretnék, mintha nem igazi lenne. Napsugár-sárgát, ködfátyolból szőve, ami libben minden mozdulatra és vele libbenek én is, hogy amikor hívsz, egyszerűen ide szálljak hozzád.

– Mindenhová eljössz, ha hívlak?

– A táltosok akaratának nem lehet nemet mondani.

– Akkor haza vihetlek?

– És a ruha, amit ígértél?

Gácsi nem szólt, csak elmosolyodott és Szerelem csodálkozva simogatta magán a napsugár-sárga, ködfátyolból készített ruhát.

– Köszönöm – mondta Szerelem, majd karon fogva Gácsit, elindultak a puszta virágokkal szegélyezett kanyargós útján, melynek a végén zöldellő erdő kínálgatta húsító árnyékát. És a távolban már látni lehetett Gácsi csodálatos kis házikóját, aminek piros cserepes tetejét apró tornyocskák díszítették. Ám az erdő szélén hirtelen Zsófi néni jelent meg, kezében egy görbe végű göcsörtös bottal.

– Ilyenkor kell hazajönni, jómadár? – rikácsolta. – Az egész napot elkódorgod. Na, várj csak, mindjárt elpáholom én a babádat, te hamis táltos. – És Zsófi néni a göcsörtös botot magasra emelve feléjük indult. Szerelem ijedten bújt meg Gácsi ölelésében, mintha a mesebeli boszorkány elől keresne menedéket. Az ölelés jólesett Gácsinak, de nem érezte sem illatát, sem melegét, csak valami kínzó sajnálat nyilallt át a szívéen, ami megsokszorozta bátorságát.

– Nem hagyom bántani – állt a bottal hadonászó vénasszony elé. – Vegye tudomásul, hogy ez az én Szerelmem, nekem adta Juliska néni.

– A te Szerelmed? – kacagott Zsófi néni, és abban a pillanatban eltűnt Szerelem, mintha a föld nyelte volna el. Gácsit hirtelen elfutotta a méreg, Zsófi néninek rontott, kicsavarva kezéből a botot, azt sem nézte hová üt, csak teljes erejéből csépelni kezdte.

– Nesze, nesze, gonosz boszorkány – nyögdecsele, amíg egy hangos autó-

sziréna le nem ugrasztotta az útról. Pillanatok alatt eltűnt minden Gácsi képzeletéből, csak a mentőautó szirénájának félelmetes jajongását hallotta.

Állt, mint aki álmából ébred, csodálkozva nézte, ahogy rikoltozva bekanyarodott a legközelebbi dűlőúton, és a nemrég még tornyos kastélynak álmodott omladozó kis tanya udvarán megállt. A kihullott képzelet helyét valami félelemféle töltötte meg, néhány pillanatig dermedten állt, aztán, mint aki nemcsak érzi, hanem tudja, hogy valami szörnyű dolgot művelt, rohant a mentő után.

A tanya udvarán összegyűlt szomszédok csoportjából Sári néni, a legközelebbi tanyaszomszéd állta el az útját.

– Most ne menj be – tartotta vissza. – Bent vannak az orvosok.

Gácsi előbb minden ízében remegni kezdett, aztán eleredtek a könnyei.

– Most miért sírsz? – kérdezte Sári néni.

– Nem fog belehalni.

– De én nem akartam – szipogta Gácsi.

– Csak amikor felemelte a botot.

– Nem is lehet annak eleget beszélni, amit a fejébe vesz, abból nem enged. Még isteni szerencséje, hogy Kónya szomszéd észrevette – motyogta Sára néni a tanya ajtaját figyelve, mint aki magában beszél.

Zsófi nénit akkor hozták ki a mentősök, fehér pólýába csavart lábai merev, katonás pózban pihentek egymás mellett, de tekintetéből kemény, minden sajnálatot visszautasító gőg sugárzott. Gácsi torkát hirtelen szorongatni kezdte valami, mint a tetemre hívottét, de csak állt, nyelte a könnyeit, amíg Zsófi néni tekintetében is össze nem tört a gőg és szelíden rámosolyogva magához intette. Gácsiban elszabadult a megbánás angyala, odarohant a hordágyhoz, megragadva Zsófi néni épnek látszó kezét, és most már semmi nem tarthatta vissza, hogy bevallja a bűnét.

– Zsófi mama – siratta –, én nem akartam bántani, bocsásson meg nekem! Nem megyek többet Amerikába sem, csak ne menjen el! Mert én szeretem Zsófi mamát.

– Nem te bántottál, édes kis táltosom – húzta magához Zsófi néni –, én is nagyon szeretlek, de azt az átkozott padlásfeljáró létrát meg kéne már valakinek csinálni!

A mentősök berakták Zsófi mamát az autóba és elszirénáztak.

Gácsi még egy ideig szipogott, de lassan elapadtak a könnyei, aztán, mint akiben minden összekeveredett, előhúzta nadrágja korca mögül a régi divat-

lapot, hosszan bámulva azon töpregett, vajon melyik az igaz?

BISZÓRI

Amikor megérkeztem, behívatott az igazgató.

– Foglalj helyet – mutatott egy székre. Megszokta, hogy mindenkit tegezett, én is tegeztem. Pár hónapja került ide, amikor az előző garnitúrát leváltották. Minden vezetőt Ő hozott magával, főkönyvelőtől a konyhafőnökiig.

– Hideg van? – fel sem nézett, csak úgy megkérdezte.

– Nincs jó idő. – Közelebb húzódtam a kályhához. Lapozgatás közben dörögött valamit, nem válaszoltam, egy részét nem is értettem. Amikor befejezte, odajött hozzám.

– Hogy telt a szabadság?

– Kevés volt.

Nevetett, valami érdekes dolgok juthattak eszébe, majd komoly arccal megkérdezte:

– Miért jöttél?

– Azt mondták, hívattál.

– Ja, igen, igen.

Általában minden beszélgetésnél negyedórás bevezetőt tartott, most rögtön rátért a tárgyra.

– Nagyon beházasodtunk a cigányakkal.

– Cigányaimmal? – lepődtem meg.

– Nem a régiakkal – nyugtatott. – Egy hete a szarvasi út mellett felszedtem egy csapat cigányt. Ott tüzeltek az árokban. Mint embereket a mai társadalmi rendszerben...

Nem hallgattam, ez a része nem érdekelt, csak arra figyeltem fel, amikor azt mondta, hálából kifosztották a konyhakocsit. Nem értettem.

– Hát azt meg hogy csinálták?

– Nem az a lényeg – legyintett –, valakit felelősségre kell vonni.

– Az ilyen dolgok a mi...

– Ó!

– Mit ó? – lobbant fel dühösen. – Mindenkit nem vonhatunk felelősségre, akkor ellaposodik az ügy. Most rajtad áll, kit választasz ki. Végeredményben mind evett belőle.

– Itt dolgoznak nálunk?

– Persze, még hozzá elég jól, csak nem lehet velük dűlőre jutni.

A fene se érti a nyelvüket, ezek olyan vad cigányok. Egész éjjel ég a tűz a tanya udvarán, talán ott is alszanak mellette.

Sok elintéznivalóm akadt a központban, csak késő este tudtam kimenni. Már messziről feltűntek a hatalmas tüzek, ég felé törő fényükkel.

Le sem szálltam a motorról, egy lompos, hosszú szoknyás menyecske elém állt.

– Kit tetszik keresni?

– Senkit.

– Hát akkor miért jött?

– Mert itt lakom.

– Itt? – mutatott az épületre.

– Koni kadi sej?^[7] – kiabáltak felénk.

– Itt lakik – szólt vissza. – Adjon már egy cigarettát.

Nevetve összehúzta az orrát.

– Ha megvárod, amíg kiolvadok. Elindultam a tűz felé.

– Ide tessék ülni – futott előttem, leterítette cifra kendőjét egy téglarakásra –, itt nem jár úgy a füst.

Szúrós fájást éreztem elgémberedett ujjaimban, nagy nehezen elővettem a cigarettát, az asszony felé nyújtottam.

– Köszönöm – tapogatta a gyűrött cigarettásdobozt –, én nem szívom, ezeknek kértem – mutatott a többi felé. Úgy ráncolta össze az orrát, mint az előbb, talán nem is állt neki rosszul.

Szétosztottam a cigarettát, volt, aki az utolsónál szabadkozott:

– Az már kell magának.

Hallgattam beszélgetésüket, az asszonyok csettintgettek, rám néztek, egymásra nevettek, félreérthetetlen mozdulatokkal tették nyomatékosabbá vaskos szavaikat.

– Szép ember – mondták –, olyan, mint egy cigány.

– Bár az volna – nyerített éles kacagással egy fiatalasszony – mindjárt elvenném.

– Ó, te dzsungalo,^[8] azt hiszed, kellenél neki?

– Miért, Lulugyi – kérdezte sértődött arcot vágva a másik nőtől –, nem érek annyit, hogy egy éjjel velem háljon?

– Hát akkor mondd neki.

Lulugyi jóízűen kacagott, tenyerét hegyes köldökére szorította, hogy terhe ne rázódjon. A nevetések feloldották az előbbi feszült hangulatot. Fát dobtak a tűzre, a kör kitágult, kényelmesen letelepedtek. Hosszú, kihegyezett nyársakon ropogva égtek a sündisznók sűrű tüskéi. Gondosan kapargatták. A kések nyomán kicsorgó habos zsír hangos sercenéssel lobbant fel. Púpos hátán felhasították, belső részét óvatosan, hogy el ne fakadjon az epéje, belefördítették a tűzbe. A véres gőzök zöld színű füstje, égett hús- és szőrszag telepedett a környékre. Apró bordái közül kitörölték a párolgó alvadt vért. Mint kifeszített szárnyú denevérek forogtak a tűz felett. Némelyik ügyesen rózsásra pirította, meg sem várta, hogy lehűljön, foggal tépte. Egy piszkos rongyokkal bebugyolált kezű lány ügyetlenkedett csak. Szemére húzott cifra kendője alól hosszú, vastag hajfonat lógott az ölébe, gyermeklány külseje ellenére erős mellei veszélyesen domborították ki kartonblúzáját. Esetlenül forgatta a nyársat, fel-fellángolt kezében, hangosan szitkozódott, hátraszaladt, beletörülte a nedves fűbe, aztán égette tovább.

– Add csak ide – kértem el tőle. Már meguntam nézni, sehogy nem állt a kezére.

Előbb csak rám nézett, úgy tett, mintha nem értené, aztán szó nélkül átnyújtotta. Újabb nyársat kellett faragnom, mert használhatatlanná égett. Lekapartam a hús üszkös, szenes részeit. Mindenki engem nézett, álmétkodva követtek mozdulataim, hogy pirítom rózsásra.

– Na, mit mondtam nektek – csapott a térdére –, Kézsa nem olyan, mint egy cigány? – örvendezett az asszony. Tele szájjal darálva a sárga, szalonnás húst, só és kenyér nélkül. Éles fogai alatt hangos ropogással omlott össze a csont is. Az ujjai között végigfolyó kormos zsírt beletörülte szoknyájába, aztán meggyújtotta nemrég eloltott cigarettáját.

– Így kell ezt – mondtam.

Átadtam a lánynak a megsütött sündisznót. Evés közben meg-megtapogatta becsavart kezét, vállát összerántotta, közelebb húzódott a tűzhez, mint aki nagyon fázik.

– Fáj a kezed, Biszórrikám? – sóhajtott az anyja. Biszóri bólintott, a húst, amelyből alig evett, anyja ölébe dobta.

– Mi van a kislány kezével? – kérdeztem. Lulugyi rám nézett, szeme felragyogott, mint aki ajándékot kapott.

– Hát te érted, mit beszélünk?

– Hogyne – feleltem cigányul.

A kör megmozdult, összébb húzódott, elhallgattak a hangosan beszélők, csak Benga ugrott a hátam mögé, átölelve a vállam, utánozhatatlan, kedves gügyögéssel mondta:

– Tudtam, hogy cigány vagy, amikor ide jöttél a tűzhöz. Azért nem vettem el a cigarettát, mert sajnáltalak.

Véget nem érő kérdéseikre alig győztem válaszolni. Csak akkor csendesültek el, amikor kihoztam a mentőládát. Biszóri félrehúzódott, kezét félénken hóna alá dugta, ijedt szemmel nézett anyjára. Óvatosan megfogtam a karját, visszavezettem a tűzhöz.

– Mitől félsz – korholták a többiek –, hát csak beköti.

Nem is figyeltem a lány tiltakozására, szó nélkül leoldoztam a koszos rongyokat. Keze fején óriási vágott seb púposodott, piszkos, gennyes var alatt.

– Miért nem mentél orvoshoz?

– Hogyne, beoltott volna – mondta félig sírva, félig nevetve.

– Ne sírj, Biszórikám – könnyörgött az anyja.

Tiszta vattával felszakítottam a sebet. Sziszegve megrántotta a kezét.

– Maradj nyugton – szóltam rá keményen. Megmerevedett arccal térdemre eresztette a kezét, bámulta a tüzet, mintha csak simogatnám, pedig véresre töröltem.

– Na, most már jajgathatsz.

Szemét szégyenlős mosollyal lesütötte. Hallgattak, amíg bekötöztem. Újabb fa került a tűzre, most már csak a férfiak beszéltek. A többiek hallgatták apró történeteiket. Káló elmondta, miért vették el a vacsorát tegnapelőtt a kocsiától:

– Mindenkinek adnak hitelbe enni, csak nekünk nem. Azt mondta a konyhafőnök, ha ez a lány vele hál – mutatott Biszórira –, akkor mi is kapunk! Azóta a konyhakocsis is messzire elkerül bennünket.

A közelebb ülő asszonyok ellenállhatatlan vággyal simították fényesre su-bickolt, puha szárú csizmámat.

Biszóri anyáskodva tapogatta az ülőkének készített téglarakást.

– Hideg, állj csak fel, megfázol!

Levette fejéről a kendőt, ráterítette a téglarakásra. Szoknyáját maga alá gyűrte, oldalra dőlt, mint egy kis cica, fejét csizmámra téve elaludt, megszabadulva lüktető fájdalmától. Bepólyált keze úgy nézett ki, mint egy fehér zászló.

Hallgattam gátlástalan beszédüket. Hangos és gördülékeny volt, mintha

énekelnének. Szegény, korlátok közé kényszerített tartalmából hamar megismertem életüket. Vigasztaltam, segítséget ígértem, pedig már anyyim sem volt, hogy egy cigarettával színesebbé tegyem világukat. Lábam elzsibbadtak, de sajnáltam Biszórit felébreszteni. Keblének egyenletes mozgása mély álmat mutatott. Néztem az arcát, a lángok vörösréz színűre festették. Igazi „gyöngy” volt, mint a neve; arca gyermeki gondtalansággal ragyogott fekete hajkötegei között.

Jó éjfél lehetett, amikor lefeküdtem, csak úgy ruhástól végignyúltam az ágyon. Nyitott szemmel bámultam a sötétséget, agyamban a gondolatok egymást üldözték. Az egész nap és este újra lepergett előttem. Felcsengett Kriszán Gyurka fenyegető hangja. Sajnálom, hogy akkor még nem tudtam az igazságot.

– Kiverek minden cigányt az elosztóról – mondta –, ha a vacsora árát nem tudom rajtuk bevenni. Mert nem fogok ötven vacsorát fizetni egy bűdös cigányért sem...

Hát így áll a dolog. Lány kellett volna ennek a vörös zsványnak. Nem elég, hogy összelopja magát a konyhán, és falkával hizlalja a disznókat.

Már éppen elszenderedtem, amikor kopogtak az ajtón.

– Ki az? – kérdeztem félálomban.

– Gyere, anyám nagyon rosszul van! – Felismertem Biszóri hangját.

Lulugyi hasát fogva járkált a sötét udvaron, halk nyögéssel le-lekucorodott otthagya a tüzet, hogy ne lássák a kínlását.

– Mennyi idős vagy? – kérdeztem a terhére gondolva.

– Még nincs itt az időm – nyögte fájdalmasan.

– Akkor biztos a sündisznótól vagy beteg.

– Á, dehogy, napok óta kínoz. Tanácstalan voltam.

– El tudod vágni a köldökét? – kérdezte.

– Megőrültél? – Hirtelen nem is találtam szavakat.

Lassan a többi asszony is odasomfordált.

– Csinálj valamit, vagy hozzád bábaasszonyt, itt hal meg köztünk – jajveszékelték.

– Hol éltek ti? – tört ki belőlem az indulat tehetetlenségemben.

– Telefon nincs, a város ide tíz kilométer, mit tudok csinálni?

A motor még ott állt az udvaron, ahol az este hagytam.

– Kibírsz még egy negyedórát? – kérdeztem Lulugyitól, és olyan gondolatom támadt, amitől én is megijedtem.

– Ki – mondta sírva.

– Beviszlek a kórházba. Mire mentőt vagy orvost szerzek, órákba telik, sőt talán reggel lesz. Nem félsz a motoron?

– Három napja kínlódom – mondta szótagolva –, már egy hete nem mozdul nálam a gyerek.

Nem volt mit gondolkodnom, esőköpenyembe bújtattam. Odasereglett mindenki.

– Ne félj – vigasztalták –, vigyáz rád.

– Negyedóra alatt ott leszünk – nyugtattam –, segítetek neki felülni.

A nyereg kevés volt kettőnknek, félig a tankon ültem. A motor felnyögött alattunk, de egyenletesen húzni kezdett. Átkarolt, görcsösen, mintha hozzám nőtt volna, szorítása egyre erősebb lett, mellkasom alig tudott mozogni. Nem baj, ezt a tíz percet kibírom. Gyenge köd volt, csak a kilométeróra számlapjáról tudtam következtetni, hol járunk. Öt kilométert tehattünk meg, amikor éreztem, hogy meleg valami önti el a farom környékét, nadrágom szárán befolyik a csizmámba. A motor hátsó kereke apró vízcseppeket ver fel, mint amikor tócsán megy keresztül.

A fejjze – hasított agyamba a gondolat. Ütközésig húztam a gázbowden fogantyúját.

Arcomba éles körömmel mart a szél, kétoldalt apró vízcseppeket sodort ki a szememből. A sebességmutató csak a város szélén húzódott a száz alá.

Sietve nyitott kaput a portás. Míg a kapus telefonált, ölembe fogtam Lulugyit.

Hajnal volt, amikor felvitték a műtőbe. Végignéztem magamon, khakiszínű nadrágom henteskötényhez hasonlított. A portás megkínált egy cigarettával, elfogadtam.

Sóhajtva rúgtam be a motort, haza kell mennem, így nem mehetek vissza a munkahelyemre. Egész úton nem tudtam elrendezni gondolataimat. Az éjszaka véres képei kavarogtak bennem.

Az út hosszan tartó hideg szele vörösre seprúzta testemet, szemöldökömré vastag kéregként tapadt a köd. Az útszéli tanyák ablakai már világítottak, csípős füstöt pipáltak kéményeik, kivirradt, mire visszaértem.

Este a rendőrfőnök jelentette Krizsán Gyurka, hogy a cigányok állandóan fosztogatják a konyhát.

– Ma délután is a hevítő tábori üstből kiszedték a holnapi ebédhez készülő túrót. Mit tudok velük csinálni? – panaszkodott. – Agyonveréssel fenyeget-

tek. Jelentheti ezeket akárkinek, senki nem tesz ellenük semmit. – Nagyot csapott a pálinkáshordóra. – Nem elég, hogy mindent megteszek a munkásokért. Ezt is – ütött a hordóra – saját pénzemen hozatom, és hitelbe adom ki.

Adta a jószívút, de nem is hatástalanul. Mire Lulugyit felvitték a mütőbe, megszült. Halva születtek, ikrei voltak.

Amikor az orvos elvégezte munkáját, az asszony magára szedte rongyait, összefogta testén köpenyemet, még azon az éjszakán gyalog visszajött.

Most engem vártak. Bámultak fáradtan, mint az élő szomorúság. Lulugyi fel sem nézett, csak a tüzet kapargatta. Szégyellte magát előttem. Szégyellte azt a véres csokrot, amit az éjjel emlékebe hagyott.

Biszóri beszélt, agyam forgott, mint a magnószalag, csak később játszotta vissza hangját. Nagy szemei köré mély, fekete gödröt ásott a fáradtság. Nem sírt, nem panaszkodott. Hangja nagyon mélyről jött az agyamba és mélyen belefúrta magát.

Biszóri felém nyújtotta láztól felrepedezett ajkát. Nem marasztaltam, felesleges lett volna. A had elvonult, várják őket valahol az út mellett.

Átkarolta az anyját, néztem a hátukra borított köpenyemen Lulugyi megbarnult vérét, amíg el nem takarta őket a köd.

SZÁNÓ

– Felvételtre? – kérdezte az orvos.

– Igen.

– Hány éves?

– Huszonhét.

– Üljön le. Tátsa el a száját! Fogai épek – diktálta az asszisztensnőnek, aztán ráérősen megmérte a vérnyomását, közben elmondott egy ifjúkori vadász-élményt.

– Álljon fel! Tegye össze a lábát, úgy, hogy a lábfej is összeérjen! Nyújtsa ki a kezét, hunyja be a szemét! Nem szédül? Mi az, nem tud beszélni? – kiáltott rá. Kérdése válasz nélkül maradt.

– Marha, még mindig tátva tartja a száját?

– Nem mondta, doktor úr, hogy becsukhatom.

– Elképesztő, valaki egy egész vizsgálat alatt nyitva tartja a száját. Azt hiszem, magával is ki lesz segítve az üzem. Nem talált más munkahelyet egész Budapesten? – tolta félre mérgesen a vérnyomásmérőt.

– Találtam volna, csak nincs mindenütt munkásszálló.

– Persze a munkásszálló. Büdös a putri, mi?

– Nem büdös, csak ide kétszáz kilométer.

Papírját a kezébe adta a nem alkalmas megjegyzést bekarikázva. A felvételi irodán nem foglalkoztak vele, az orvos alkalmatlannak találta.

– Most mi legyen? – kérdezte önmagát, amikor kilépett a gyár kapuján. – Az egész napom eltelt a vizsgálatokkal, ez a rohadt orvos... mert nem csuktam be a számat.

Egy ideig állt, olvasta a gyár feliratát.

– A pusztulat egye meg, még a neve is pofont jelent cigányul.

Elindult, maga sem tudta, hova. Késő délután volt, nem válogatta az utcákat, mindegy, csak valami alkalmas helyet találjon éjszakára. Egy ideig ácsorgott az ügetőpálya előtt, de magasnak találta a vörös kőfalat. – A váróterem nem alkalmas, sem jegyem, sem munkahelyem. Valahol egy kis pad jobban megfelel. – Nézegette a kirakatokat, a forgalmat, ügyesen kikerült minden rendőrt, nem kérdezte, melyik út merre van, hány óra (azt érezte a gyomráról), a közértek előtt álláig csúszott ádámcsutkája.

– *Esti Hírlap!* – rikácsolta a fülébe egy suhanc.

Gyors léptekkel átment a másik oldalra. Megnyugtató csend úszott a város fölött. Lassú, szinte halottas menethez illő léptekkel ment, sózott gondolatait mosogatva, már megbánta, hogy Pestre jött.

– Legalább annyi pénzem volna, hogy hazamenjek – sóhajtott –, megette a bánat azt az embert, aki mindig az asszony szavára hallgat, hónapok óta eszi a fejemet.

– Te nem mersz felmenni Pestre, látod Rályiék milyen jól jártak, úgy néz ki, mint egy nagyságos asszony, Bolyónak sem eszi a nyakát a sósav, mint a többi fódozónak.

– Ő tehetette, úri ember lett, gyári melós, én meg trógernak sem kellek.

A higanygőz lámpák kékeszöld színt kölcsönöztek a kis füves parknak, amelyben Zrínyi Miklós szobra állt. Mögötte egy pad lapult az árnyékban. Nem akart mindjárt letelepedni, ráérősen körüljárta a szobrot, dörmögött, aztán mégis leült. Feje elnehezedett, agyában még fölillant egy-egy kép: az orvos haragos arca, közértek tömött kirakatai, aranysárga színű sör, majd mély, fekete ürbe hullott minden, vele együtt. Kis csomagját görcsösen szorította a feje alá. Furcsa tarka álmai lehettek, mert a rendőrnek, aki aránylag elég nagy türelemmel faggatta, alig tudott válaszolni.

– Menjen szállodába vagy ismerőseihez, de itt az utcán nem alhat. Jó éjszakát.

– Jó éjszakát – felelte Szánó, és elindult. Eleinte az álomtól nehezen tudott tájékozódni, de a szemerkélő eső hamar magához térítette.

– Ismerőseimhez – motyogta magában –, hol laknak ide, te jó Isten! – Nekivágott a városnak. Most már frissebben, egyik utcát a másik után hagyta maga mögött, fázósan húzta be a nyakát vállai közé, gondolata hasa körül forgott. Megtapogatta néhány tízesét.

– Mi lesz velem, amíg munkát kapok?

Válaszként nagyot kordult a gyomra.

– A bánatnak jöttem fel. Igaza volt az orvosnak, „büdös a putri”, azt hittem, úgy leszek, mint Bolyó. „Maradjon itt, szakikám, lakást is adunk magának”, de engem még a padról is elzavartak. Csak a büfé lenne nyitva – gyorsította meg lépteit.

Félrefordította a fejét, amikor a közértek előtt elment. A reggeli maradék hús íze keserűen gyűlt össze a szájában, nagyot köpött. A sűrű szemű eső áztatta ingét.

– Nájlon – szidta önmagát, leseperte melléről a vizet. – Úri melós akarok lenni. A napszámba járás már nem jó, tavalyi avas szalonnával fizet a paraszt.

– Majd hozol nekem ruhát? – csengett fülébe fia hízelgő hangja.

– Hej, rabló, azt hittük Pesten kolbászból van a sövény is.

Az eső már buborékokat vetett. Leszegett fejjel ment, figyelmen kívül hagyva a jelzőlámpákat, elsuhanó autókat. Hangos fék-sivítés ugrasztotta fel egy járdaszigetre, vissza sem nézett, rohant.

– Itt legalább nem ér az eső – rázta meg magát, mint a puli fürdés után. Szétmállott csomagjáról letépte az elázott papírt, belekötötte egy fejre való kendőbe, amit törülközőnek hozott. Nem mert leülni, testéhez tapadt ázott ruhájáról csorgott a víz. Nézte a sötét ablakú büfét; jó lett volna egy kis meleg leves. Lehűlt inge alatt vastag libabőr képződött. Elgondolkozva nézte az automaták tükrös kalitkájában szikkadó szendvicseket. Nagyon éhes volt, lábait már alig bírta vonszolni; meggyújtott egy nedves cigarettát, gyomra émelygett, de szívta tele tüdővel. Rátelepedett egy üres asztalra. Gondolatai már nem a holnapot kutatták, hanem a tegnapot, az otthon maradt családot. Alig tudták összerakni az útiköltséget, csakhogy feljöjjen.

– Majd nekem is csinálj helyet – mondta felesége. – A gyerekre vigyáznak anyámék. Jön ránk a tél és mindig semmi nélkül ér bennünket, a hideg és az éhség eszi meg az életünket. Ott legalább dolgozunk. Mit nevezsz? Azt hiszed, nem fogom elvétenni? Mások sem halnak bele. Nem gondolod, hogy leköttöm magam megint egy prunkujjal. Hogyne, jó is volna, a rongy alig áll meg rajtunk. Rablónak már iskolába kell menni, ha pénzt kapsz, hozzál neki egy kis ruhát.

Huncutul kacsintott férjére. Sima, olajszínű arcán a gondolatok örömpírja égett, beszélt, sugárzott róla a holnapba vetett hit. Dolgozni fognak mind a ketten.

– Mi a francnak a napszámolás, krumpliért meg avas szalonnáért. – Nagy könnyecseppek reszkettek seprűs pillái között, amikor a vonat elindult. Hosszasan integetett utána.

– Hova utazik? – lépett mellé egy rendőr. Válasz helyett átnyújtotta személyi igazolványát.

– Jegye? – odaadta, amivel Pestre jött.

– Ez lejárt, barátom, utazik valahova?

– Nem.

– Akkor mit keres itt? – nézett rá várakozóan.

Csak nagyot nyelt, nem tudott rá válaszolni.

– Ez a hely az utazók részére van fenntartva, tessék elhagyni a pályaudvart.

Visszaadta személyi igazolványát, kiutasítóan nézte, amíg elhagyta a várótermet. Egy ideig ténfergett a csarnokban, amíg megérdeklődte, hogy juthat el Kőbányára.

– A metróval – mondta egy mogorva kapus. – Elmegyen a Fehér útig, onnan két megálló a HÉV-vel.

A földalattin erős huzat vágott az arcába, átjárta nedves ruháját, reszketve ült le a kényelmes bőrülésre. – Fehér út! – ugrasztotta fel a hangosbemondó.

– Két megálló – ismételte – HÉV-en. – Hogy találom itt meg őket, itt minden ház egyforma.

Bolyó rokona volt, de soha nem bírta őt putyárdisága^[9] miatt. Minden nyáron hazament és csak a dicsekvésből állt. Fehér ing, nadrágtartó nélkül, talán meg sem lehetett volna ismerni, az inge ujját is gumistrumpándli fogta fel.

– Pest – mondogatta –, az egy város. Szőnyeges szoba, parketta, fürdő, ha a melóból hazamegyek, első dolgom, hogy megfürödjék. Nem is tudnám megszokni ezt a lepra helyet.

Csak úgy áradt belőle a büszkeség. Ha cigányul beszélünk, nem is szeretete. Ő már elfelejtette.

– Tíz év – mondta. – Művelt emberek között kicsiszolódik az ember. – Olyan szavakat mondott, amit nem is értettünk, sokszor meg akartam tőle kérdezni, de szégyelltem.

– Ha összejövünk a haverokkal, gint iszunk – hallotta Bolyó torokhangját. Vajon mi az? Rályi meg a földre sem lépne.

– Nekem úgy köszönnek Pesten, kezét csókolom. A közértes majd kibújik a bőréből, ha bemegyek.

Igaz, hogy szép asszony. Amióta itt laknak, egész megváltozott, pedig öt gyerekük lett. Nincs azokban Bolyónak egy szegje sem. Amelyiket a nyáron hazahozott, olyan a feje, mint a piros mérgű gyufa.

Elállt az eső, hűvös szél kezdett fújni. Az apró, földszintes házak falusi hangulatából csak a kakaskukorékolás hiányzott.

– Tessék mondani, melyik a Rákosvölgyi utca? – zavart meg egy csókolózó fiatal párt.

– Nem tudjuk.

– Köszönöm szépen – mondta szomorúan.

A Paprika utca sarkán egy nyomós kútnál nagyot ivott. – Pfuj, de undok ez a pesti víz.

Az utcán már egy lélek sem járt. Várt egy ideig, hátha jön valaki, de türelme hamar elfogyott. Felnézett a kitisztult, csillagos égre, összeszorított fogai között elsziszegett egy fohászt, amitől az istennek is borsókás lett a háta. Minden reményt elveszítve barangolt, próbálta csillapítgatni magát, majd csak megvirrad, de ez sem tartott soká. Káromkodott, minek jött Kőbányára, ha megtalálja is Bolyóékat, mit mond, miért zavarja éjnek idején.

– Lehet, hogy még be sem enged. Kimosta magát közülünk, szégyelli a cigány rokonait, pedig érezzük mi magunkat olyan embernek, mint bárki más. Azért, mert csórók vagyunk, hát ki tehet arról? Mi is szívesebben laknánk szép házban, parkettás szobában. Parketta – tört ki belőle a nevetés –, soha nem láttam olyat. Nekünk megeszi az életünket a penészes marhaszarral mázolt putri, hogy az Isten gyújtaná meg, amikor nem alszunk benne! Azért vettem nyakamba a világot, hogy egyszer kiszabaduljak a prikezsia^[10] rabságából. Huncut az Isten is.

– Végre – sóhajtott fel megkönnyebbülten, amikor megtalálta az utcát. A páros oldalon ment, mert harmincnyolc a Bolyó száma. Minden megnyugvás ellenére egy kis szorongást érzett, hogy fogja felkelteni őket?

– De biztos van csengőjük.

– Jó estét – köszönt egy motorkerékpárját babráló embernek, közben számolta a házakat egyenként. Minden táblát jól megnézett, a harmincnál már hallotta a szíve kalapálását. Megállt, előkotort egy cigarettát.

– Nem akartam én kijönni, a vármegye egye meg, de már mindenhol elzavartak – nyugtatta magát. Nagyot húzott a cigarettájából.

– Harmincnégy – szíve még hangosabban dobogott. A harminchat után úgy érezte, meginog lába alatt a talaj, leült, mint akit egy óriási erő földhöz vág. Arcát tenyerébe temette, ujja hegyével belekapaszkodott fürtös hajába, az egész napi és éjszakai keserűség felszakadt benne, összeszorított csontos öklével verte a fejét.

– Ilyen bolondot, mint én, még Pestre jöttem, amikor egy házat sem találok meg az utcában.

Bámulta értetlenül a hatalmas szemetes gödröt, ami az utca végén tátongett, mint a világ végén. Felállt, leseperte vizes nadrágjáról a homokot. Bágyadtan átkelt a lucskos salakúton, hogy a páratlan oldalon kezdje újra. Tudta

már, az egész csak időtöltés, de hátha itt lapul valahol a Bolyó lakása. Még ott guggolt motorja mellett az illető a sárgán világító lámpatest alatt. A lépések hallatára felállt.

– Fiatalember – szólította meg –, nem segítene megtolni ezt a motort?

– Nagyon szívesen, uram – gyorsan odament.

– Beteghez hívtak és ez az átkozott motor lerohadt – kaparta a gyújtógyertya belsejét egy injekciós tűvel. – Elnézést, hogy igénybe veszem a türelmét, de ha kormos, nem képes elindulni.

– Van időm, csak nyugodtan tessék – közben úgy érezte, hogy állva elal- szik.

– Mindjárt kész... – ütögette a gyertyapólust. – Na, azt hiszem jó lesz – sietősen összerakta szerszámaint. Néhány rúgással még kísérletet tett, de a motor nem indult.

– Látja – mondta lihegve –, ilyenkor kap az orvos idegbajt.

– Maga orvos? – aznapi kellemetlen emléke szakadt fel benne. – Nem ismeri Rostásakat? – kérdezte erőltetett nyugalommal.

– Rostás – mosolygott –, nem is volnék körzeti orvos, ha nem ismernék mindenkit. Azt hiszem, Bolyóról van szó, ugye? – Igen, csak nem találtam a házukat.

– Na, tolja meg, megmutatom, hol laknak.

Cipője orra belesüppedt az ázott salakba, lassú, ütemes futással tolni kezdte. A motor egyre gyorsult, majd éles berregéssel megugrott.

– Kapaszkodjon fel! – kiáltott az orvos. Mély, bűgő hang kísérte őket, éles szél mart az arcába, harag nélkül, játékosan, mint amikor felhevült vérű lány harapdálja a férfi nyakát.

Keskeny, enyhe lejtésű úton ereszkedtek le a szemetes gödörbe, a motor még egy rövid túrával megszökött, aztán egyenletes pufogással megállt. Fényszórójával végigpásztázta a terepet.

– Ott lakik Bolyó – állt meg a vakítóan fehér fénycsík egy rozoga viskón. – Az a harmincnyolc – kiáltotta vissza, és elhúzott.

Tétován állt, amíg megszokta szeme a sötétséget. Bensejében forrt az indulat, főttek fejében a gondolatok, valakinek ki kell mondani, mert elég az agyveleje tőle.

– Bolyó, Bolyó, hazug Bolyó – mondogatta és elindult a viskó felé. Vékony, sárga fénycsíkok álltak ki a deszkából tákolt ajtó hasadécai közül. Erőteljesen megkopogtatta.

– Ki az? – csengett Rályi hangja, úgy látszik, még nem aludt.

– Én vagyok.

– Ki az az én? – kérdezte gyanakodva.

– Szánó.

– Szánó – reccsent alatta az ágy, és gyorsan feltárult az ajtó. – Tu szan, drága Szánó^[11] – ugrott nyakába rövid kombinéban. Meztelen, izzadt hónalja át-sütötte Szánó ingét. Belebizsergett a vére, ahogy a forró női test végigfolyt a mellén. Kissé utálkozva fejtette le magáról, és belépett.

– Bes téle!^[12] – igazgatta lábával a kopott, huzat nélküli paplant, miközben alábújt. – Szár szan munro guglo, Szánó?^[13]

– Jól vagyok – mondta magyarul.

Beszélt Rályi szünet nélkül, kérdéseire választ sem várva folytatta, mondta, mint mindig, csak hogy hallja a saját hangját. Szánó bólogatott, gondolatai kerestek valamit azok közül, amiket a képzelet lefestett agyában. Ült megkö-vülten, szeme nyugtalan mozgása meg hangosan korgó gyomra árulta el, hogy él. Nézte az apró, borzas gyerekeket, egymás hegyére-hátára fektetve, hogyan lökdösik lábbal, könyékkal egymást, mert nem férnek. A falon im-bolygott Bolyó acélkék színű ruhája, lelógó nadrágtartójával, amit játékosan húzgáltak a gyerekek. Anyjuk egy-egy cifra szócsokorral tisztelte meg őket, de csak addig tartott. Egy vörös, szeplős hajcsomó dugta ki fejét a pokróc alól, pityergő hangon mondta: – Anyu, pisilhetnék.

– Hát pisilj... – leugrott az ágyról és egy bádog mosóteknőt húzott ki a va-cok alól.

– Miért nem mentek ki? – kérdezte Szánó Rályitól.

– Jaj, hallod, annyi erre a huligán, félünk tőlük.

Te is félsz? – gondolta Szánó – te szaros nagysága –, de hangosan csak ennyit kérdezett:

– Hát Bolyó?

– Éjjeli műszakos.

Az asszony lassan kifogyott a szavakból, kérdései rövidek voltak, gondolatban valami ennivalót keresett, hogy vendégét megkínálja, de még ott sem talált.

– Mindig reggel vásárol be, amikor jön haza – mentegőzött ásítva.

– Na, megyek – fogta kis csomagját hóna alá Szánó.

– Hát nem alszol itt?

– Nem – ingatta fejét szomorúan –, a szállóban váltottam szobát. Jó éjszaka – nyújtotta kezét Rályinak.

– Ason o drága del Szánó. [\[14\]](#)

AZ ÁRU

Ferkina unottan végigmustrálta az út mentén katonás rendben sorakozó jejenyákat, megpróbálta kitalálni, melyik hány méter, aztán földre szegezett tekintettel tovább kullogott. Nem lehetett tudni, milyen gondolatok kergetőznek a fejében, de az biztos, hogy nem a megelégedett fiatalemberek közé tartozott. Az a várva várt gyümölcs, amit a hosszú tanulóévek idején annyit dédelgetett, bizony nem lett olyan édes, mint amilyennek elképzelte, így aztán nem csoda, ha sokszor fanyalogva fogadta az „agronómus” megszólítást, hisz az eddigi legmagasabb beosztása a helyi meteorológiai bejegyzésben domborodott ki, ami naponként alig tíz percet vett igénybe. Utána tétlenül keringett a gazdaság területén, gyanakvás és unalom között. Olykor, ha éppen kedveszottyant, végigsétált a tehenistálló tisztára mosott kövezetén, elviselve a tehenészek bajusz alatti fintorait – elbáméskodott.

Fejéskor, a sűrűn elhelyezett hangszórókból lágy zene szűrődött ki, és míg a jámbor állatok csendesen takarmányoztak, az ezüstösen csillogó kannák megteltek sárgás színű langyos tejjel. Fejés után egy önműködő szerkezet tisztára öblítette a vályúkat, és a tehenek meghajlított gerinccel várták, hogy a gondozóik káliszappanos vízzel őket is megtisztogassák.

Egyszer aztán, mintha csoda történt volna, az üzemvezető magához szólította.

– Nos – mondta minden szót megfontolva –, elérkezettnek látjuk azt az időt, hogy te is bekapcsolódj a gazdaságunk életébe. Gondolom – fontolgatta tovább a szavakat –, ez a három hónap elégnek bizonyult az ismerkedéshez. Amint láttad, nem akárhova kerültél. Mi a gazdaságok között a legmodernebb gazdaság vagyunk, és ez bizony követel. A terveink nagyok, nem tűrnek halasztást, mert az csak szaporítaná a gondokat, amikből így is van elég. No de ez nem a te gondod. – Az órájára nézett, és mint akinek ki van szabva az ideje, igyekezett a lényegre térni. – Egyszóval, vannak területek, ahol gépi erővel nem tudunk boldogulni, emberi erőre van szükség. De honnan vegyük?

Ferkinának nem volt ideje gondolkodni a kérdésem, mert az üzemvezető folytatta.

– Elég sokat kutattunk munkaerő után, manapság ez sem ritka jelenség, és mit gondolsz, mire jöttünk rá? Arra – hagyta figyelmen kívül Ferkina váll-

mozdulatait –, hogy óriási munkaerő-tartalék halmozódik fel a cigányok között. Elnézést a kifejezésért, de nem találok megfelelőbb jelzőt a nevükre.

Ferkina elpirult, de még nem értette, hová akar kilyukadni a nagyfőnök. Ám ami késett, nem múlt.

– A te feladatod az lesz – bökött rá –, hogy a rokonaidat munkára serkentsd. És minél többet hozol a gazdaságba, annál jobb. A lényeg az, hogy jól válogasd meg őket, csak a szorgalmasabbjait hozd. Közülük való vagy, bizonyára jól ismered őket és mi megbízunk benned. Egyről azonban nem szabad elfeledkezni: jobb áru, jobb fizetés. Gondolom – fejezte be a mondanivalóját –, nem maradtak tisztázatlan kérdések. A pénztárban felveheted az úti előleget, de ne feledkezz meg a gazdaság érdekeiről! Mi a jó áru kivitelét és behozatalát terveztük. Na – mondta elégedetten –, befejeztük.

Ferkina azon az éjszakán alig aludt valamit. Gondolatban végigjárta az ismerős cigánytelepeket, válogatta a munkára termettebbjeit, szeretett volna első megbízatásának tökéletesen eleget tenni, mert a főnök szava minduntalan visszacsengett a fülében: „Válogasd meg őket.” És ilyenkor egy nagy rakás krumplit látott maga előtt, amitől iszonyodva visszariadt. – Hogyan kezdjek hozzá? – tette fel magának a kérdést. – Ki ismerheti igazán azt a világot? – Talán én, aki alig voltam közöttük?

Néhányszor felvetődött benne a szabadulás gondolata is, de ezeket gyorsan elvetette. Hát ezért járt tizenkét évet iskolába, hogy most elszökjön a munka elől? Ez is munka. És szegény apja miért gürcölt? Azért, hogy egyik munkahelyről a másikra vándoroljon? Mi a biztosítéka, hogy ott nem ugyanezt a feladatot kapja?

Nagyon sok kérdés torlódott össze Ferkina agyában, de választ egyikre sem talált.

– Megverte az Isten – dühöngött tehetetlenségében –, ha egy cigánygyereket kénye-kedve szerint nevelnek, mert amikor bejut az élet sűrűjébe, összefolyik előtte a világ. Nos, hol kezdjem? – Próbálta előlről. – És hogy az anyám kínjába serkentsem őket munkára? Aki dolgozni akar, ahhoz nem kell külön követeket küldeni. Aztán kit ismerek én? Anyám még a cigánylányokat is távol tartotta tőlem, nehogy... egész életemben gyerektartásra keressek.

– Jó árura terveztünk – hallotta az üzemvezető szavait. És Ferkina már csak mosolygott, mert ha valakinek nem voltak illúziói, az ő volt. Aztán, ahogy két nap múltán belépett az egyik cigánytelepre, mintha az aggodalmai kívül rekedtek volna. Korán érkezett. A telep lakói akkor kezdtek ébredezni, így

nem sok lehetősége volt a kérdezősködéshez, találomra bekopogott az egyik jobb külsejű putriba. Egy meglepődött fiatalasszony fogadta, előbb gyanakodva, de ahogy Ferkina cigányul köszönt, felragyogott az arca.

– Tessék bejönni! – kérte. – A férjem elment vízért, de itthon lesz mindjárt. Addig foglaljon helyet – mutatott egy rozoga, beágyazatlan vacokra.

Három gyerek kuporgott a takaró alatt, az egyik azonnal Ferkina ölébe mászott, ahogy leült a vacok szélére. Az asszony gyorsan sepregetni kezdett, volt mit, talán napok óta most adódott rá alkalom. Nemsokára megjött a férj, az is meglepődött a korai vendég láttán, de éppoly gyorsan megnyugodott, mint a feleség.

Már két gyerek ült Ferkina ölében, a fiatalasszony mosolyogva fejet csóvált a gyerekek barátkozása láttán, de nem szólt rájuk. Ferkina lassanként előhozakodott jövetelének okával; a férj nem túlságosan lelkesedett a hallottakon.

– Van itt munkára való ember bőven – mondta félvállról, aztán lekuporgott a putri földjére, előhúzott néhány erdei suhángot a vacok alól és egy agyonkoptatott fejszét.

– Mikor kellene munkába állni? – nézegette a kicsorbult fejszét.

– Most – mondta Ferkina – akad már munka a gazdaságban.

– Az nagyon jó – nyögdécselte –, mert bizony idehaza nem könnyű az élet.

Fejszecsapásaiba beleremegett a putri, apró faszilánkok röpködtek szanaszét, amiket az asszony gondosan összeszedett. Aztán vékony füstcsíkok jelentek meg a kiégett dobkályha tetején, amit hamuval próbált eltömíteni, de a kísérlete sikertelennek bizonyult.

– Belevág a szél – nyitotta ki a putri ajtaját.

Ferkina részvételi pillantásain elmosolyodott a férj.

– Maga már biztos nem így él, fiatalember, mint az itteni cigányok.

– Hát – húzott vállat Ferkina –, volt, amikor mi is így éltünk.

– Az a jó, hogy csak volt – nézett a feleségére elgondolkodva. Úgy tűnt, hogy mindhárman ismerik egymás gondolatát. Az asszony tétova mozdulata láttán Ferkina elővett száz forintot.

– Hozzon ezért valami enivalót meg egy pár deci pálinkát – nyújtotta oda a férjnek. Eleinte tiltakozni próbált, de aztán nagyot sóhajtva bólintott, és elment bevásárolni.

A kályha már nem füstölt, meleggel és hangos duruzsolással töltötte meg a putrit. Ferkina fáradtságtól feketére törött arcán most egész más gond ült,

mint induláskor.

– Messze van az a gazdaság? – riasztotta fel az asszony a gondolataiból.

– Egy nap oda lehet érni vonattal.

– Hej, Iboly, csak ne lennének aprók a gyerekeink! – sóhajtott a asszony, mint aki elvágynak hazulról. Ferkina nem avatkozott be Iboly gondolataiba, szó nélkül bámulta, ahogy egy földhöz dörgölt vizes mosogatóronggyal megsúrolgatja az edényeit.

– Van már felesége? – kérdezte rövid hallgatás után.

Ferkina mosolyogva megrázta a fejét, felállt, cigarettát húzott elő és a kucorgó asszony felé nyújtotta.

– Maga is korán férjhez mehetett.

– Hüm – dűnnyögte, ahogy tüzet nyújtott felé Ferkina –, mire vártam volna, vagy kire? Jó ember a férjem, nem iszik, nem kártyázik, nem kurvázik. Jobbat úgysem kaptam volna. Kevés mostani cigány fiúra lehet ezt mondani. Iszákosak, gőgösek, aztán nagy részének a börtön eszi a fejét. Két fillért nem ér némelyiknek az élete. – És míg a mostani cigányfiúk életrevalóságát latolgatta, a gyerekeket sorba rakva a vörösödő dobkályha mellett, mint valami szárítani való tárgyat, lerázta a vacok takaróját, ismét összesöpörte a szemetet és ő is lekuporodott a gyerekek mellé.

– Választhatna itt magának egy jóképű cigánylányt – javasolta Ferkinának.

– Higgye el, hogy akadnak itt rendes lányok is, csak szegények.

Ferkina nem szólt, az ablakot figyelte, úgy látszott, hogy hamar szétfutott a hír. Előbb egy középkorú férfi érkezett.

– Mi négyen mennénk dolgozni – mondta zavartan. – Van két szép lányom, de van egy tízéves fiam is, azt sem szeretnénk itthon hagyni.

– Hányadik osztályos? – kérdezte Ferkina.

– Nem jár az iskolába – szólt helyette Iboly –, hisz már nagy gyerek, tudna segíteni az anyjának vagy akár vízhordó is lehetne.

Ferkina egy pillanatig rácsodálkozott a nemrég még okosakat mondó fiatal-asszonyra, aztán vállat vont, nem kívánt családi dolgokkal foglalkozni. De lassanként megtelt a kunyhó dagadt szemű fiúkkal, futtában fésülködött, rúzsos szájú, tarka ruhás lányokkal. És mind a koszt felől érdeklődött, meg hogy lesznek-e más faluból is cigányok? A kereset szinte sokadrangú kérdésnek tűnt.

– Van felesége? – kérdezte egy vihogó kislány.

Ferkina elpirult, de Iboly neki is a segítségére sietett.

– Hová lenne még? Azt gondoljátok, hogy a tanult emberek is olyan hamar megnősülnek, mint ezek a nyálas szájú fiúk? – mutatott a jelenlevő legénykék csoportjára. A lányok közt nagy vihogás tört ki, némelyik nem is nevetett, hanem nyerített, mint a csikó.

– Maga is velünk lesz? – vallatták ismét Ferkinát.

– Részben, majd ahogyan a munkám engedi – próbált magyarázkodni.

– Miért, hát nem cigány brigádvezető? – méltatlankodott egy tupírozott fejű lány.

– Ó, ne legyetek már megijedve – szólt rájuk Iboly –, attól még sorra szedhet benneteket, csak ne tolakodjatok.

Iboly pergő nyelve és hamiskás kacsintásai lassanként elűzték Ferkina szemérmes szorongásait és valami könnyű, felszabadult érzés szállta meg. Nézte a vihogó lányokat, ahogy szájuk elé tartott kézzel leplezni próbálták kitörő vidámságukat és mosatlan fogaikat, de a szemük ősi tüzéből gátlástalan férfivánat áradt. Hosszan nézte a szebbjeit, rajtuk felejtett pillantásai nyomán vérhullámok színezték el barna arcukat és minden más kihullott szemükből, csak a jó volna lángja égett, elolthatatlanul.

Megjött a házigazda, egy fejre való kendőbe batyuzva a vásárolt holmit, mosolyogva körülnézett, aztán odasúgott valamit az ott lévő középkorú férfinak, az is körülnézett, bocsánatkérően Ferkina felé bólintott és csapatostól távoztak. Visszhangzó vidámságukon a férfi is elmosolyodott.

– Ezekről nehezen tud szabadulni, sorra vágni kell majd őket, mint a kancákat – jegyezte meg ő is.

Egy ideig csend volt a putriban, a bűdös szagú szilvapálinka kiszorított mindent, amit a korábbi vendégek maguk után hagytak. Ferkina étvágytalanul reggelizett, az asszony tiltakozása ellenére a gyerekek kezébe nagy darab lecsókolbászokat adott, és mintha őt is megszállta volna az a kellemes érzés, ami a gyerekek jó étvágya láttán a férj arcáról sugárzott.

– Egyem a telketeket – ölelte magához a kisebbiket az apa majd itt lesz már a tavasz nemsokára.

– A tavasz – visszhangzott Ferkinában. Gyerekkorában ő is ezt hallotta az apjától, csak az a lovait vigasztalta. Miben reménykedik ez az ember? Talán a jó legelőben? Hány tavasznak kell még eljönni, hogy ezt a mostani örömet ne öljék meg az évszakok?

Újabb arcok jelentek meg a keskeny ajtónyílásban, a házigazda bólintására beléptek, aztán gyorsan megtelt a putri. Jöttek esőtől, idősebbek, fiatalok,

borzosak, jól fésültek. Ferkina nézte az arcukat, megpróbált válogatni, de a nagy kérdőjel újra megjelent. Hogyan? Testileg épek voltak, tele életvidámsággal és a holnap vágyaival. Már ismerte gondjaikat, látta a tarka ruhák alatt rejlő mosatlan bőrüket. Egyforma volt a szaguk, gondolatuk, álmuk. Kiszabadulni vágytak a kunyhók fogságából, fény, levegő kellett, amihez a kunyhó szűk volt és túlságosan népes. Oda vágytak, ahol az esték nincsenek lefekvéshez kötve, ahol az egyhangúság nem gyilkol és nem köti meg, hogy kivel kell lefeküdni, és ahol megszabadulhatnak az ismerősöktől, vagy együtt lehetnek az ismerősökkel. Egyforma vágy égett mindegyik szemében, enni a hosszú koplalás után, kicserélni a rongyokat újabb rongyokra, a párzáshoz helyet és időt teremteni, vagy berúgni istenigazában.

Ferkina nem tudott válogatni, mondták a nevüket, és írta, csak a számoszlopot figyelve, mikor éri el a százat. Válogatás nélkül rakta őket egymás alá, mint valami tárgyakat, amiknek nem ismeri külön-külön az értékét, csak együtt, mint önmagát. Ki tudta volna kiválasztani az igazit, a jó árut? Önmagáról senki sem mondta, hogy rossz, és Ferkina nem kérdezte. Minek? Ki hinné el a jóról, hogy jó? A csomagolás itt is bizonytalanságot kelt, mint minden más árunál. És ki tehet róla? Talán a várva várt tavasz, ami örök idők óta jó legelőt ígér?

A délelőtt hamar elszaladt, az a kis putri, ami vendégül látta, nem ígért éjszakai szállást, bár szívesen megosztották volna vele. A sok ajánlat közül Pancsa lakása ígérkezett a legjobbnak. Egyedülálló szalmaözvegy volt, a férje valami botrányos verekedés miatt csücsült. Eleinte tiltakozott a szállásadás ellen, de a szeme egészen másról beszélt. Aztán mint a megtestesült jóság engedett a rábeszélésnek.

– Félek – mondta, amikor Ferkina megnézte a lakását majd rosszat gondolkodnak a cigányok.

– Csak attól félsz? – fogta meg Ferkina a kezét. – Mi az, hogy rossz és mi az, hogy jó?

– Igazad van – mosolyodott el Pancsa.

– Akinek nem tetszik, törjön a lekvárosból.

– Szemükben ismét fellobbant az a láng, ami délelőtt már annyiszor megperzselte őket. Pancsa magához ölelte Ferkinát, testének remegéséből érezni lehetett az elsuhant évek nélkülözését, azokat a perceket, melyektől a bírói ítélet őt is megfosztotta.

Még nem volt egészen este, Pancsa, ragaszkodva látszattisztességéhez, vé-

gigvezette Ferkinát a putrisoron, csak úgy szemfényvesztésként. A gyengén fedett viskók füstös falára százlábú szörnyeket rajzolt a tavaszi olvadás, nedves bűzt árasztva süppedő agyagpadlójuk, melyekbe mély lyukakat vájt a téli favágás. Ferkinában valami furcsa érzés kezdett formálódni, de hallgatott. Az idő őt is hátára vette, elröppent az éjszaka és a korán induló vonatról már csak egy réveteg mosoly és egy intés hullott vissza az éjszaka kellemes perceire, aztán elmerült minden, mint a vízbe vetett vaskalap.

A gyorsan tűnő emlékek között talán az a sárgás folt tartott a legtovább, ami Pancsa lepedőjén maradt.

A bérelt vagonba sűrített cigányok sírtak, nevettek, élvezték a vonat száguldását, nem terveztek, nem építették a holnap homokvárát, mert nem volt mire. Ferkina is elmerült gondtalannak látszó, könnyű világukban, nem gyötörték a kérdőjelek. A biztonságot nyújtó bérelt kocsiban nem kellett rejtegetni a putrik sötét világát, élhettek egymás között nyíltan, gátlástalanul. Vitte a vonat játékos tarkaságukat, mint egy szivárványszínű papírt a szél, hol színét, hol fonákját mutatva, nem gondoltak semmire és senkire, velük volt minden, a tegnap, a ma, a holnap, ott lapult borotvátlan szakálluk között vagy szikadt emléiken csüngve, részt kért jóból, rosszból. Nem tudni, miért, Ferkinának egy ló jutott az eszébe. Okos lónak becézte a gazdája, minden kocsma előtt megáll, mondta, és egy nap után magától is hazatalál bárhol. Egy öreg kampó volt. Egyedül járt a gulya-kútra, ha ki vitték a község határába legelni, nem kellett érte menni, este mindig hazatalált.

Aztán néhány utcával odébb megvette valaki, és soha nem ment vissza Ferkináékhoz, honvágyérzéketlen volt.

Ahogy ezek a kusza történetek kiestek Ferkina fejéből, a drótos Klimó vasporozínú arcát figyelte. Taknya-nyála egybefolyt a könnyeivel, órák óta gajdolt egy soha véget nem érő nótát, „ha huligán lennék, szeretne az asszony”. Sírt, nagyokat húzott a fekete denaturált szeszes üvegből, aztán meglötyögtette Ferkina felé nyújtotta. Ferkina intett, hogy nem kell, Klimó rácsodálkozott és ivott újra.

Mellette ülő, egészen fiatal felesége, szoknyakorcig kigombolt rékliben, karon ülő pulyájával játszott, agyongyötört emléjét, ami már csak egy óriási bimbó volt, hol oda tette, hol elvette a gyermek szájától, örült, hogy a gyermek nagyokat cuppant. Játékát nem zavarták Klimó könnyei, nem vigasztalta, hogy „szeretlek én akkor is, ha nem vagy huligán”. A másik sarokból mérges asszonyi hang csattant egy pofon kíséretében, de az sem zavarta a pergő

nótát. Röppentek a tarka szoknyák, a vonat tam-tam zakatolását átmetsző nyerítésekre még magasabbra rúgták a port, örömük, bánatuk egybefolyt a klozettszagú denaturált szesszel, mint egy rakás koldusszar, és Ferkina érezte magát köztük a legbüdösebbnek. Ilyen káosz megteremtésére – suhant át az agyán – egy idióta Isten sem lenne képes.

Késő délután érkeztek meg. Nagy ló-gyomorhoz hasonló aktatáskájából előszedte a munkakönyveket, átadta a szállítmányt okmányok szerint, aztán elment a villanyfényes tehénistállóba, ahol a sűrűn elhelyezett hangszórókból lágy zene szűrődött ki, és míg a jámbor állatok csendesen takarmányoztak, az ezüstösen csillogó kannák megteltek sárgás színű, langyos tejjel.

A SZOKÁSOK KÁRVALLOTTJAI

Az esős november vége csúfosan kopaszra tépte a fákat, és mint ki bosszút esküdött az egykori büszke lombok ellen, rossz gyerek módjára leszórta leve-
lükét a járda kőburkolatára.

Orsós Kati is a fejére húzta kék színű orkánkabátja kapucniját, aztán vállat vonva az időnek, elindult a Kossuth-akna felé.

Néhány iskolatársa ugyanabba az irányba tartott, de évek óta szándékosan csak a város szélén várták be egymást. Addig, ki-ki a maga lelke csendességében elrendezte a gondolatait. Tizenkét évesek voltak, egyik-másik talán túl is lépte, és mert sem a libapásztorkodás, sem a napszámolás nem árnyékolta be felettük a napot, némelyik úgy megnőtt, mint a dudva. Kati is ezek közé tartozott. A divatját múlt miniszoknya alul korát meghazudtoló formás lábak vonták magukra a figyelmet. Kissé pirosra csípte a nedves hideg, de ha valakinek éppen szemlélni való kedve támadt, a begombolt orkánkabát ellenére is talált látnivalót.

Sokan megbámulták a szép cigánylányt, aztán barátja is akadt az osztályban bőven. Szerénysége utánozhatatlan szorgalommal párosult. Ezért aztán, ha Katinak valamiben nehézsége támadt, a legjobb segítő szándékkal álltak mellé. Dicséretére legyen mondva, soha nem élt vissza osztálytársai önzetlenségével. De minden jó tulajdonsága mellett, neki is volt egy árnyékos oldala.

Hazafelé menet rendszeresen szabadjára engedte gondolatait és bejárta az ábrándok földjének minden zegét-zugát. Hitte, hogy amit az ember nagyon kíván, az előbb vagy utóbb teljesülni fog. Így volt akkor is, amikor még a putriban laktak. Mennyit álmodozott egy szép, nagy házról, aminek kinyitható ablaka van. És egyszer csak lett, padlásos, virágoskerttel az ablak előtt.

Úgy érezte, hogy a fehér köpeny sem maradhat álom, hisz az igazgatónő, az egész osztály füle hallatára kijelentette, hogy belőle éppúgy lehet óvónő, mint bárki másból. Aztán a nagy ábrándok közepette oly balszerencsésen lépett le a gyalogjáróról, hogy egy robogó motorkerékpártól súlyos balesetet szenvedett.

Szülei csak órákkal később értesültek a szerencsétlenségről és mire beértek a kórházba, az orvosok már elvégezték a szükséges vizsgálatot.

– Lányuk állapota – mondta a baleseti osztály főorvosa – kielégítően jó,

nem kíván feltétlen kórházi ápolást. De gerinccsigolyarepedése miatt gipszágyba kényszerül. Ha úgy érzik, hogy a beteg tiszta és zavartalan elhelyezését biztosítani tudják, semmi akadálya, hogy még ma hazaszállítsák.

– Drága főorvos úr – szólt megkönnyebbülten a Kati anyja –, hogyan tudnánk elhelyezni. Nemrég kaptunk vadonatúj kétszobás lakást. Ha kell, akár reggel-este megfüröszthetjük. Hála legyen a jó Istennek, fürdőszobánk is van.

– Örülök neki – mosolygott a főorvos. – De Katinak hónapokig mozdulatlan kell feküdni. Arra kérem, anyuka, hogy szigorúan csak a lavórt használják.

Orsósék igyekeztek szó szerint eleget tenni az orvosi utasításnak. Lányukat szinte a szellőnek sem hagyták megfűjni, minden szavát, minden kívánságát teljesítették.

Iskolatársai, tanárai sűrűn meglátogatták és sem a vigasztalás, sem az ajándék nem maradt el. Katit azonban az a tudat, hogy meg kell ismételni a hatodik osztályt, nagyon szomorúvá tette. – Ne búsulj – vigasztalták a pajtások –, ősszel sokkal többet tudsz az újdonsült hatodikosoknál és nem kell féltened az eddigi jó eredményedet.

Kati nem akart belenyugodni a sorsába, de az idő lassanként elsimította benne a háborgást.

Eljött a tavasz, áprilisban leszedték róla a gipszet, még hetekig próbálgatni kellett a járást, mire megtanulta, de aztán csodálatosnak tűnt az élet. Orsósék boldogságát nem lehetett rőffel mérni, új ruhákkal, új cipővel kedveskedtek lányuknak, kiválasztva mindig a legszebbet, a legdivatosabbat.

Mindkét szülő a bányában dolgozott és amióta Orsós Lajos elvégezte a váriskolát, két ház családját is el tudta volna tartani.

Kati sápadtan, megnyúlva kelt ki az ágyból, mint az árnyékban nőtt virág, de a tavaszi napsütés hamar visszaadta barna színét, lassanként megvastagodott csontjai felett a hús, csak karcsúsága maradt a régi, talán még szembetűnőbben, mint valaha. Szinte csodájára jártak a cigányok. Ezért állított be hozzájuk egyik napon Kolompár Rózsi is. Ahogy ajtót nyitottak neki, kitárt karral ölelte meg Orsósét.

– Hogy vagy, drága Erzsime? – csókolta száján. – Amióta lejöttetek a telepéről, azt sem tudjuk, mi van veletek.

– Élünk – mondta Orsósné meglepődve.

– Jaj, hová kitétek benneteket, egyem a lelket, itt akármerre néztek, mindenütt magyarokat láttok. – Orsósné húzott egyet a vállán, nem látott benne

semmi különösebbet, jobban izgatta a sütőben hagyott pecsenye.

– Katikám, meg ne égjen a hús! – kiáltott be a lányának, válasz nélkül hagyva a vendéget.

– Itthon van a keresztlányom? – rohant be Rózsi a konyhába.

– Úristen! – csapta össze a kezét. – Hát folyjon ki a szemem, ha ismertelek volna meg az utcán. Még ilyen babaszépséget! – ölelte magához Katit. Orsós-né szokatlan szerénységéből ítélve, nem nagyon lehetett elragadtatva a vendégtől, de Kolompár Rózsit nem zavarta, beszélt hármójuk helyett is. Aztán jól szemügyre vett mindent, hogy legyen mit blamálni.

– Milyen sparhelt ez, Erzsi? – nézett be a sütőbe.

– Gáz – válaszolta Orsós-né röviden.

– Nem félték tőle?

– Megszoktuk.

– Na, a pusztulat sem szerencsétlenkedne vele. – Csukta be a sütőajtót mérgesen, majd megenyhülve hozzátette. – Nem adnám én az asztali sparheltom, nincs olyan gáz a világon.

Orsós-né, ismerve Rózsi vitatkozó szokását, igyekezett másra terelni a beszélgetést.

– Hát a fiad, nagy már?

– Óh, Erzsime, látnád csak, micsoda ember lett belőle, olyan, mint egy herceg.

– Hol dolgozik?

– Hol dolgozna, cigányasszony, amikor csak tizennyolc éves? Dolgozhat még eleget az életében. Amíg én bírom – mondta fenyegető hangon –, nem lesz más kutyája a gyermekem. Hála legyen a jó Istennek, mire egyesek kinyitják a csipást, én már levertem a harmatot.

– Mivel kereskedel most, Rózsi?

– Kereskedni? Minek? – húzgálta a vállát. – Nincs olyan reggel, hogy negyven-ötven kiló száraz kenyeret össze ne szedjek. Tudod, mennyibe megy kilója? Kettő-ötvenbe. Jól megy most a magyaroknak, fél kenyereket dobnak a kukába.

– Ők keresik meg az árát – felelte Orsós-né. – Itt is összegyűlt már egy zsákra való száraz kenyér, a csoda tudja, miért, sajnálom kidobni. Nem viszed el, Rózsi?

– Én? – nézett rá, mint akit arcul ütöttek, de valami eszébe juthatott, mert gyorsan elmúlt a haragja. – Majd elküldöm érte a gyereket – mondta csende-

sen.

Még aznap beállított hozzájuk Kolompár Gyurka, kezében egy üveg se-lyempapírba csomagolt zöldszilvánival.

– Zsákot nem hoztál, te fiú? – kérdezte Orsósné.

– Majd anyám elviszi, ha kell neki – tisztázta tekintélyét. – Azért jöttem, hogy Katit elvigyem sétálni.

Orsósné meglepődve nézett a férjére, aki, felemelve tekintetét az újságról, jól szemügyre vette Gyurkát. Látszott, hogy valami a nyelve hegyén van, de az illem visszaparancsolta, mintha későbbre tartaná. Ám a harmadik pohár zöldszilváni után végleg elfeledte gondolatát. Gyurka ismételt kérésére csak annyit mondott: – Menjetek.

Orsósné is vállat vont, pedig valahogy nem látta Gyurkában azt a herceget, akiről Kolompár Rózsi csodákat mesélt. De néhány hét után, a mindennapos látogatásaival belopta magát az Orsós családba. Telt az idő, lassanként a dél-utáni sétákból éjszakákba nyúló mozilátogatások lettek, és ha valami jó tán-colási lehetőség ígérkezett, nem tértek ki előle. Orsósné annál jobb szívű anyja volt, hogy szemrehányást tegyen a lányának, vagy megdorgálja éjszakai kimaradásai miatt. Örült, ha Kati elmondta az élményeit és ilyenkor saját fia-talságára gondolt, ami üres, színtelen volt. Miért kellene visszatartani, gon-dolta, hadd élje világát, amíg fiatal. Különben is, mitől kellene féltennem, okos, iskolázott lány, nem hagyja elcsavarni a fejét. Hadd örüljön, hadd le-gyen boldog, döntötte el lánya sorsát. Csakhogy lassanként végét járta a nyár és az iskolai év közeledése mint valami kártevő féreg rágni kezdte a boldog-ság gyökerét. Kati nap mint nap szomorúbb lett, már az iskolai felszerelések-nek se örült úgy, mint valaha, mogorva, kelletlen arcot vágott a legszebb is-kolaköpenyhez is. Orsósné jól tudta, mi bántja a lányát, de nem talált vigasz-talást, így aztán nem csoda, ha együtt érzett Kátival akkor is, amikor egy mo-ziba menés alkalmával különösen vidámnak látszott. Orsós Lajos is jobb kedvvel ment el az éjszakai műszakba. De ahogy reggel hazaérkezett, Erzsit álmos, kisírt szemekkel találta.

– Mi történt? – kérdezte izgatottan.

Orsósné jól kifújta az orrát, majd rövid ideig tartó szipogás után megszólalt.

– A lányod nem jött haza az éjjel.

– Nem jött haza? – ámuldozott Orsós. – Hol van?

– Hát én tudom?

– Nem mentél utána? – lépett közelebb Orsós Lajos a szipogó asszonyhoz. Már nagyon régóta nem verte meg Erzsit, de ki tudja, mit tesz, ha abban a pillanatban meg nem jelenik Kolompár Rózsi.

– Jó reggelt – köszönt, mint valami halálos beteg. – Halljátok, egész éjjel le nem hunytam a szemem ezek miatt a gyerekek miatt – pityeredett el, majd letörülve a könnyeit sóhajtva hozzátette: – Na de mit mondjak, így szokták ezt a cigányok.

– Mit szoktak így? – kérdezte Lajos rosszat sejtve.

– Összeálltak ezek a gyerekek – jelentette ki elhagyva a siránkozást.

– Összeállt a fiaddal? Egy tizenhárom éves lány? – ámuldozott Orsós.

– Össze – bólogatott Rózsi.

– Na, megyek a rendőrségre – kapta fel Lajos a kabátját.

– Maradj már a rendőrséggel – nyújtotta el Erzsit a szavakat. – Te is elszöktettél engem tizenhárom éves koromban. Neked jólesett volna, ha apám a rendőrökhöz szalad? Igaza van Rózsinak, így szokták ezt a cigányok. – Orsós Lajos elcsendesült, mint akit jobb belátásra bírtak az asszonyok. Elővette a pálinkásüveget, nagyot húzott belőle, aztán nyugovóra tért, mert este várta a bánya.

Katiék még aznap meglátogatták a szülői házat, ahol kisebb-nagyobb szemrehányás után szent lett a béke.

Gyurka, nehogy csalódást okozzon az újdonsült családnak, lemondva a régi könnyű életről, hamarosan munkába állt. Kati, jó háziasszonyhoz illően, besztva az anyjától kapott kölcsönpénzt, addig sem akart Kolompár Rózsi gubberálására szorulni, amíg Gyurka megkapja az első fizetést. Néha megbámulta az iskolatáskás lányokat, de gyorsan elhessegette a szemrehányó emlékeket. – Miért kellett volna elszalasztanom Gyurkát? Egyszer így is, úgy is férjhez kell menni minden lánynak, mert így szokás. Igaz, odahaza másként volt, egy kicsit elszoktam a putritól – vallotta be önmagának –, de majd kiforogja az idő. – És valóban kiforogta. Ahogy Gyurka megkapta az első fizetését, napokig felé sem ment a munkahelyének. Egyik nap beteg volt, a másik nap szórakozott. Aztán ahogy elfogyott a pénz, Katit is kiugratta hajnalonként az ágyból és elküldte Kolompár Rózssal száraz kenyeret szedni. Ő pedig vagy végigaludta a napot, vagy késve ment be a munkahelyére, amíg ki nem tették a szűrét.

Alig telt el két hónap, Katiban összetört a síríg tartónak hitt szerelem. Undorítónak tűntek a szemeteskukák és még undorítóbbnak férje állandó borgó-

zös viselkedése. Túrta valameddig, de amikor anyósa is szidni kezdte tudatlansága miatt, otthagya őket.

Várta egy ideig, hogy Gyurka majd könyörögve érte meg és megfogadja, hogy lemond az italról, de Kolompár Gyurkának eszébe se jutott.

November közepén Kati anyját behívták az iskolába.

– Orsós mama – mondta az igazgatónő –, amennyiben lányuk nem jön az iskolába és távolmaradását sem igazolják orvosilag, úgy kénytelenek leszünk büntetéshez folyamodni.

– A lányom miatt? – csodálkozott Orsós né. – Hisz három hónapja férjhez ment, minek járjon már iskolába. – Most aztán az igazgatónő álmétkodott igazán.

– A tizenhárom éves Orsós Kati?

– Ne csodálkozzon, tanár kisasszony, így szokták ezt a cigánylányok. Tessék kiírni az iskolából, úgysem itt jár már annak az esze.

Az igazgatónőt nem nyugtatták meg Orsós né szavai, jelentést tett az illetékes hatóságnak, ahonnan ötszáz forint pénzbüntetéssel hívták fel Orsósék figyelmét az iskola törvényére. Kati kapta meg a befizetési csekkel ellátott levelet. Nem akart szüleinek több bajt okozni, megpróbálta maga elintézni a dolgot.

– Tessék engem mentesíteni az iskolától, igazgató néni – állított be Kati.

– Miért? – kérdezte az igazgatónő.

– Férjhez mentem – jelentette be szomorúan, mint aki megbánta.

– És ki a férjed?

– Már otthagytam – motyogta. – Bár soha ne láttam volna.

Az igazgatónő nézte egy ideig a lesütött szemű lányt, majd kézen fogva bevezette a hatodik osztályba.

– Gyerekek – intette csendre a zsidongókat. – Itt van Orsós Katalin. Bal-
esetből származó hosszú betegsége után újra közétek jött, segítsetek neki be-
pótolni az elmulasztott anyagot, és legyetek hozzá türelmesek!

Kati nem tiltakozott, elsírta magát, s a könnyeken át ismét megjelentek az egykori fehér köpenyes álmok, és mintha a férjhez menés is csak rossz álom lett volna, újrakezdett mindent. A pajtások sok estébe nyúló segítségével hamarosan utolérte a többit és lassan a lelkén esett sebek is begyógyultak. Egyre többször csendült fel az egykori jóízű kacagás, ami az Orsós család örömét is maradéktalanul visszahozta.

– Most olyan karácsonyi ajándékokat veszek neked – mondta Orsós Lajos

a lányának –, hogy a szentek is megsárgulnak az irigységtől.

És úgy lett, ahogy mondta.

Egy napon Katit valami hányingert keltő érzés ragadta torkon, megforgatva vele a világot, ájultan leteperte a padlóra. A tanári szobában tért magához, ahol az orvos némán, bólogatva számolta az érverését.

– Nemsokára kismama leszel – szólalt meg színtelen, kopogó hangon.

Kati még nem tudta felfogni az orvos szavait, csak azt érezte, hogy az igazgatónő hirtelen könnybe lábadó szeme láttán az ő szemét is elhomályosítják a könnyek.

Sokféle rossz gondolat fordult meg a fejében, de mire hazaért, már nem kívánta elrejtteni titkát szülei előtt.

Orsósné eddigi csöndességét viharos öröm váltotta fel. Másnap, amikor behívatta az igazgatónő, hogy tanácsot adjon Kati további iskolába járásához, jókedvűen felkacagott.

– Cigányok közt nem szokás a kapartatás, tanító kisasszony. – Otthagyta az igazgatónőt.

Kati már nyolcadik hónapja viselte a terhét mint jövődő kismama, amikor Kolompár Gyurkának eszébe jutott, hogy rövidesen apa lesz és a gyermektartási kötelezettségtől az Isten sem menti meg.

Kolompár Rózsi tanácsára megkísérelte visszacsábítani Katit, de a próbálkozásait sikertelenség követte.

– Megállj! – fenyegette Gyurka. – Majd elkaplak én valahol, de akkor jössz, vagy akarod, vagy sem.

Aztán néhány hét múltán Kati kissé rosszul érezve magát, elindult a kismamák tanácsadására.

– Hová mész? – állta útját Gyurka.

– Semmi közöd hozzá! – jelentette ki Kati.

– Semmi közöm? – játszotta Gyurka a meglepettet. – Na, indíts előttem – parancsolta. És nyomatékul pofon ütötte.

– Mit akarsz velem, te útonálló? – sikította a lány. – Segítsenek, emberek, meg akar gyilkolni Kolompár Gyurka! – Megálltak az úton járók, de senki nem sietett a segítségére, tétlenül nézték, hogy egy huligán kinézésű cigányfiú, hajánál fogva földhöz vágja a terhes cigányasszonyt és üti, rúgja, ahol éri. Kati már jajgatni sem tudott, amikor egy asszony, megelégedve az ütlegetést, rendőrért kiáltott. Aztán ahogyan mások is melléálltak a kiáltozó asszonynak, Gyurka gyorsan kereket oldott.

Katit mentő szállította be a kórházba, néhány órás műszeres vizsgálat után megállapították, hogy a magzatnak már nincs szívhangja. Gyurkát még aznap letartóztatták, Katinál azonban csak két nap múltán próbálták megindítani a szülést.

A próbálkozásokat sorozatos sikertelenség követte, a halott magzat nem mozdult. Latolgatni kezdték az orvosok, melyik jár kisebb veszéllyel, a császármetszés vagy a további elhajtási kísérlet.

Az orvosoknak semmilyen biztos adat nem állt rendelkezésükre, hogy a magzat halála mikor következett be. A durva beavatkozás csak feltételezés, és ha történetesen már előzőleg halott volt a magzat, aminek az idejét nem lehet kimutatni, akkor a szülőcsatorna fertőzése miatt a császármetszés szepszisveszéllyel jár.

Huszonnyolc napig hordta Kati a halott magzatát, már a rendes szülési időt is meghaladva, amikor tudtára adták az orvosok, hogy már csak a császármetszés jöhet számításba. Arról nem beszéltek, milyen kevés esélye van az életben maradásra, de tudta. A hosszú együttélés halott magzatával felkészítette a halálra. Neki annyi reménye sem volt, mint az orvosoknak. Az utolsó héten magasra szökő láz állapotában sokszor végigjárta rövidke életét. Meg-megállt azon a ponton, ahol a jó és a rossz út szétágazott. Hosszan elnézte önmagát zöld, frissen nyírt pázsiton, amint vidám gyermekesereg táncolja körül fehér köpenyes alakját, aztán süppedő posványná változik a pázsit, amiből nem tud kilépni, a gyerekek helyébe ismerős arcok tolakodnak, közöttük a szülei is, de nem örülnek, nem búsulnak a sorsán, szótlánul bámulják, hogy elmerül a posványban.

Katit megmentették az orvosok, de azokat az álmokat, melyeket a szokások sárba fojtottak, már nem lehetett megmenteni.

CSAK EGY KIS TRÉFA

Indulást sürgetve berregett a csengő, három kipirult arcú, nem a legújabb divat szerint öltözött cigányasszony kapaszkodott fel a lépcsőn. Csúcsforgalom előtti nyugalom volt a villamoson, ülve vagy állva utazhatott mindenki tetszése szerint.

A kocsi hátsó ajtajánál jól öltözött fiatalember szórakoztatott két hölgyet, vidámságukból ítélve, nem lehettek túl a diákkoron. Könnyedén gátlástalanul nevettek, ahogy azt húszon alul mindenki megengedheti magának.

A későn jövő tarka szoknyás menyecskék egymásba préselődve várták, hogy utat kapjanak a kocsi belseje felé. Ám a fiatalember mintha szórakozottságában nem venné ész re, kényelmesen, szétterpesztett lábakkal elzárta a feljáratot.

Beszélt, jól begyakorolt arcmimikája szinte duplázta a hatást. Kimondottan jól állt neki. Porcelánfehér arcához illett a fekete, oldalra fésült frizura.

Kis csoportjának megnyerő külseje és a lányokból áradó vidámság magára vonta a villamos hátsó ajtaja körül utazók figyelmét. Mellettük két fiatalember állt, merev tekintettel, hosszúra növesztett hajjal és szakállal. Olyan átlagfigurák voltak, akikkel lépten-nyomon találkozni lehet.

A lépcső közé szorult asszonyok görcsösen kapaszkodtak egymásba. Az ajtó a másik oldalon nyílt, lassanként megtelt a kocsi, de még mindig akadt ülőhely is.

A lányok közelebb húzódtak a fiúhoz, huncutkás mosolyukból látszott, hogy valami tréfára készülnek, amikor az egyik asszony erőltetett udvarias-sággal megszólalt.

– Eresszen fel bennünket, fiatalember, mert a szigetnél kiesünk.

– És mi van olyankor? – kérdezte.

– Az van, hogy szeretnénk tovább utazni.

A fiú úgy tett, mintha nem érdekelné, egy dalt kezdett dúdolni, dicséretére legyen mondva, nem is hamisan.

A lányoknak tetszett a tréfa, hangos nevetésük a közel állókat is mosolyra derítette, ami a három lépcsőn szorongó cigányasszonynak olaj volt gerjedő haragjára.

– Nem érti – ismételte meg a szószóló menyecske –, hogy eresszen fel?

– Jegy nélkül a lépcsőn is lehet utazni.
– Bérletünk van – alakult ki a szópárbaj.
– Nem vagyok ellenőr.
– Akkor ne állja el az utat – követelték türelmetlenül, egy-egy cifra mondókát is hozzáfűzve, hogy nyomatéka legyen kérésüknek, de már minden késő volt.

A Margit-híd pesti hídfőjénél megállt a villamos, és ahogy kinyílt az ajtó, a három asszony egymásba kapaszkodva kipottyant a megálló kőburkolatára.

A fiatalember arcán a beteljesült öröm ragyogott, a lányok könnyesre nevettek magukat, és rajtuk kívül még sokaknak mosolyra derült az arca, csak a két szakállas figura nézett egymásra fapofával, mint akik kis dolgoknak nem tudnak örülni.

Az asszonyok hangos szitkokat szórva ismét felkapaszkodtak, de most már nem ütköztek akadályba. Komoly arccal bámult mindenki maga elé, a fiatalember is, legyűrve mosolyát, intelligens maszkkal az arcán hallgatta, hogy a legközelebbi rokonait emlegetik, aztán mégiscsak ő unta meg hamarább.

– Csendben legyetek – ripakodott rájuk –, nem a szemétdombon vagytok.
– Hát hol vagyunk? – lépett elé feldúlt arccal az egyik asszony, és szembe-köpte.

A nem várt fordulat egy pillanatra kizökkentette előkelőüket a játékból. A fiatalember, előkapva zsebkendőjét, mozdulataiban még ott volt az úrfi, de megnyilvánulásában egy vidéki fuvaros is válogatosabb lett volna.

– Rohadt, büdös népség – adta tudtukra a megállapítást.
– Rohadt vagy te – szólt vissza a köpködős asszony, és kielégülten helyet foglalt.

A lányok már nem vihogtak, zsebkendőikkel megrohmozták a fiút, mély részvétellel igyekeztek eltávolítani a sötét öltönyén éktelenkedő kis buborékokat.

– Majd rendőrt hívunk a megállóban – vigasztalták a lányok.
– Hívok én neked mindjárt, ha a hajadba ragadok – lobbant fel ismét a zöld kötényes menyecske.

– Fúj! Ne is válaszolj a szavukra! Jön az ellenőr, az ő dolga, hogy illemlre tanítsa őket – nyerte vissza előkelő modorát a fiú.

– Sokunkra ráférne – mormogta szakállá közlül a mellettük álló fiatalabbik.
– Magától nem kértem véleményt – nézett rá lekicsinylően –, vagy azt hiszi, akinek olyan nagy haja van, mint magának, az mindenbe beleszólhat?

Megpróbálta kilyukasztott tekintélyét a lányok előtt valamivel befoltozni, de nem volt szerencséje.

A szakállas illető bámulatos nyugalommal átnyúlt a rajongók feje fölött, megragadta a fiú szalvéta nagyságú nyakkendőjét, magához húzta, és mintha tanulmányozni kívánná a fiú porcelánfehér arcának bíborszínű változatát, jól megnézte, aztán a szájába sziszegte:

- A fene egye meg a húsd, hát azt hiszed, hogy neked van igazad?
- Na de, kérem – siettek segítségére a lányok –, csak egy kis tréfa volt!...

ŐSÖK NYOMÁBAN

A paták egyhangú csattogása álomba ringatott volna bennünket, ha a te-remtő túl nem tesz minden eddigi bőkezűségén. Forró kátrányszag csapott fel a lassan zötyögő szekérderekba, kókadtan bámultam Ángyéi kitakart combja-
it, ahogy rózsás, füstszagú pendelyét lába közé csavarintva süttette bőrét a nappal.

– *Drága!* – suhogtatta Choli, a költő, újonnan vásárolt, sallangos ostorát. A gebe rá se bagózott, baktatott az olvadt bitumenes úton, nem sürgette az idő. Minket sem túlságosan. Céltalan barangolást terveztünk, vissza akartuk rázat-
ni magunkat a régi kóbor cigányok világába, hátha a portalanított országuta-
kon találunk valamit a legendákkal körülfont nomád élet mesés hagyatékából. Korai lett volna még eredményt hirdetni, épp csak átvánszorogtunk Békés
megyén és valahol Bihar déli csücskében poroszkáltunk.

Az istenáldotta Alföld búzakaralásos rengetegét átszelő, testet-lelket sor-
vasztó árnyéktalanságán kívül csak az éjszakai szúnyog-űzésből visszamaradt
füstszagot éreztük magunkon és egymáson. Ángyéi szőkén, behunyt szemmel
mosolygott a szénával megtömött kocsiderékban. Ő volt közöttünk a legbol-
dogabb. A tükrös-csempés fürdőszobák desodorpermetétől megcsömörlötten,
élvezte negyednapos mosdatlanságunkat. Nem volt ínyemre, hogy nő
hozzunk magunkkal, de sok élményszomjas barátunk közül végül csak ő ma-
radt híve terveinknek. Örömmel vállalta az út viszontagságait, hogy elvegyül-
ve közöttünk, belső részese lehessen emlegetett cigány világunknak. Hát
most megadatott neki.

Baktatott a kis ló, gerezdes bordáin szennyes habot dörzsölt a tyúkpadrás-
ról előszedett hám. Mellette Dani lépkedett, magasra emelve buszbérletét,
hogy a szemtelenkedő bögyöket távol tartsa a ló izzadt testétől.

– Pusztulatos meleg van – fészkelődött Choli a foszladozott bőrülésen.
Gyérülő, borzas hajából kilátszottak kajla, vargát rántott fülei, ingtelen vállá-
in a hajdani vad kelések nyomait lassanként elpirította a nap.

– Így jártak valamikor az őseink is, hé! – kiáltott Daninak.

– Most megtudod, milyen volt a cigányok istene!

Dani gyerekes mozdulattal szemére simította haját, majd legyezte tovább a
gebét.

– Miért nem ülsz fel? Szurkos lesz a bakancsod!

A választ hosszan ordító kürttel elnyomta egy teherautó, azután Choli ríkoltozása hallatszott, ahogy mindenáron kocogásra akarta bírni a lovat.

A hosszas noszogatás végül is jobb belátásra bírta a gebét, nekirugaszkodva zötyögtetni kezdte a kocsit.

– No! Így kell hajtani – mutatott Choli örvendezve az útpadka bozótjai közül kifehérlő 10 kilométerkőre.

– Ha minden jól megy, két óra múlva Komádiban leszünk – tette hozzá Ángyéi.

– Nono – vette védelmébe Choli kocogásra erőszakolt gebénket. – Nem kell bántani ezt a lovat. Ha óránként négy kilométert megteszünk, egy óra múlva elérjük a falut.

A ló ügetésére vidám mozgolódással megigazítottuk a hátsó szénafészket, és arccal a légmozgás irányában, elmerültünk a messzeségben. A kocsi zörgése, zötyögése, rázása már természetesnek tűnt. Újat csak a nagy síkság büszke tarkasága nyújtott, ahogy csalfa mozdulatlanságában megéreztek a felhevült remegést. Az elsuhanó autók megkavarták a levegőt. *Drága* zárkózott, közömbösséget mutató botorkálása azokéra a „nagy gondolkodókéra” hasonlított, akik menet közben nem veszik észre, hogy az út melyik oldalán mennek. Egy kanyar után hirtelen kapaszkodóhoz értünk. A kis barna megállt, visszapillantott ránk, a habos zablakarikák mellett kivillantak hiányos fogai. Meredeknek találta az utat.

– Itt a Sebes-Körös – mutatott Choli a hídra. – Mindjárt vizet érünk.

Összefutott szánkban a maradék nyál, a fürdés gondolatára leugráltunk a kocsiról, hogy *Drágát* felsegítsük a hídra.

Napokkal azelőtt észrevettük, nem vagyunk túlságosan bőviben a szerencsének, útközben lépten-nyomon meszet árulónak hittek bennünket, amíg le nem bontottuk a ponyvaekhót. Kovácsoltvas színűre pörkölt bennünket a nap, többet mentünk a szekér mellett, mint rajta, no de ha már a múltunk után kutatunk – hangoztattuk –, adjuk meg a módját, ne gondolják, hogy csak műkedvelő cigányok vagyunk. Így is, ha öltözetünkre néztünk, el-elfogott bennünket a bizonytalanság, de sajnos az avatatlan farmergúnyánál nem tudtunk eredetibbel szolgálni.

A híd vaskorlátja mögül szomorúan pislogtunk az alattunk hömpölygő vízre, éppen elvonulóban volt az áradás, a hullámtéren hagyott vastag iszapréteg megközelíthetetlenül elzárta a mederbe húzódott zavaros vizet. Dani kelle-

nül visszatúrte nadrágkorcába az inget, a csalódástól meggörbülten átvánszorogott a hídon, Choli, távolabb a parton, még méregette a lehetőségeket, aztán lemondó mozdulatokkal visszatért a szekérhez.

– Menjünk! – vette ki Ángyéi kezéből a hajtószárat. – Nem messze vagyunk már. Na, *Drág!* – sikkadt el a szó vége, ahogy a kocsi csörömpölve elindult.

Elhagyva a veszélyes lejtőt, mi is felléptünk a szekérre, *Nadrág* még benne volt a kocogásban, de azért nem kellett félteni, hogy inára szalad a kocsi. Szomjúság okozta szontyolodottságunkból kirázott bennünket a kerekek csörömpölése, bizakodó vidámsággal méregettük a közöttünk és a körvonalalaiban már jól látható falu közötti távolságot. Ángyéi vászontarisznyájából dunsztos-üveg-gumikat kotort elő, fésülködő mozdulatokkal két ágra kötötte lobogó szőke haját. Mi is igyekeztünk elfogadhatóvá tenni a külsönket, úgy, hogy mire elértük a község főterét, már jól fésülve, tiszta ingesen kecmeregtünk le a szekérről. *Nadrág* a piactér szélét övező lombos fák árnyékában szemmel látható nyugalommal fogott a szénázáshoz.

Sorban álló üzletek mellett cifra, virágnévvel díszlekedő eszpresszó vont a magára a figyelmünket. Türelmetlen mozdulatokkal lesepertük a ruhánkra tapadt szénatörmeléket, egymást sürgetve elindultunk az üzlet felé. Egy röpké pillantással még ellenőriztük a külsönket az ajtó fátyolfüggönyös tükrében.

A presszós kisasszony hűvösen bólított köszönésünkre. Egy sarki asztalnál két pillekalapos alak vedelt, észre sem vették, hogy beléptünk.

– Négy üdítő italt kérünk!

– Nincs! – válaszolt, frissen berakott, lángvörös haját igazgatva a hűvös tekintetű kisasszony.

– Akkor adjon négy pohár szódát.

– Az sincs.

– Akkor talán a pohármosóból ihatnánk egy csepp vizet! – kedélyeskedett Choli. De a lánghajú szépséget nem lehetett megvidítani.

– Ne tessék gúnyolódni! – csattant fel vad pillantást vetve a megnémult Cholira.

– Kérem szépen! – szóltam közbe engesztelően – szomjasak vagyunk, és végtelenül hálásak lennénk, ha kiszolgálna bennünket.

– Nekem maguk csak ne legyenek hálásak! Ismerem én magát is. Tőlem akár térdig érhet a szakálla, akkor sem tűröm el, hogy velem ilyen hangon beszéljenek. Különben is, ahová maguk beteszik a lábukat, azonnal rendőrt kel-

lene hívni.

– De asszonyom...

– Nem érdekel! – torkolt le. – És ne tehénkedjen a presszógépre!

Egymásra néztünk, majd a sarokban vigyorgó koccintgatókra. Choli fekete arca ólomszürkére változott a dühtől, de még maradt annyi ereje, hogy ellenálljon önmagának.

– Azok nem eladók? – mutatott tekintetével a hosszú faládákban egymásra halmozott narancsitalokra.

– Nincs átvéve, igyanak Kinizsi sört.

– Én nem kérek – ingatta a fejét Dani.

– Ángyéli? – kérdeztem. Hallgatott és nézett rám, mint akit most lát először, majd szótlánul kifordult a presszóból.

– Adjon két üveggel – mondtam kelleetlenül.

– Válogatni, azt tudnak – panaszkodott a sértett méltóság pózában a presszós nő régi vendégeinek.

– Nekünk is van olyan pénzünk, mint a többi tisztelt vendéguraknak – mondtam. – Nem koldulni jöttünk.

– Maguk nem... – mért végig megsemmisítő tekintettel. – Azt hiszi, most veszem le az első söröskupakot?... No, igyák meg gyorsan és menjenek! – vetett egy undorodó pillantást a fák árnyékában parkoló fogatunkra.

Ahhoz már nekünk sem maradt erőnk, hogy a pultra rakott italt megkóstoljuk. Biccentettünk, és szomjasan, hang nélkül távoztunk.

A NAGY NÉV ÁTKA

Soha nem voltam az az ember, aki a mások boldogságát magának kívánta, de valahogy mindig előntött az irigység, ha valaki elvakulva az élet szépségeitől, hitte, hogy a boldogság örök. Bár soha ne csalódnának azon kevesek, de jó, ha tudják, hogy az élet, amit mindenek felett a legkomolyabbnak tartunk, nem is olyan komoly. Sokszor fura dolgokat művel és ha kedve tartja, bizony, a legrosszabb tréfáktól sem riad vissza.

Sajnos még messze nem tartunk ott, hogy szeszélyei ellen hatásos gyógyszer alkalmazunk, pedig mit nem adnánk olykor, ha, csak egy fél szóval is jeleznél, hogy mikor mihez lesz gusztusa. De hát ilyen az élet... Neki-nekivisz bennünket a kocsirúdnak, aztán ott keresteti velünk a vigaszt, ahol már rég elmúlt a lakodalom.

Sukomasz^[15] is ilyesmire hivatkozott, amikor hosszú évek módszeres kerülgetése után összehozott bennünket a véletlen.

– Na, látod – mondta –, ennyi a cigánydicsőség, elég, ha egyszer jegy nélkül szállsz fel a villamosra, és már vége mindennek.

Akadt volna más is, amit elmondjunk egymásnak, de a csöndessége úgy meglepett, hogy akaratom ellenére várakozásra kényszerültem. Gyűrötten, borotvátlanul bámult rám, arcán nyoma sem volt az egykori dicsőségnek, pedig milyen nagyra volt vele!

Még nem tudtam, mi okozza a szelídséget, de arról első pillantásra meggyőződtem, hogy egy egészen más Sukomasz áll előttem, mint a régi. A lelkem mélyén talán még boldog is voltam, hisz oly rég vágytam rá, hogy egyszer istenigazában kiöntsem neki a lelkemet.

Soha nem voltam abban a helyzetben, hogy párhuzamot vonjak közötté és az okos emberek között, mert nagyképűség lett volna a részemről, pedig gyermekkortól ismertük egymást. Arról azonban meg voltam győződve, hogy amiket leír, az normális embernek nem mond semmit. Persze ezt én mondtam. De aztán jöttek mások, akik más szemmel nézik a világot, és éppen az ellenkezőjét állították. Így aztán az élet őt igazolta, aminek folytán rövidesen országos híré költő lett.

Nos, hát ilyen előzmények után találkoztunk, amikor az üdvözlésről is megfeledkezve, gyorsan a lényegre tért:

– Adj egy ötvenest, szeretnék megebédelni.

– Egy ötvenest? – kérdeztem csodálkozva.

– Na, ne kéresd magad! – ragadta meg a karom, és mintha valami nagy szíveséget akarna tenni, becipelt a Bableves nevű vendéglőbe.

– Két adag babgulyást kérek! – hívta magára a pincérek figyelmét. Tiltakozni akartam, de Sukomasz ellentmondást nem tűrő mozdulattal leintett, aztán, ahogy kihozták az ételt, mind a két adagot maga elé húzta.

Jó étvágya láttán nagyokat nyeltem, de nem kívántam vele tartani.

– Finom – dörmögte.

Soha nem ismertem rossz étvágyú embernek, de most sokszorosan kitett magáért.

Voltak olyan gondolataim, hogy megtréfálok, de aztán mégis letettem a szándékomról. Eleinte undorító volt a mohósága, később szánalmassá vált, ahogy mindent felfalt, ami ehető a keze ügyébe akadt.

– Hát, pajtás, itt is rég jártam – tolta félre az üres edényeket.

– A nagy nevek nemcsak adnak, hanem követelnek is – rosszmájúskodtam.

– Igen – mondta szórakozottan.

– Nem kell szerénykedned, megdolgoztál érte.

– Meg – hagyta rám. – De hol van az már? Nekünk minden boldogság addig tart, amíg a málé kisül.

– Kevesebbrel is ki lehet bírni. Hány ember van a földön, akiről azt sem tudjuk, hogy él.

– Igazad van, de tudod, mindig úgy volt az, hogy ha az ember megszokott valamit, hozzánő az életéhez, és bizony, nem könnyű lemondani róla.

– Senki nem kényszerít rá, hogy a saját nevedről lemondj.

– De igen – ráncolta a homlokát. – Az utálat és a saját nevem gyűlölete, mert másokban rosszindulatot és irigységet szül. Olyan ez, mint az átok, előbb vagy utóbb utolér, és ami tegnap még boldoggá tett, azt holnap gyűlöld.

– Lehet, de ha az ember szerény marad, nem hívja ki maga ellen a sorsát.

– Atyaúristen! – nézett rám meglepődve. – Hát felettetek hiába rohannak el a századok, nem hoznak és nem visznek el semmit?

Láttam, hogy még folytatni akarja a gondolatát, kérdésére csak vállat vontam.

– Azt hiszed – kérdezte újra –, hogy a szerénység mögött meg lehet bújni? Vagy ha a nyúl az árnyéka mögé húzódik, nem lövik le? Hát te nagyon té-

vedsz, barátom.

Úgy tűnt, hogy igaza van, de szerintem az ő neve soha nem ért egy fabatkát sem. Hát akkor miért irigyelnék? Kíváncsivá tetted Sukomasz szavai, de nem kérdeztem.

– Jó neked – sóhajtotta.

– Miért jó? – esett ki belőlem a kérdés.

– Azért, mert nem fordulnak meg utánad az utcán, nem súgnak össze mögötted és nem bámulnak rád, mint egy csodabogárra.

– Na és ha megbámulnak? – kérdeztem.

– Na és?! – ismételte a szavamat meglepődve, aztán mint aki egy nagy po-font kapott, megrázta a fejét, majd hunyorogva végigmért. – Mondd, te igazán nem érted?

– De értem, csak meg vagyok győződve, hogy egy szó sem igaz az egészből. Sírsz, mert jó dolgokban nem tudod, mihez kezdjél.

– Jó dolgokban? – nevetett eszelősen. – Ó, te szegény, de irigyellek!

– Örülök neki – vetettem oda, és tekintetemmel a pincért kerestem.

– Várj! – fogta meg a kezem. – Végeredményben igazad van, valóban boldognak kellene lennem, mégis sírok. Ugyan miért? Talán mert csóróságomban ezt a nyomorult bablevest nem tudom kifizetni?

– Ennek nincs semmi jelentősége, másokkal is előfordulhat – próbáltam szépíteni a dolgot.

– Hát akkor tényleg örülök – mosolygott, és a hangja éppoly meggyőződés nélküli volt, mint az én vigasztalásom. No de mit lehet ilyenkor mondani? Azt, hogy fulladj meg, mert amikor jó dolgod volt, le se csináltál bennünket. Lelke rajta – bocsátottam meg nyomban, hisz gőgössége vagy büszkesége, valami kórsága mindig volt az embernek.

Sukomasz elgondolkodva maga elé bámult, majd rám nézett.

– Ráérsz.

– Nem múlik semmi dolgom.

– El szeretnék neked mondani valamit, nehogy azzal a hittel távozz, hogy megbolondultam.

– Nem kell tisztázni a dolgot – próbáltam tiltakozni. – Elég régen ismerjük egymást.

– Persze, persze – bólogatott. – Messzire nyúlik a mi ismeretségünk, de ne félj, nem leszek hosszú.

Tudtam, hogy a vesembe lát, így aztán kénytelen voltam ráhagyni.

– Azt hiszem, egy éve is elmúlt – kezdte fontoskodva a mondanivalóját –, hogy valahol a Hungária környékén Thulomasszal összefutottunk.

– Nem akarsz felugrani hozzám? – kérdezte. – Itt lakom egy villamosmegállónyira, nézd meg a képeim!

Nem volt hozzá nagy kedvem, de már annyiszor megígértem, hogy pofátlanságnak tartottam volna visszautasítani.

– Menjünk – mondtam.

Azután átkullogva az aluljárón, az utolsó pillanatban sikerült felkapaszkodni egy mozgó villamosra. Diadalmasan egymásra mosolyogtunk Thulomasszal, mint akiknek nem kell félni az öregedéstől. Ő kissé kapkodott levegő után, de ezt csak a száz kilójának köszönhette. Én viszont minden légzészavar nélkül megtámaszkodtam egy üléstámlánál.

Thulomasz ki sem fújva magát, intett, hogy a következő megállónál leszállunk. Elindult a kijárat felé. Ma sem tudom, hogy történt, csak odalépett hozzám egy karszalagos hölgy és kérte a jegyet. Úristen, lepődtem meg, hisz nekem se jegyem, se igazolványom. Ott álltam, kiszolgáltatva az ellenőr kérdő tekintetének.

A nő végigmért, közben átsuhant valami életunt mosoly az arcán, majd a mellettem álló utashoz fordult: – Szabad a jegyét?

– Na, hál’ istennek – sóhajtottam –, nyilván külföldinek nézett.

Megkönnyebbülten áttörtem magam a feles leszállók gyűrődésén, Thulomaszt figyelve, aki már elhagyta a járdaszívetet.

– Várj meg, hé! – akartam kiáltani, de abban a pillanatban, ahogy leléptem a villamosról, a kis nő, mint aki az égből pottyant mellém, megfogta a karom.

– Uram – mondta csendesen –, fizessen ötven forintot.

Sukomasz a homlokát ráncolva maga elé bámult, bólogatott egy ideig, aztán elmosolyodva rám nézett.

– És ahelyett – folytatta –, hogy szó nélkül kifizettem volna a büntetést, játszani kezdtem a külföldit.

– Csezére!... – kiáltottam Thulomasz után. – Ávántili!...

A hölgy, rám sem figyelve, a jegyzetömbjére gumizott fehér büntetőjegykötegről letépett egyet és felém nyújtotta.

– Hagyja, művész úr – mondta színtelenül –, semmi kedvem a játékhoz.

Mondanom sem kell, hogy fülig elpirultam, de hogy leplezzem a butaságom, megpróbáltam szemtelen lenni.

– Pedig eljátszadoznék magával és még egy húszassal meg is toldanám a

büntetési...

Nem értékeltem nagyra a nőt, de nem zavarta. Szépen összehajtogatva a pénzt eltette, aztán rám nézett.

– Hát, ha velem akar szórakozni a művész úr, akkor nyolc után a Kislugasban találkozhatunk.

– Nocsak – kérdeztem gúnyosan –, előbb megvág ötven forinttal, aztán még azt is elvárná, hogy hívjam meg vacsorára?

– Nem a vacsora miatt – ingatta a fejét szelíden –, csupán szívesen töltene magával az estét.

Mondani szerettem volna valamit, de elfelejtettem mindent, ami haragra készítetett. Szelídsége egyszerűen lefegyverzett.

Árnyékos szempillái alól csodálatos violakék szempár mosolygott rám, és én megzsibbadva a csodálattól, némán bámultam, ahogy fehér, gyermekien üde arcára hulló szőke fürtjei meglibbentek, mint szomorúfűz lobja a márvány sírkereszt felett.

Hallgatásom kesernyés mosolyra derítette, de már csak egy búcsúintésre futotta az idő.

Sukomasz elhallgatott, úgy tűnt, hogy újra átéli a történetet, majd rám tekintett, mint aki kérdezni szeretne valamit. Aztán meggondolva magát, legyintett.

Egy pillanatra a régi Sukomasz volt előttem, megfonnyasztották, vagy inkább megérelték az évek. Fekete borostái közül itt-ott kicsapott az idő fehérje. Nem sokat változott, vagy ez csak kívülről látszik így? – elmélkedtem. Réveteg tekintetéből úgy tűnt, hogy ő is belülről szemléli önmagát, mintha már nem lenne a régi. Hisz aki megcsodálja a szépet, az nem tagadhatja a szerelmet. Pedig volt idő, amikor tagadta.

– Miért alázkodtok meg egy nőnek – mondogatta –, hisz nekik kell alázasnak lenni!

Nem nagyon értettük a gondolatait, de azért magunkévá tettük, aminek aztán az lett a vége, hogy messziről bűdösek lettünk a nőknek.

Később rájöttünk, hogy a nagyapáink szokásait nem érdemes dédelgetni, más kort, más világot élünk.

Aztán szétfutottunk, ki-ki a saját sorsának lett pásztora. Róla is csak annyit tudtunk, hogy jól él, nagy ember lett. Nos hát, itt a nagy ember, aki a saját nevét is utálja.

– Mi lett a kis sírkereszteddel? – kérdeztem, mint akiből kihullott minden

száanalom.

– Azon az estén elmentem a Kislugasba – sóhajtotta.

– A hölgy is elment? – türelmetlenkedtem.

– Ő már ott volt – bólintott rá.

– Honnan tudta, hogy elmész, ha nem ígértél neki találkát?

– Az életet nem mindig a véletlenek irányítják, pajtás, vannak, akik megtervezik, mint a temetést vagy az esküvőt.

– Ott volt, bizony – ismételte –, más színben, más fényben. Szőke haja, amit vörös bársonyszalag fogott át, egybeolvadt mogyorószínű ruhájával, és ahogy szomorú szemeiben fellobbant az öröm, olyan volt, mint a lángoló búzatábla. Meg se kíséreltem szólani, féltem, hogy csak álom az egész.

– És ez lett a veszted – próbáltam befejezni a történetet.

– Ez – sóhajtotta. – Két hónapig mindössze kétszer voltam odahaza, akkor is azért, hogy némi pénzt kikönyörögjek a feleségemtől.

– Mi lett a családdal? – fogtam komolyra a dolgot.

– A harmadik hónapban kizártak. Mi mást tehettek volna? De nem számított, boldog voltam.

Körülnézett, szeme fényesebb lett, majd folytatta.

– Aztán, hogy semmi ne zavarja a boldogságunkat, rövidesen elváltam a feleségemtől.

Egy kissé elcsuklott a hangja, de később rájöttem, hogy nem a feleség miatt.

– A bíróság negyvenszázalékos gyermektartási kötelezettséget szabott meg. Persze ahhoz mérten, amikor még aktívan dolgoztam. Csakhogy a múzsa valahogy soha nem fért össze a boldogsággal. Sorra visszaadták a kézirataimat és már korántsem voltam az, mint rég, csak egy kis boldog ember. Vagy legalábbis azt hittem. A kölcsönöket kölcsönökkel fizettem vissza, amíg el nem merültem az adósságban. Akkor már a szerelem sem volt olyan édes, mint valaha.

– Tudod – folytatta keserű szájjal –, aki azt mondja, hogy a boldogsághoz nem kell pénz, az nagyon téved. Az apró kis perpatvarok, amiket a pénztelenség hozott, azokat a napokat is megkeserítették, amelyeken együtt voltunk és boldognak kellett volna lennem. Hetenként öt napot nem találkoztunk, mert, mint mondta, a szolgálat, az szolgálat. Két napot perlekedtünk. Nos, hát ebből elég, gondoltam. Aztán egy napon összeházasodtunk. Igen, összeházasodtunk.

Sukomasz hümmögött egy ideig, majd összeráncolva szemét rám nézett.

– És mit gondolsz, mi történt? Gondolkodni próbáltam, de aztán vállvonogatva nemet intettem a fejemmel.

– Másnap otthagytam – mondta egyszerűen. – Akkor mondta el azt is, hogy egész ismeretségünk alatt együtt élt egy fiúval, akit szeret.

– Akit szeret? – csodálkoztam.

– Persze.

– Ne haragudj, nem értem.

– Mondd, voltak már vágyaid? – kérdezte.

– Nekem? – néztem rá meglepődve.

– Na, ne szerénykedj – intett le. – A vágyakozás története az emberiség története. Azért szálltunk le a fáról, mert elvágytunk a síkságra, a mezőre, a tengerekre, a levegőbe, és sorolhatnám tovább. Akkor miért ne lehetne neki is joga a vágyakozáshoz?

– Kinek?

– Irmának.

– Nézd – mondtam visszafogott indulattal. – Én nem tudom, ki ez az Irma, ez a márvány sírkereszt, ez az égő búzamező, de azt már tudom, hogy téged nem szeretett. Hát akkor miért kötött veled házasságot?

– Hogy miért? – mosolygott az orra alatt. – Mert nem én kellettem neki, hanem a nevem.

– Szegény lány – sajnálkoztam őszintén –, igazán álmodhatott volna szebbet is.

– Igen – hagyta rám. – De nem ő az egyetlen, akinek az álmait kiszapulta az élet, mert a jó bor éppúgy megárt, mint a rossz. Volt idő, amikor csak keveseknek adatott meg, hogy közel kerüljenek a szerencsekerékhez. Most mint apró kis golyócskák alakra, színre, egyformán mindenki benne van a nagy szerencsekerékben. Aztán az csak forog, forog – és ennyi az egész. Mit ér vele Pál, ha azt mondja: kocsim van. Péter azt feleli rá: nekem is. És Pál rohan, rohan, leszaggatja a tíz körmét, belégörbül, belerokkan, de Pétert nem tudja megelőzni, mert Péternek-Pálnak egy a sorsa. Nincs jelentősége a lentnek vagy a fentnek, mint ahogyan a szerencsekerék is csak kívülről szerencsekerék, belülről olyan, mint a krumplihámozó, ledörzsöli egymásról az idő sarát, porát, és nem lesz a krumpliból se gesztenye, se mogyoró. Irma, aki jól tudta, hogy semmi reménye nagy dolgok véghezviteléhez, de nem akart elszíntelenedni a nagy egyformaságban, megpróbált nevet szerezni magának.

– És éppen egy cigány nevére volt szüksége?

– Nos, hát ez az, pajtás. Mi még kívül vagyunk a szerencsekeréken és ez belülről úgy tűnik, mintha mi lennénk a szerencsésebbek... Ezért aztán, ha nem krumplinak, hanem Szárazhúsnak hívnak, megbámulnak, mint valami csodabogarat, eszükbe se jut, hogy egy kondérban fővünk.

Sukomasz egy ideig maga elé bámult, majd körülnézett, mint aki megszokta, hogy fizetni is kell. Aztán önmagának legyintve felkelt az asztal mellől.

– Na, mindegy – sóhajtott. – Így szokott ez lenni.

És csendesen elindult a kijárat felé.

– Szárazhús! – szóltam utána. – Én azért sajnálom Irmát!

Megállt, a jobb válla fölött visszamosolygott, és csendesen elkullogott.

EGY KÖRÖS MENTI KÖZTÁRSASÁGRÓL

A Nagyalföld délkeleti részén elterülő Körös-vidéket évezredek óta lakott településnek ismeri a történelem. A dombháton kialakult aprócska falvak önmaguk kormányzására berendezkedett közösségben éltek, és az apáról fiúra maradt ősi foglalkozás századokon át kielégítette az igényüket.

Valamikor, mondogatták az öregek, nem volt itt sem út, sem gond. Ameddig a szem ellátott, láp és nádas borított mindent, hallal, madárral bővelkedő világát nem zavarta semmi, békésen költött a hattyú és félelem nélkül énekelt a daru. Állt az idő, állt a fejlődés, a mocsári tölgyekből eszkábált talpas házak kuckóiban generációk váltogatták egymást anélkül, hogy valaha eszükbe jutott volna mást csinálni.

Télen a végeláthatatlan mocsárvilág bőséges nádaratást nyújtott, és a tavaszi áradások halban, vadban gazdag paradicsoma nem készítette csikaszkodásra a lápok embereit.

A Körösök szeszélyes áradásaitól feneketlen mocsárvilág háborítatlanul átszunnyadta a századokig dülő trónviszályokat, melyek elviselhetetlen terheket zúdítottak a földet túró pór vállaira. Itt nem volt sem papi, sem úrbér, csak csönd és béke.

Ma már nehéz lenne megállapítani, hogy a megye „Békés” elnevezéséhez a nádtenger csöndes suttogása adta-e az ihletet vagy a békák millióinak eget verő ricsaja. Egy azonban biztos, hogy csak az ott élő ember számára jelentett békét ez a táj. Jaj volt az idegennek, aki ismeretlenül bemerészkedett a ląpországba, mert irgalmatlanul elnyelte a mocsár.

Nem tudott itt zöld ágra vergődni sem tatár, sem török, mert az agyafúrt mocsári pór víz alá rejtette élesre fent nádvágó szerszámain. Vesztőhelye lett ez a sarcoló, fosztogató vad hordáknak.

Így kapta valaha nevét az a kis mocsári település is, amelyet a Körösök vidékén Vésztőnek keresztelt el a történelem vihara.

Ahogy teltek a századok, úgy kezdett gyorsulni az élet, megnőtt a földesurak étvágya, több föld, több legelő kellett a módihoz. Aztán jöttek a tudósok, majd a kubikosok, lecsapolták a mocsarakat, a Körösök zegzugos fodrait kiegyenesítve, gátak közé szorultak a rakoncátlan folyók és velük együtt a szabad élethez szokott mocsári pór is.

Fél század sem telt el – porban fetrengett a Körösök vidéke, halászni, vadászni már csak az úrnak lehetett. Voltak, akik nem tudtak megbékélni a kárumba szorított étellel, otthagya gazdát, reménytelen szerelmet, nekivágtak a száraz nádtengernek, mint a réti csikasz. Betyárkodásra adták a fejüket. Csak-hogy a gyors lábú fejlődés utolért és irgalmatlanul eltiport mindent, ami régi volt, lángra lobbantotta a nádtengereket, kiirtotta az éger- és mocsári tölgyerdőket, aztán választhatott a szegénylegény, hogy bitón szárad az irhája, vagy a földesúr húzza le róla. Nehéz volt eldönteni, melyik lesz a jobb, mert ellene fordult a teremtés, ellene fordult az élet. A lápi pór arra született, hogy vízi emberként élje az életét, és a Körös menti lápot arra teremtette a teremtő, hogy azon a helyen ne legyen lyukas a föld. A megzabolázott szilaj folyókért megbosszulta magát a természet. A kiszárított területeket felverte a sziksó, csak szöcske és birka koplaltatásra voltak jók. Tavasszal buján virágzott a szikfű, nyáron a parasztemyecske, mert a sáros ősz és a mogorva tél másra nem volt jó. De hát az élet örök idők óta ilyen, mindig ott lyukad a fazék, ahol csak egy van. Itt sem volt több, az is leginkább üresen. Vért kellett iz-zadni minden falat kenyérért. Sírtak az aszálytól, sírtak az esőtől, és sokszor visszaálmódták a nagymamák vízitündér-meséjét.

Hova lett az a világ? – kérdezte önmagától a paraszt, ha kuckóba bújva ret-tegte a jövőt. Bár elrohantak a századok, de apáról fiúra ottmaradt a Körös menti paraszt tudatában az egykori szabadság, amikor még nem osztozott senkivel és nem kötötte semmi.

Aztán ahogy a század elején kitört a háború, a Körös menti parasztot is ne-kizavarták a golyózápornak, pedig csak annyi köze volt a földhöz, amennyit a kapa- vagy a kaszanyele engedett. Rosszindulatból sem lehetne azt mondani, hogy kivágta a rezet. Egyvalami azonban történt: rájött, hogy ami volt, az még lehet is. Hogy aztán mégsem lett, arról már nem ő tehetett.

Becsületesen megfizették az őszirózsákat és szülték vagy temették tovább a gyermekeket. Az sem hozott változást, hogy az urak kiosztották a remanen-ciaföldeket, ahol már elunták nézni a libucok és a piócák szaporodását. Mit lehetett ezekkel a földekkel csinálni? Némelyik eladta egy frissen sült cipóért. Az tán jött a munkanélküliség, a vándor kubikolás, az aratósztrájkok, na meg az elhurcoltatások. A Körösök mentén abban az időben Vésztő már nagy fa-lunak számított, sok híres esemény színhelye lett, amelyeket a későbbi idők-ben nem kellett szégyellni. No de hol volt még ettől? Előbb meg kellett járnia a poklot, hogy üdvözüljön.

A második világháború kiirtott minden dicsőség utáni vágyat, megrostálta a családokat, és nem maradt más gondolat, csak egyszer istenigazában jóllakni és békésen átaludni egy éjszakát. De mintha lába nőtt volna a frontnak, egyre közelebb jött a Körös mentéhez, feldúlt, felperzselt mindent, elvitte az utolsó kenyérmagot is, ami még reménye lett volna a holnapnak.

Vésztő, ahol századokon át a kondásduda is halkán szólt, aknák és bombák robbanásától lett hangos. Földbe vajt lyukakba bújt a nép, megaláztatva minden embersége.

Aztán amikor már mindennel leszámolt és amikor már az élet is csak valami esztelen szokás volt, hirtelen csend lett.

Mi történt? – kérdezték az emberek. Vége lett a világnak vagy elmúlt a háború? Napokig gyanúsán füleltek a maguk vájta bunkerekből, míg végül elhitték, hogy már nincs háború. Lassan indult az élet, az évtizedekig tartó rágalomhadjárat gyanakvóvá tette az embereket. Nem sajnálták ugyan a régit, de az újnak még hírmondója sem volt. A községen átvonuló szovjet csapatok békésnek látszó hömpölygése kíváncsiskodva az utcára csalogatta őket, de semmivel nem lettek okosabbak. Mégis valami csodálatos érzés szállta meg az embereket.

Aki nem tudja, hogy mi a háború, az azt sem tudja, mi a béke.

A háború, mint valami maró sav, szétmarja az emberek érzelmi világát és darabokra hull vele az ember is. Nos hát, ilyen sehova nem tartozás volt a régi rendtől való megszabadulás és a béke első napjai.

Szép, verőfényes őszt volt, a szovjet trén-szekerek fülsiketítő zörgéssel hömpölyögtek át a falun és a harcosok messze földről hozott éneke elzibasztotta a még megmaradt félelmet. Jöttek a katonák, egy részük meg sem állt, csak átment a falun, és amelyik csapat egy-egy éjszakára táborot ütött a vásártéren, a hajnal azt is továbbvitte. A századokon át rendhez és fegyelemhez szoktatott Körös menti falu néhány hétig élte a mindenkitől független életet, de lassanként ez a betyár szabadság kezdett terhére lenni. A zabrálók csoportjai egyre nagyobb étvággyal igyekeztek kihasználni a szabadság adta lehetőségeket, olykor már attól sem riadtak vissza, ha odahaza volt a gazda.

Rábai vendégfogadás az ablakfüggöny mögül bámulta, ahogy a főutca jobb módú házaiból elindulnak a bútorok a falu széle felé. Imre bácsit a faluban mindenki amerikásnak ismerte, a valóság azonban az volt, hogy tizenöt évet Hollandiában töltött. Az apja a Tanácsköztársaság idején tagja volt a hármas bizottságnak, és ahogyan itt jó magyarosan mondták: direktórium tag volt.

Aztán még idejében sikerült elhagyni az országot, családjával együtt Ausztriába menekült, majd Hollandiába vándoroltak. Rábai Imre bácsi onnan jött haza a harmincas évek közepén. Megtakarított egy kis pénzt, és Vésztőn szállodát épített. A szálloda nem volt nagyobb egy közepes parasztháznál, mindössze három ágygal rendelkezett, de a keresletnek bőven megfelelt. Így aztán mindenki fogadós Rábainak hívta.

Mint afféle proletárember, aki valamivel többre vitte, mint az átlag, nem érezte magát burzsujnak. Valahogy mégis megrettent, amikor hangos kopogtatással valaki bebocsátást kért a szálloda kapuján.

Szilágyi István bácsi lépett be, a községi bíró, borostásan, valami madár-ijesztőről leszedett gúnyában.

– Adj’ isten, Imre!

– Adj’ isten, István bácsi! – ismerte fel fogadós Rábai.

– Na, hát hogymint szolgál az egészség, ecsémuram?

– Az egészség? – vakargatta fogadós Rábai a fejét. – Hát azzal még csak meglennénk valahogy, de ezek a dolgok maholnap rosszabbak lesznek, mint a kolera – vezette István bácsit az ablakhoz.

Egy ideig szótlánul bámulták a poggyászos atyafiakat, aztán egymásra néztek.

– Valamit tenni kéne, Imre!

– Maga a bíró, István bátyám.

– Bíró!... – legyintett Szilágyi István. – Annak a világnak már vége.

– Vége, hál’ istennek – bólintott rá a fogadós.

István bácsi egészen más válaszra számított, de egy kis gondolkodás után ő is bólogatni kezdett.

– Imre – emelte a hangját ünnepélyesre –, itt az ideje, hogy átvedd az örökségedet!

– Az örökségemet? – bámult rá a fogadós.

– Az örökségedet. A vörösök idejében is Rábai volt itt a köztársasági ember, te meg annak a fia vagy! – próbált jópofáskodni az öreg.

Rábai fogadós arca hirtelen elfehéredett, aranyfogai belemartak az ajkába, de mintha valami nyugalomra intette volna, mosolyt erőszakolt az arcára.

– Ide hallgasson, Szilágyi bíró úr, ha azért jött, hogy az apám negyedszázados dolgait a szememre vesse, akkor nagyon rosszul választotta meg az időt.

– Jaj, dehogy azért jöttem, Imre – vágott a szavába ijedten István bácsi.

– Hát akkor miért? – kerekedett felül a fogadós.

– Azért, Imre, mert küldtek. Aztán meg, mert ez így nem mehet tovább, rendet kell csinálni a faluban. Hát azért jöttem.

– Ki küldte kendet?

– Valami Lityináré, vagy mi az isten csodájának szólította Zakariás.

Rábai értetlenül bámult Szilágyira, aki maga sem sokat értett a dolgokból, de megpróbált magyarázkodni.

– No, szóval a főjegyző lakásába beköltözött az orosz kommandó, annak a parancsnoka az az orosz tiszt.

– És ki az a Zakariás?

– Zakariás? – csodálkozott a másik. – Hát a Kiss Gyurka szolgája. Aki vót – javította ki gyorsan. – Tudod, az a tót gyerek.

Rábai gyanakodva mérte végig a bírót.

– Hogyhogy éppen rám esett a választás?

– Ejnye, no! Hát mondtam már, hogy ez a te örökséged. Ne kérsd magad, menjünk, amíg jó nadrágban találjuk a kommandó parancsnokát – noszogatta István bácsi.

Fogadós Rábai úgy tett, mint aki még gondolkodik, aztán a sublóthoz lépett, egy maréknyi megsárgult paksamétát gyúrt a zsebébe. Az évtizedek óta dugdosott direktóriumi papírok előszedéséből arra lehetett következtetni, hogy fogadós Rábai már készült az örökség átvételére. A bíróhoz fordulva előbb végigmérte a madárijesztő-rongyokba öltözött százholdas parasztot, aztán figyelmeztetően felemelte az ujját.

– Nehogy arra gondoljanak kendtek, István bácsi, hogy mert maga a bíró jött értem, majd le fogok paktálni a burzsujokkal.

Szilágyi István községi bíró kővé dermedt a meglepetéstől, állt egy ideig, nyelve a gondolatait, aztán mikor intett neki Rábai, szótlánul követte, mint a kiskutya.

Egy hét sem telt bele, megszűntek a zabrálások a faluban. Rábai fogadós első dolga volt, hogy megszervezze a helyőrséget, ami nyolc tagból álló, nemzetiszínű karszalaggal és puskával ellátott testület volt.

Lassanként megindult a hivatali élet. Új tisztviselőkarral töltötte meg a községházát: koma, jó barát, rokon hivatalt kapott, mind, aki közelről élvezte Rábai fogadós bizalmát. És hogy a politikai élet se szenvedjen csorbát, szélesre tárta a kommunista párt kapuját. A kisbíró egy locsolókannával – mert a dobot is elzabrálták – körülzavarta a falun, közhírré tette, hogy aki be akar lépni a kommunista pártba, az a Komlódy-féle házban jelentkezzen.

A dobolási szöveg rövid volt, de hatásos. Százával tódultak a párt irodájához, és attól a naptól Vésztőn a felmutatott ököl és a „barátság” szó lett az egységes üdvözlési forma.

Napról napra érezni lehetett az élet felgyorsulását. A pengő is kezdett sokasodni, a helyi piac már nem tudta kielégíteni a keresletet, mert az élelmesebbek felvásároltak minden eladható és minden vehető árut. Hajnalonként zsúfolásig megtelt a vicinális bátyus emberekkel, vitték az árut Békéscsabára, ahonnan a sápadt pengők millióival tértek vissza.

Csakhogy a németek elől elásott dohos búza sem tartott örökké. A paraszton szánva-bánva sóhajtoztak az üresen maradt disznóólak mellett, – mert a szalmazsáknyi százas bankóért lassanként egy kotlóaljnyi tojást sem tudtak venni.

Rábai látva, hogy a falu sorsa ismét a kizsákmányolók kezébe került, megpróbált orosz segítséget kérni, de Alekszej Mitru, a szovjet kommandó lityinántja nem kívánt a közigazgatás dolgaival foglalkozni.

A községháza szenespincéje már tele volt feketézőkkel, de ez mit sem változtatott a helyzeten. A háború minden huncutságra megtanította az embereket, így aztán a helyőrség parancsnoka hiába hajtotta ki fegyvereseiből a lelket, nem tudták megfékezni a spekulánsokat. Rábai napokig töprengett, míg végül eldöntötte a falu sorsát. A helyi pártok vezetőiből Nemzeti Bizottságot alakított, és november huszonegyedikén kikiáltotta a Vésztői Köztársaságot. Köztársasági elnökként saját magát nevezte ki, mivel a fegyveres testület az övé volt. Ettől az időtől kezdve lezárult a falu határa, kilépni a községből csak a köztársasági elnök külön engedélyével lehetett.

Egy kicsit alábbhagyott a spekuláció, de a kivitellel együtt megcsappant a behozatal is. A köztársasági elnök rendelkezésére szigorú ellenőrzés alá vették a faluból kivezető utakat, még a vasút sem élvezett kivételt. A falu határánál megállították a vonatot és szabályos vámvizsgálatot végeztek. Jaj volt annak, akit feketézésen kaptak, mert napokig kuksolhatott a községháza szenespincéjében.

Alekszej Mitru szovjet kommandáns utasítására meg kellett nyitni a templomot, de az orosz csapatok bevonulása előtt a falu atyáival Gönczi tiszteletes úr is elhagyta a nyáját, így aztán hasztalan tárták szélesre a templom ajtaját, nem volt papja a falunak.

Tóth Géza segédjegyző, aki a felesége előrehaladott terhes állapota miatt nem vállalta a menekülést, Szilágyi községi bíróval mindennap raportra j árt

az orosz kommandóra, és Mitru lityinánt, a parancsnok, soha nem mulasztotta el szemükre vetni a paphiányt.

– Mondd meg a lityinándernak – fordult a tolmácshoz Szilágyi István türelmét veszítve –, hogy nagyobb gondunk is van, mint a pap, mert egy deka sója sincs a falunak.

A tolmács, akit tót atyafisága miatt fogtak be tolmácsnak, hosszan magyarázni kezdte István bácsi bánatát, amire a kommandó parancsnoka határozott utasítással válaszolt.

– Azt mondja a lityinánt – fordította a tolmács –, hogy holnap kap kend egy szovjet katonát kísérőnek és valamelyik közeli faluból kérjenek kölcsön egy bikát.

– Bikát? – kérdezte a bíró kétségbeesve.

– Igen – válaszolta a tolmács, de ő maga sem értette az egészet.

A bíró és Tóth Géza igyekezett mielőbb elhagyni a kommandót, nehogy a lityinántnak valami más óhaja is legyen.

Visszamenve a községhez, elmondták Rábainak Mitru lityinánt óhaját, de ő sem értette, minek a község nyolc bikája mellé még egy kilencedik, kölcsönként bika, mégis aznap szekérre ültetve Szilágyi bírót, elküldte Bélmegyere. Nem volt nagy szerencséje István bácsinak. A háromszáz lakosú községben sem elöljárót, sem bikát nem talált, de talált egy papot. A fiatal plébános, akit óriási szemüvege miatt nem vittek el tábori lelkésznek, örömmel vállalta a meghívást, és előszedve az eldugott reverendát, teljes papi díszben ült fel István bácsi mellé a szekérre.

Ahogy elérték Vésztő Köztársaság határát, Sélai Jani bácsi, a helyőrség parancsnokhelyettese és Varga Pista beosztott megállította a szekeret. Nem nagyon kedvelték a községi bírót, hisz a régi burzsujt látták benne, de amikor még a papot is megpillantották mellette, sokszorosára nőtt a gyanújuk.

– Hát kendtek, hová szekereznek? – kérdezte Sélai bácsi.

– Hová az isten csodájába mennénk? – förmedt rá a bíró. – Látod, hogy a faluba tartunk.

– Azt látom – bólogatott a kis guzori-nyakú Sélai –, de valami dokument is kellene.

– Ejnye, ejnye, János – csóválta a fejét Szilágyi –, úgy teszel, mintha nem tudnád, hogy az elnök küldött Bélmegyere bikáért.

– No, akkor mutassa meg István bátyám a bika passzusát!

– A bikáét? – csodálkozott a bíró. – Milyen bikáét?

– Hát annak a pápaszemes bikának a passzusát, amelyik ott ül mellette.

– Na de, kérem – hápogta a plébános –, engem a bíró úr papnak hívott a maguk falujába, nem pedig... Atyaúristen! – vetett magára keresztet a tisztelendő úr. – Kérem, én tiltakozom a papi tisztesség bemocskolása ellen, vegyék tudomásul, hogy én...

– Jó – vágott a szavába Sélai –, majd az elnök eldönti, hogy pap lesz vagy bika. – Sarkantyú közé fogva a lovát, a szekér mögé került. – Induljon, István bátyám, és majd a községháza előtt tegye le a papot!

Rábai éppen eligazítást tartott a Nemzeti Bizottmány tagjainak, amikor belépett Sélai János.

– Elnök elvtárs – jelentette katonásan –, fogtunk egy papot.

Rábai végigmérte a kozáksapkás, állig felfegyverzett töpörödött parasztot, és rosszallóan megcsóválta a fejét.

– Mondtam már kendteknek, hogy üléselés közben ne zavarjanak ilyen klerikális dolgokkal, vigyék a pincébe!

Sélai János lába szárához szorítva a kardot, megfeszítve a karabély szíját, hátraarcot vágott, és elhagyta az üléstermet.

– Na – folytatta Rábai –, hát akkor szavazzuk meg, hogy szétszjtjuk a burzsujok földjét!

A Nemzeti Bizottmány tagjai, közöttük cementes Kiss Gyuri bácsi is, akinek legalább százhusz holdja volt, rábólintottak az elnök indítványára. Csak Tóth Géza jegyző nézett kérdően az elnökre.

– Jegyző polgártárs – felelt Rábai a ki nem mondott kérdésre –, holnapra berendeli az összes mesterembert, szabókat, asztalosokat, kőműveseket, kovácsokat, mindenkit, aki csak mérni tud, és elkezdjük a parcellázást.

A jegyző is bólintott, és ezzel elsőként a magyar történelemben kezdetét vette a földreform. Negyvennégy decemberére már tüzelője sem maradt a falunak, mert minden darab fát kihordták mezsgyekarónak.

Rábai a bizottmányi ülést követő néhány nap múlva meglátogatta a községháza pincéjében tartott foglyokat, és szokásához híven, akikben a megjavulás szándékát látta, szabadlábba helyezte. Így találkozott a bélmegyeri plébánossal is.

– Van valami óhajuk vagy panaszuk, emberek? – kérdezte, semmi jót nem ígérő hangon.

A feketézők, csavargók és néhány helybeli nyakas burzsuj előbújt a szénkupacok közül, csendes vakarózás közben a vállukat húzgálták elgondolkod-

va, mint akik semmi kirívó dolgot nem tapasztaltak vendégeskedésük ideje alatt.

– No, ha nincs semmi óhaj, sóhaj, akkor még elmélkedjete a proletariátus kemény öklén. Vagy elfogadjátok a hatalmát, vagy itt esz meg benneteket a tetű, bitang, reakciós banda.

– Kérem szépen! – lépett elő szénportól maszatosan a kis bélmegyeri pap.

– Mit óhajt? – kérdezte szigorúan az elnök.

– Kérem szépen, inget szeretnék cserélni – mondta bátortalanul a plébános –, mert ez enyhén szólva már egy kicsit elpiszkolódott.

Rábai szigorú tekintettel végigmérte a pince lakóit, aztán magához intett egy rossz kinézésű csavargót.

– Vesd le az ingedet – parancsolta –, cseréld ki a plébános úrral!

Az illető szó nélkül engedelmeskedve lekasztotta nyakáról a jobbadán csak gallérnyi inget. Elegáns mozdulatokkal lerázta a nem kívánt vendégek hízottabbjait, és átnyújtotta az ijedt tekintetű papnak.

– Tehetek még önért valamit? – kérdezte a plébánost.

– Nem, kérem szépen, köszönöm, már ez is sok volt – emelte utálkozva Rábai felé a se eleje, se hátulja inget.

Az elnök bólintott, mint akinél a szívesség született intelligencia, és elhagyta a pincét.

Tóth Géza jegyző írógép híján egy jelentést körmölt a megyei főispánnak címezve, amikor Rábai benyitott hozzá.

– Maga mit csinál? – kérdezte gyanakodva.

– A megyei főispán úr kimutatást kér a község vágóállat- és gabonaállományáról.

Rábai kezébe vette a szépírásos jelentést, belé sem pislantva összetépte, és bedobta a papírkosárba.

– Mi köztársaság vagyunk – emelte fel a hangját –, nem tartozunk jelentést tenni sem a főispánnak, sem a kormánynak. Ők parancsoljanak Békéscsabán meg Debrecenben, itt én rendelkezem.

– De elnök polgártárs – tiltakozott Tóth Gézában a bürokrata –, tartozni csak kell valahová!

– Sehová, érti? Mi a magunk urai vagyunk.

– Ahogy gondolja – adta meg magát a jegyző. – De azt tudnia kell, hogy éhezik az ország és nekünk óriási gabonatartalékunk van.

– A FUTURA raktárakra gondol?

– Igen.

– Haha – nevetett gúnyosan Rábai –, és mit vet a paraszt a kiosztott földbe? Mit adok a népnek, ha kenyeret kér? Vagy azt hiszi, hogy nálunk tele van a parasztnak kamrája?

– Ne feketézték volna el, elnök polgártárs, akkor most nem lenne üres.

– Annak már vége, kemény ököllel sújtunk le a feketézőkre, de a nép hangulatát – emelte fel Rábai az ujját – tartanunk kell. Ez most politikai kérdés.

– Áh – legyintett a jegyző –, ma kenyeret kér, holnap cirkuszt.

– Ha kér, azt is adunk – jelentette ki Rábai.

Nos, hát így lettünk mi is tisztelt és közkedvelt polgárai a Vésztői Köztársaságnak. Valamikor december táján érkeztünk haza, jól megfogyatkozva lélekszámban, súlyban, de boldogan. A koncentrációs táborok halálosan komor hangulatát még a viszontagságos, sok-sok hétig tartó gyalogutazás során ki- ráztuk magunkból. Éltünk és ennél mi soha nem kívántunk többet.

Hazajövet a putrik testet-lelket üdvözítő melege és a cserekereskedelem zsírban-lisztben gazdag áldása visszaadta a réges-régi kedvünket, színünket. Mert ha valaki értett a feketezéshez, hát azok mi voltunk. Tőlünk megfagyhattak Rábai katonái az utakon, messze elkerültük őket. Hoztuk, vittük az árut Romániából, mert a só többet ért az aranynál. Így aztán nem csoda, ha boldogságban úszó Kánaán volt a mi kis cigány-Párizsunk. Egész nap szólt a zene, a kibővített cigánybanda mozgalmi dalokat gyakorolt, mert az elnök keze ide is elért. Minden felvonuláson, minden gyűlésen ott kellett lennie a zenekarnak, hogy a jó hangulatot növelje. És a jó forradalmi hangulathoz jó forradalmi dalok kellettek.

Dobrai Zoli, aki kottaismerő cigányprímás volt, nekünk is megtanította az *Internacionálé* indulóját. A gyűléseken, amik mindig felvonulással kezdődtek, úgy fogtuk körül a zenekart, mint a szigetelőszalag, mert bizony amikor a vésztői paraszt polgártársak belelendültek a nótázásba, a nagy harangot is ki- verték volna a kottából.

Dobrai hálából aranyifjúságnak nevezett bennünket. – Ha nem lennétek – mondogatta –, nincs a világon olyan orvos, aki meggyógyítaná a fülem.

Apám az egyik hetipiacról hazaérkezve, különös mosollyal a bajusza alatt, elélem állt.

– Na, mit szereztem? – kérdezte jókedvűen.

– Na, mit? – kérdeztem érdeklődés nélkül, mint aki tudja, hogy soha az életben nem szerzett szóra érdemes dolgot.

Szertartásosan kiemelt a zsebéből egy kékesszürke igazolvány kártyát, aminek a közepén fekete ötágú csillag díszelgett.

– Üm – bólítottam gúnyos mosollyal –, de nagy dolog.

– Nézd csak meg, mi van a hátára írva! – egyengette a fejét büszkén.

– Az igazolvány felmutatója sószállító – olvastam. – Aláírás: Rábai Imre elnök. Na, ez tényleg jó. Hogy szerezted?

– Hogy szereztem – húzta meg a vállát lekicsinylően –, a bírón keresztül.

– És? – néztem rá gyanakodva.

– Semmi és. Só kell a falunak – csapott a levegőbe –, a feketézésből nem lehet megélni.

– Hogyhogy nem lehet megélni? – emeltem fel én is a hangom. – Hadd halljam, mit adtál érte?

– Semmit – sütötte le a tekintetét. – Én kaptam ideiglenesen hat holdat a hadifoglyoknak rezervált földből.

– Na, ez már döfi – gúnyolódtam –, legalább ha a románok lepuffantanak bennünket, lesz hová temessenek ideiglenesen.

– Miért puffantanának le? – nyitotta csodálkozásra a szemét.

– Azért, mert tíz-húsz kiló sóval az éjszaka leple alatt valahogy át lehet jutni a román határon, megmászva a bokrok és a kukoricások sarát-fagyát, de ettől nem lesz sója a falunak.

– Úgy gondolod, ha szekérrel megyünk, nagyobb a rizikó? – kérdezte.

– Nem hiszem, hogy a Rábai aláírása az egész világon érvényes.

– Hát nem – hagyta rám elgondolkodva.

Másnap éjjel mégis nekivágtunk a nagyváradi útnak öt hasított sertéssel a szekérderékban. Aztán csodák csodájára, a csillagos igazolvány láttán nemcsak az orosz katonák, hanem a románok is tisztelegtek.

– Na – mondta apám bajuszát törülgetve –, ugye, mégis jó, ha az embernek van valami papír a kezében.

Nem szóltam, vártam a fejleményeket. Később néhány élelmes kereskedő kikémlelve a szerencsénk titkát, szintén engedélyt kért Rábaitól. A vége az lett, hogy karácsonyra már a kutyának sem kellett a só, elárasztottuk vele a községet.

Gyorsan elszaladtak a dínomdánomban bővelkedő ünnepek, de ahogy elmúlt az újév, nagyon unalmas napok következtek. A kemény januári hidegek miatt szüneteltek a felvonulások, a parasztok szívesebben üldögéltek a kemence mellett. Ha valamit osztottak a község háznál, úgyis meghallották, és

akkor előzönlötték a piacteret.

Mi is csak tengtünk-lengtünk a cigánytelepen, unalmunkban hajnalokig tartó cuhárékat^[16] rendeztünk, de a szűk kis putrik erősen korlátozták a vidámság kibontakozását, és már korántsem elégített ki bennünket a magunk közötti táncolás, nótázás. Hisz lehetőség nyílt megismerkedni a báli táncokkal, aztán, ha hinni lehet a parasztlányoknak, nem is táncoltunk rosszul. De erre csak vasárnaponként kerülhetett sor, és a hét hat napján sötét unalomba fulladt a falu.

Amíg volt Rábainak mit osztani, addig nem volt baj, kapni nagyon szeretett a nép. Aztán ezek a napok eléggé izgalmasak is voltak. Daltól, jajtól hangzott a tartomány. Eget ostromló forradalmi hangulatában verebet is fogott volna Rábainak a nép. Így aztán nem csoda, ha az elnök boldogsága az osztás volt. No de lassanként elfogyott minden. Elfogyott a föld, kiürültek a FUTURA raktárai, az élelmesebbek és akik közelebb álltak a tűzhöz, széthordták a zsidó gettóban felhalmozott ruhákat, bútorokat, egyszóval elfogyott minden, csak a kapni vágyás maradt, ami sokszor ellenkező hangulatot teremtett a köztársasággal szemben.

– Bezzeg abban a piszkos reakcióban tudtak favágást adni a szegénynek. De most? – legyintettek az elnök szeme láttára. Rábai jogosnak ítélve a kritikát, elrendelte, hogy a családok létszámához megfelelő mennyiségben osszák ki a fokközi erdő fáit. A baj ott kezdődött, hogy Fokköz nem Vésztő, hanem Szeghalom községhez tartozott. Egy ideig ment a két falu közötti perpatvar, de hamarosan ez is unalomba fulladt. Rábai próbálkozása azonban nem tört meg, rendületlenül hú maradt a köztársaság elveihez, és igyekezett minden fórumot megteremteni, ami egy köztársaságban szükséges. Természetesen a saját fennhatósága alá rendelve. Így doboltatta ki az egyik februári napon, hogy azok a fiatalok, akik a színészethez kedvet és tehetséget éreznek, jelentkezzenek a pártház káderképző osztályán.

– Nem jelentkezünk, hé? – kérdegettük mi is egymástól.

Nehezen ugyan, de leküzdve kisebbségi érzéseinket, egy tizenöt főből álló vegyes cigány ifjúsági csoport élén én is bekopogtam az illetékes bizottsághoz. Úgy tűnt, hogy már el is késtünk. A terem telve volt parasztfiatalokkal, és az éhhalál elől vidékre menekült két fiatal pesti színész azon fáradozott, hogy a ki válogatott színészpalánták fülébe beerőszakolja a *Bunkócska* dallamát. Mosolyogva adtuk egymás tudtára a két színész iránt érzett szánalmun-

kat, mert bizony, nagy fába vágták a fejszájukat. A *Szánt az ökör recece...* dalához szokott keményfa fülek az istennek sem engedelmeskedtek a *Bunkócska* hajlékonyságához.

Jó félórát ácsorogtunk a teremben, mire a fiatalabb színész szünetet jelentett be.

– Hát maguk? – lépett felénk, izzadt homlokát törülgetve.

– A dobolásra jöttünk – mondtam remény nélkül.

– Milyen dobolásra? – nézett rám döbbenet.

– Hát, hogy színészeket keresnek.

– Á – villant fel a tekintete –, a hirdetés miatt?

– Igen – bólogattunk egyszerre. Hosszan vizsgálgatta az arcunkat, látszott rajta, hogy szeretne valami fontosat kérdezni, de nem merte rászánni magát.

– Dalolni tudnak? – élénkült meg hirtelen a tekintete.

– Tudunk – zengtük kórusban.

– Milyen dalokat ismernek?

– Hát, ismerjük a „felfelt”, a „lángolót”...

A színész úgy nézett rám, mintha cigányul beszélne hozzám.

– Aztán a „jaj de szeretem a ruszkikat”, meg ezt a *Bunkócska*-t – fejeztem be a műsorkészletünket.

– Ismerik a *Bunkócska*-t.

– Na halljátok! – csodálkoztam a kérdésen. – Hát hogyan!

– Megpróbálják elénekelni?

– Meg.

És minden előkészület, minden hangolás nélkül rázendítettünk, ahogy azt Dobrai Zolitól tanultuk, terccel, kvinttel.

Egész idő alatt döbbenet nézett ránk, de ahogy befejeztük az éneklést, közben ugorva, sorra ölelt bennünket.

– Nándi vagyok – mondta ragyogó kedvvel –, ha nem haragusztok, tegezzük egymást.

A másik színész is odajött hozzánk. Nem mutatott nagy lelkesedést, de azért bemutatkozott.

– Páló Misi vagyok – mondta. – Honnan ismeritek ezt a dalt?

Úgy tűnt, hogy őt csak az érdekli, honnan ismerjük, hogy jól vagy rosszul, nem volt részére jelentős. Nándi viszont, akiről később megtudtuk, hogy Hummer Miklósnak hívják, hangos tapsolással csendre intette a társulatot.

– Fiatalok – szólt emelt hangon –, mára nagyon szépen megköszönöm a fá-

radozásotokat, a versmondók és az újonnan érkezett csoport még marad, a többinek majd értesítést küldünk a következő foglalkozásra. Barátság! – köszönt a Rábai-féle jelszóval.

Nem voltak éppen barátságosak az arcok, ahogy szemükre húzott kucsmákkal, kendőkkel eltűntek a káderosztály ajtaja mögött, de Nándit nem érdekelte.

– Nos, melyik az a másik nóta? – fordult hozzám.

– A „felfel”. Ismered? – kérdeztem.

– Te, az az igazság, hogy mi már annyi sok szép vésztői nótával megismerkedtünk, hogy igazán nem tudnám megmondani, melyiket hogy hívják. De szívesen meghallgatjuk.

– Csak úgy elmondjuk, vagy eljátsszuk?

– Játsszatok el, ha úgy is lehet – húzta meg a vállát Nándi.

– Akkor, légy szíves, oltsd el a villanyt!

– A sötétben akartok játszani? – kérdezte gúnyosan Páló Misi.

– A hangot úgy is lehet hallani, kérem – mordult rá Szilva. Nándi szó nélkül lekapcsolta a villanyt, egyszeriben sötétté vált a terem, de az utcai lámpák sárgás pislogása, átszökve az éjszaka ködén, gyenge derengéssel töltötte meg az egykor jó napokat látott úri szobát. Éreztük, hogy a színészek tekintete átfúrja a homályt, nekifeszül sötét csoportunknak, aztán mintha keménynek találná, az ablak felé irányul. Páló Misi lassan az ablakhoz lépkedett, megállt és érdeklődve lenézett a kihalt, hólepte utcára. Még csend volt, de úgy tűnt, mintha valahol a köd mélyén egy céltalanul bolyongó mesterlegény ütem nélkül, csak úgy a maga szórakozására, az *Internacionálé*-t fütyülné. De mintha a köd leple alatt egyre többen és többen csatlakoznának hozzá, és ahogy nőtt, sokasodott a számuk, úgy vált hangosabbá, ütemesebbé, szinte a lépések közeledését is érezni lehetett.

Páló Misi ijedten fordult felénk. A fütyölés szólamokra bomló dúdolásba úszott át, majd a lábbal vert taktusok kísérete mellett felzúgott az *Internacionálé* szöveges dallama.

Misi egy ideig dermedve állt, aztán elveszítve a lelkierejét, a villanykapcsolóhoz futott.

– Bitangok! – tört ki belőle a boldogság –, hát szabad így becsapni a bácsiakat?

– Na, akkor felvesznek bennünket színészek? – kérdezte Szilva türelmetlenül.

– Hogy felveszünk-e? – csodálkozott Misi. – Örülünk, ha velünk játsztok, hisz ez egy kész társulat. Rakjátok le a nagykabátokat és beszéljük meg a teendőket.

Nándi csak bólogatott, tekintete örömet, megelégedést sugárzott, ám az igazi meglepetés akkor következett be, amikor leraktuk a felöltőket. Ha valaki az ablakon át szemléli a társaságunkat, azt hihette volna, hogy visszajött a sok száz holdas Komlódy méltóságos úr és a visszatérés öröme nagy estélyt rendezett.

A zabrálás és a feketézések áldása makulátlan eleganciát kölcsönzött különknek. Úgy néztünk ki, mintha egy operett – előadás fináléjáról csöppenünk volna oda.

Én szmokingban voltam, keményített fehér ingem gallérján fekete csokornyakkendő díszelgett. Szalonnáért cseréltem egy idegen, régi vágású úrtól, akkor még nem tudtam, mire lesz jó, de ha már megvolt, miért ne viseljem.

Szilva Karcsi hosszú, izmos testén kacéran feszült az Eszterházy-kockás öltöny, sárga, vörös pettyes nyakkendője valami tavaszi hangulatot árasztott maga körül.

Kissé távolabb, a nyilvánosságtól megilletődve Zodu állt, sötét zakóját díszítő fehér csipke zsebkendőjével bíbelődve hol ránk, hol a csodálkozástól hallgatag gimnazista lányokra pislogott.

Ez a jelenség talán több volt Nándiéknak, mint amennyit el mertek rólunk képzelni.

Ők is némán bámultak, tekintetük megtapadt a cigánylányok karcsú testén, amelyeket lágy lejtésű selyemholmik fedtek.

És mi, ismét sorba verődve, farkasszemet néztünk velük.

– Tényleg akartok velünk játszani? – kérdezte Nándi, akit az eddigi jelenségek bizonytalanná tettek.

– Persze hogy akarunk – válaszoltuk egyszerre.

És azon az estén megalakult a Vésző Köztársaság Színtársulata, amely talán először lépett színpadra az új Magyarországon.

Két hét múltán özönlött a nép az Iparosok Színháztermébe, ami hamarosan szűknek bizonyult, mert az álerkölcöktől búzló falusi kultúra szembe találta magát valami újjal, széppel, az egyszerű igazsággal és az emberrel.

A próbák alatt elég sűrűn meglátogatott bennünket Rábai, és ha valami kérréssel fordultunk hozzá, ritkán tagadta meg a teljesítését, így kapott a színészgárda robotmentességet. Régtől maradt szokásként az utcák seprésére ember-

emlékezet óta mindig a cigányokat kényszerítették. A köztársaság létrejöttével mindössze annyi változott, hogy büntetésből közénk csapták a reakciós urakat. Ez is valami volt, mert ha hőesésekben nem tisztogattuk meg a gyalogjárdát, már nem minket szidtak, hanem a reakciósokat. Ezzel aztán kimerült irántunk a köztársaság áldása. A cigányok nem kaptak vetőmagot, mert a régi közmondás miatt kimaradtak a földosztásból, de minden más juttatásnál is megtalálták a módját, hogy ne kelljen velünk bajlódni.

Abból a hat kataszteri holdból sem lett szántó, amit a sósánításért apámnak ígértek, mert olyan nagy csapatokban jöttek haza a hadifoglyok, hogy a kiscgazdák földjét is veszély fenyegette.

De azért nem panaszkodtunk, ott volt számunkra az élet, amitől, ha nehezen is, de mindig kicsikartuk a holnapot. Többre nem is volt szükségünk, hisz még oly közel voltak a háború borzalmi, hogy a pusztai élet is csodálatosnak tűnt.

És ha olykor mégis belecsöppent valami, ami megkeserítette, a taps, a rivaldafény mindent elfeledtetett. Talán akkor éreztük életünkben először, hogy milyen nagy boldogság örömet adni és örömet kapni.

Ezért aztán úgy néztünk az elnökre, mint a mindenható atyaúristenre, aki a jónak és boldogságnak alkotója. Örült a nép, mert minden este kapott valamit, és boldog volt, ha egy újabb színházjegyet kiverekedhetett magának. Egyszóval mindenki megkapta a maga kis boldogságát. Csak a megye nem örvendett a dolgoknak.

A főispán úr egyáltalán nem tudott megbékélni Rábai köztársasági törekvéseivel. Hol panasszal fordult az ideiglenes kormányhoz, hol fenyegetéssel próbálkozott a köztársaság elnökénél, de egyikkel sem tudott eredményt elérni. Rábai betartotta a játékszabályokat, nem kért a megyétől semmit, de nem is adott.

Többször előfordult, hogy az ideiglenes kormányra hivatkozva rendcsináló bizottságot menesztett Vésztőre a főispán úr, de a határnál soha nem jutottak tovább. Rábai fütyült a fenyegetésekre, a kiátkozásra, mert, mint mondta, Vésztő nem a reakciós nagyurak kegyelméből él, hanem a saját verejtékes munkájából. És most a nép akarata szentebb, mint a Biblia. Igen ám, csak-hogy mások is ezt mondták, és a megye főispáni székét egy keménykezű nyomdász vette át, méghozzá a nép nevében. Aztán egy reggel arra virradt a Vésztői Köztársaság, hogy volt elnök, nincs elnök. Ellopták!

– Atyaúristen! – futott össze a nép. – Mi lesz most?

– Semmi – jelentette ki Sélai Jani bácsi, a nemzetőrség parancsnokhelyette-
se. – Kiszabadítjuk. Egyetértenek velem az elvtársak és polgártársak?

– Éljen! – zúgott fel a nép.

– De honnan és hogyan? – kérdezte egy kíváncsiskodó.

– Az már a kommunisták dolga! – titkolta el Jani bácsi a haditervet.

Még aznap délután tanácskozásra ült össze a Nemzeti Bizottmány és a kommunisták frissen kijelölt vezetői. Eddig ilyesmire nem volt szükség, mert Rábai maga intézte a párt ügyeit. Most aztán választottak jócskád, hogy jus-
son is, maradjon is.

A vezető szerep természetesen most is a fegyveres testületé volt, és Sélai Jani bácsi rangjához megfelelő beosztást kapott.

– Emberek! – szólt, amikor ebéd után ismét összejöttek. – A reakciósok újra felütötték a tejuket, elfoglalták a megyei és járási polcokat, hogy a sze-
gény emberektől visszavegyék a földet. Ezért rabolták el az elnökünket is. Azt az elnököt – emelte fel a hangját –, aki a falu boldogulásáért, a szegény emberek jussának a megszerzéséért a vérét is feláldozta volna. Kemény kéz-
zel őrködött a falu rendje felett és kiséperte a reakciót gyökerestül, még mag-
ját sem hagyott, mert tudta, hogy a csírája is megfertőzi a proletárokat. Hát hagyhatjuk, hogy egy ilyen ember, a mi vezetőnk, a reakciósok áldozata le-
gyen?

– Nem! – zúgott fel a gyűlés.

– Hát van olyan áldozat, amit meg ne hoznánk a mi szeretett elnökünkért?

– Nincs! – zúgták kórusban.

– Akkor szavazzuk meg a kiszabadítását!

– Éljen Sélai, éljen Sélai! – kiáltotta a gyűlés ütemesen.

– Emberek! – próbálta csendre inteni Jani bácsi az ünneplő tömeget. –
Most szeretném ismertetni a terveimet!

– Halljuk, halljuk!

– Nem lesz könnyű dolog – jelentette ki Sélai –, mert a reakciós banditák a megyeházánál tartják fogva az elnököt. Na de, kérdem én... – nézett farkas-
szemet a tömeggel – mire való a kemény munkásököl, ha nem arra, hogy le-
sújtson vele? Mit érnek ezek a kemény munkáskezek, ha bilincsbe engedjük
verni?

– Nem engedjük! – nyomta el Jani bácsi hangját száz érces torok. –
Vesszen a reakció, vesszenek a megyei urak!

Most már mindenki tudta, hogy valahonnan a főispán felől fúj a szél.

– Le a reakcióval! – ugráltak fel idegesen az emberek. – Menjünk, szabadítsuk ki.

Sélai sokáig integetett a kezével, majd amikor csönd lett, újra elkezdte.

– Nekem az a javaslatom, hogy először is beszéljük meg a hadi helyzetet, mert csak úgy átszaladni Gyulára nem lenne könnyű, de nem is lenne érdemes. Hanem számoljuk össze, hány lovas fogatunk van, és ebből azt is ki tudjuk számítani, hány embert tudunk átvinni Gyulára.

Egyszerre harminc kéz lendült a levegőbe.

– És akinek nincs szekere, csak lova, az nem vehet részt a kiszabadításban? – ugrott fel egy harci tűztől felhevült fiatal ember.

– Dehogynem – nyugtatta meg Jani bácsi jó érzést sugárzó mosollyal –, azok lóháton jönnek. Akiknek pedig sem lovuk, sem szekerek nincsenek, hármával elhelyezkednek a meglévő harminc fogaton, és rendben, fegyelmezetten a bevonulunk megyeházára. Majd ott tárgyalunk a főispán úrral, és ha nem használ neki a szép szó – emelte fel az öklét –, szétverjük a megyeházat.

– Éljen! – lobbant fel a harci kedv.

– Emberek! – csillapította le Jani bácsi ismét a népet. – Most a szekértulajdonosoknak az a dolguk, hogy hozzák rendbe a szekereket, és holnap kilenc órakor itt a pártház előtt gyülekezünk. Majd móresre tanítjuk a főispán urat, ha eddig még nem ismerte a proletár öklöt.

– Éljen Sélai! Éljen Sélai! – zengték tele torokkal. A hosszú ünneplés után, mielőtt még feloszlatta volna a gyűlést János bácsi, a szokásostól eltérően megkérdezte:

– Emberek, ha van valakinek valami javaslata, az tegye meg!

– Nincs – harsogták.

De Kiss Gyurka mégiscsak szót kért.

– Nem lenne jó – kérdezte szerényen –, ha alakítanánk egy háromtagú bizottságot, amelyik telefonon keresztül hivatalosan felszólítaná a főispánt, hogy adják vissza az elnökünket?

– Nem tárgyalunk a reakcióssal! – kiáltoztak közbe az emberek.

– Nana – csillapította Gyurka a harci hangot –, a békés megoldás mindig jobb volt, mint az erőszak. Aztán, ha így is kiadják, akkor legalább nem kellene fárasztani a lovakat, mert hát ki tudja, milyen idő lesz holnap. Énnekem az a javaslatom, hogy adjunk a főispánnak egy éjszakai gondolkodást.

– És ha nem adja ki? – tették fel Kiss Gyurkának a kérdést.

– Hát akkor legyen, amit elhatároztunk – felelte keményen.

– Éljen! – tapsolták meg.

És nyomban elindult a tömeg a községházára, élükön Sélai, Kiss György és Tóth Géza hármás bizottsági tagokkal.

Nem volt könnyű telefonvégre kapni a megyei főispánt, de hosszas próbálkozás után mégiscsak sikerült.

– Itt Tóth Géza, Vésztő község jegyzője – jelentkezett be hivatali illetudással.

– A megyei főispán vagyok, hallgatom, Tóth elvtárs – hangzott a válasz.

A bizottsági tagok csak azt látták, hogy a jegyző arca vörös lesz, és zavarában nem tudja, hogyan kezdje a mondókáját.

– Halló – recsegte a készülék –, miért nem beszél, Tóth elvtárs?

– Itt vagyok, főispán elvtárs – krákgotta –, meg egy háromtagú bizottság, szeretnénk beszélni a főispán elvtárssal.

– Bizottság? – vágott közbe a főispán.

– Igen, bizottság.

– Ki a vezetője?

– Ki a vezetője? – kérdezte idegesen Tóth jegyző a fülelő bizottsági tagoktól, befogva a kagyló beszélőjét.

– Milyen vezető? – húzta össze a szemét Jani bácsi.

– Hát ezé a bizottságé – kopogtatta idegesen az asztalt.

– Én – válaszolta Jani bácsi kurtán.

– Ööö, Sélai János, főispán elvtárs.

– Ott van?

– Igen.

– Na, adja át neki a kagylót.

– Tessék, Sélai bácsi, beszéljen – könnyebbült meg Tóth Géza.

– Halló, itt Sélai János.

– Üdvözlöm, a megyei főispán vagyok...

– Én azt az utasítást kaptam a község lakosságától – vágott a főispán szavába Jani bácsi –, hogy felszólítsam a megyét: vagy kiadják az elnökünket, vagy érte megyünk, de akkor nagy bajok lesznek. Én befejeztem.

– Várjon! – szólt rá a főispán. – Hadd fejezzem be én is. És most figyeljen jól, Sélai megbízott! Először is az elnöküket, mármint Rábai letartóztatottat, nem adjuk ki, amíg a népbíróság nem dönt. Másodsor: semmi kifogásunk ellene, ha érte jönnek, csupán arra figyelmeztetem a küldöttséget, hogy több napra való élelmet hozzanak magukkal, mert a visszatérésüket nem tudom

garantálni. És most én is befejeztem.

Sélai János dermedten állt, kezében a telefonkagylóval, aztán hirtelen lecsapta.

– Bitang reakciós banda! – robbant ki belőle az utálat.

– Mi van? – érdeklődött a várakozástól türelmetlen tömeg, amely lassanként megtöltötte a jegyzői irodát.

– Azt mondja ez a reakciós gazember, hogy vigyünk magunkkal három napra való élelmet is. Hát majd meglátjuk! Kifüstöljük ezeket a bitangokat a megyeházáról! – csapott az asztalra.

Lehet, hogy a községháza hangulata miatt, de lehet, hogy más oknál fogva, csöndesebb lett a nép. Morogva ugyan, de aránylag elég csöndesen hagyták el a községházat. Nagyon gyorsan szétfutott a hír a főispán üzenetével, itt-ott meg is toldották, hivatkozva a János bácsival való bizalmas beszélgetésre, de nyugalommal telt el az éjszaka.

Sélai János korán reggel fejére húzva a nyúlbőrből készült kozáksapkáját, magához vette kardját, pisztolyát, karabélyát és teljes harci készültségben elvágatott a falu piacterére, ahonnan az indulást megtárgyalták. És csodák csodájára két községi fogatnál nem talált többet, azok is az előző napról ottmaradt piaci hulladékot takarították.

Ott ólálkodott még néhány nagyhangú lovas gazda is, de csak úgy gyalogszerrel, hogy sajnálatos esetként tudtára adják Sélainak lovuk lesántulását, vagy hogy az éjszaka folyamán beteg lett az asszony. Némelyik még erre sem méltatta, csak a padláslyukon keresztül leste, ahogy Sélai János vad vágtaival körülszáguldja a falut, de valahogy nem jött össze a csapat.

Néhány nap múltán megyei emberek érkeztek a faluba és megmagyarázták a kíváncsi népnek, hogy nem a reakció éledt újra, hanem a nemzeti koalíciós kormány utasítására a megyei pártszervek megválasztották a megyei vezetőket. És jó ha tudják, jelentette ki az egyik megyei ember, hogy a főispán nemcsak hogy nem reakciós, hanem éppen kommunista.

Búcsúzóul azt javasolták, hogy a helyi pártok is válasszák meg a maguk vezetőit, és ez a vezető gárda a járási és a megyei szervekkel együttesen próbálja megoldani a nép gondjait, bajait.

A gyűlés után még néhány dolgot megbeszéltek a kommunistákkal, azután magukra hagyták a falut.

Napok múltán már új rend uralkodott a községben. Másik bírót választottak, János bácsinak is be kellett szolgáltatni a fegyvereket, és a rendőrpa-

rancsnoki tisztet egy idegenből érkezett parancsnok vette át. Aztán, hogy a reakciós urak ne rontsák a megye hangulatát, szép takarosán összegyűjtötték őket és a szeghalmi Kárász grófi kastélyban őrizet alá vették. Volt itt főispán, alispán, főszolgabíró, katonatiszt és még sok mindenki más, akik a múlt rezsim vezetői voltak. Egyáltalán nem okozott botrányt, hogy Szeghalmon internáló táborot hoztak létre, hisz alig egy fél évvel azelőtt az egész ország annak számított.

– Legalább – mondogatták az emberek – ők is megkóstolják, hogy mi fán terem a munka.

Attól egyáltalán nem kellett tartani, hogy az alispán vagy a főszolgabíró úr megöli magát a munkával. Ímmel-ámmal elvégezték a munkát, amire kihajtották őket, aztán várták a fejleményeket. Még egyáltalán nem dőlt el az ország sorsa, és ezek az urak ezt jól tudták, így semmi okuk a búsulásra, hisz máskor is volt már így, mondogatták. Ezért aztán megtartva régi jókedvüket, igyekeztek minden eseményt a maguk szórakozására beállítani. Bizony, abban az időben voltak olyan intézkedések, amelyek a tréfa határán is túlmentek, de korántsem olyan, mint amikor Rábait ezek közé az emberek közé internálták.

Mint ahogyan soha nem volt titok sem akkor, sem ma, az internáltak valahogyan megneszelték, hogy a Vésztői Köztársaság elnökét Gyuláról Szeghalomra szállítják.

– Húha – kapkodtak az urak –, hát ez csodálatos fogás.

És mire megérkezett Rábai, már hatalmas felirat díszelgett a Kárász kastély homlokzatán: „TIÉD A TÁBOR, MAGADNAK ÉPÍTED!”

Aztán ahogy az adminisztrációs dolgok is elintéződtek Rábaival, bevezették a kastély hatalmas szalonjába, amit a zabrálások idején mindentől kitakarított a nép. Zsúfolásig megtelt a szalon régi vágású urakkal, arcukra ünnepélyes komolyságot erőltetve, mély meghajlással üdvözölték az elnököt, de némák maradtak. Az emeleti lépcsőn az egyik járási főszolgabíró állt, kezében papírral és szemén üvegtelen monoklival.

– Uraim! – emelte fel a kezét. – Háromszoros hajrá az elnök úrnak!

– Huj! Huj! Hajrá! – zengték egyszerre a jól begyakorolt hajrát.

A főszolgabíró ismét felemelte a kezét és a néma csöndben, kis torokköszörülés után, olvasni kezdte az ünnepi beszédét.

– Mélyen tisztelt köztársasági elnök úr – hajlott meg –, tisztelt uraim, az önök és a magam nevében bátorokodom nagyon nagy szeretettel üdvözölni a

nagyméltóságú elnök urat, aki, mint a Vésztői Külön Köztársaság nagyra becsült elnöke, méltóztatott személyes látogatásával megtisztelni bennünket. Ez a látogatás, mélyen tisztelt uraim, szerényen mondva is: belekaparja magát a történelembe. Ezért, meghajolva nagyméltósága előtt, kérem, engedje meg, hogy szeretettel felajánljam internáló táborunkat, legyen itt velünk, és érezze magát otthon, ne úgy, mint vendég, hanem a mindenható és mások kegyelméből, örökös tagként.

Rábai egy ideig csöndben bámulta a főszolgabíró, majd lassan elindult a lépcsőn, megállt mellette és tekintetével végigpásztázta a tiszteletére összegyűlt népséget.

– Mélyen tisztelt uraim – szólalt meg nyugodtan –, igazán meglep az önök kedvessége és szívélyes fogadtatása, mely minden várakozásomat felülmúlta. Ezért bocsánatukat kérem, hogy elérékenyülésem miatt nem tudok ünnepi beszédet tartani. De egyet megígérhetek önöknek, és ezt nemcsak a magam, hanem a proletariátus nevében is mondom. Rövidesen akasztófára kerülnek, tisztelt maim, és ehhez sok szerencsét! – emelte fel a kezét üdvözlésre.

Rábait néhány hét múlva kiengedték a táborból. Útravalóval megtömve nekivágott a Vésztőre vezető országútnak gyalog.

Nem volt sem közel, sem messze, de arra bőven volt ideje, hogy ismételten újra átgondolja az eddig már sokszor átgondolt eseményeket.

Tudta, hogy nem várja díszkapu a hazaérkezésekor, de a remény ott bujkált a szívében, hisz nem akart ő rosszat senkinek.

Vagy talán az a baj, hogy szerette a népet és akarta, hogy boldoguljanak? Mi bűnt tett? – kérdezgette önmagától, de nem tudott rá válaszolni. Majd odahaza – gondolta – megtudom. Sok emberrel jót tettem, sok embernek teljesítettem az álmát, csak lesz tán valaki, aki megköszöni!

Valahogy Rábaiból az elmúlt időkben kihullottak azok a nagy tervek, vágyak, melyek annak előtte fűtötték. Már egy köszönés is boldoggá tette volna, de ezt sem kapott.

A feleségén kívül senki nem várta, hetekig arról sem vettek tudomást, hogy odahaza van. Ha kiment az utcára, úgy néztek rá, mint valami idegenre, azt sem kérdezték meg tőle, hogy van. Várt, hallgatott egy ideig, aztán egy reggel vállára emelte az ősök halászszerszámát, leballagott a vízre.

Akkor már tavasz volt, zölden hallgattak a part menti fűzfák és az egykor szeszélyesen zúgó, hömpölygő Sebes-Körös a partok közé szorítva gyéren folydogált, mint egy kis holtág, benőve sással, hínárral.

Ezt a kis történetet Rábai Imre emlékének szántam.

JEGYZETEK

- [1] még forrásban lévő bor
- [2] kisajtolt szőlő, cukorerjesztésű bor utánzata
- [3] idegen – nem cigány, vagy más vidékről való cigány
- [4] hallod
- [5] bolond
- [6] orvosságol
- [7] Ki az, te lány?
- [8] csúnya
- [9] büszkesége
- [10] nyomorultság
- [11] Te vagy, drága Szánó?
- [12] Ül le!
- [13] Hogy vagy, édes Szánó?
- [14] Legyen veled a drága jóisten, Szánó.
- [15] szárazhús
- [16] házi mulatság

TARTALOM

CSANDRA SZEKERE
SZEGÉNY PÉTER
FURCSA HISTÓRIA
ÁLDÁS VAGY ISTENVERÉS?
A TUDÓS EMBER
A SIKER
A KIS TÁLTOS
BISZÓRI
SZÁNÓ
AZ ÁRU
A SZOKÁSOK KÁRVALLOTTJAI
CSAK EGY KIS TRÉFA
ŐSÖK NYOMÁBAN
A NAGY NÉV ÁTKA
EGY KÖRÖS MENTI KÖZTÁRSASÁGRÓL
JEGYZETEK